

KESTÄVÄ ELÄMÄNTAPA TOIMIJAN PROJEKTINA

**Marianne Väyrynen
Pro gradu-tutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
kevät 2018**

KESTÄVÄ ELÄMÄNTAPA TOIMIJAN PROJEKTINA

Marianne Väyrynen
Sosiaalityö
Pro gradu-tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaajat: Kati Närhi, Tuuli Hirvilammi
Kevät 2018
Sivumäärä: 97 sivua + 4 liitettä

Pro gradu-tutkielmassani tarkastelun kohteena on kestävä elämäntapa, jonka määrittelen yksilön pyrkimyksiksi ottaa huomioon omassa toiminnassaan luonnon kantokyvyn rajat. Lähestyn tutkittavaa ilmiötä kriittisen realismin, erityisesti Margaret Archerin, teoreettisten käsitteiden avulla. Miellän kestävä elämäntavan Archerin käsitteiden mukaisesti toimijan projektina, jossa keskeisessä osassa on yksilön sisäinen keskustelu. Sisäistä keskustelua tutkimalla pyrin ymmärtämään kestävä elämäntapaa ja siihen liittyviä sitoumuksia sekä selvittämään kestävä elämäntapaa estäviä ja mahdollistavia tekijöitä.

Tutkielman aineisto koostuu kymmenestä teemahaastattelusta, joita varten olen haastatellut kestäväällä tavalla eläviä ihmisiä. Aineiston analyysimenetelmänä olen käyttänyt teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Olen jäsentänyt aineistoa Archerin käsitteisiin nojaten siten, että ensin erittelen ja kuvaan haastateltavien sitoumuksia. Tämän jälkeen tarkastelen haastateltavien sitoumuksia suhteessa Archerin määrittelemiin luonnollisen, käytännöllisen ja sosiaalisen todellisuuden aloilta nouseviin välttämättömiin sitoumuksiin, joihin toimijoiden on sovitettava omat henkilökohtaiset sitoumuksensa.

Haastateltavien kestävä elämäntavan perusta muodostuu syvästä kunnioituksesta luontoa kohtaan, huolesta ympäristön tuhoutumisesta ja sitoutumisesta henkilökohtaisen vastuun kantamiseen. Kestävä elämäntapaa ohjaavat periaatteet ovat pyrkimys tasapainoon luonnon kanssa ja pyrkimys riippumattomuuteen ympäristöä tuhoavista käytännöistä ja järjestelmistä. Haastateltavien sitoumukset haastavat modernin yhteiskunnan piilevät käsitykset ihmisen ja luonnon irrallisuudesta. Tämä näkyy ristiriitoina, joita haastateltavat kohtaavat pyrkiessään elämään kestäväällä tavalla. Luonnollisen todellisuuden alalla kestävä elämäntapa on ristiriidassa työ- ja kulutusyhteiskunnan perusrakenteiden kanssa. Käytännöllisen todellisuuden alalla haastateltavat pyrkivät toteuttamaan kestäviä käytäntöjä parhaansa mukaan arjen olosuhteiden asettamissa puitteissa. Sosiaalisen todellisuuden alalla kestävä elämäntapa näyttäytyy sosiaalista ja kulttuurista normeista poikkeavana toimintana, joka herättää muissa ihmisissä ympäristöongelmiin liittyvää syyllisyyttä ja ahdistusta.

Aineiston valossa kestävä elämäntapaa estävät ja mahdollistavat tekijät voivat tilanteesta riippuen vaikuttaa kumpaan suuntaan tahansa. Haastateltavien omilla sitoumuksilla on merkitystä estävien ja mahdollistavien tekijöiden toteutumisen kannalta. Sitoumukset kannustavat toimimaan kestäväällä tavalla ja ne auttavat sietämään kestävä elämäntapaan liittyviä vaikeuksia. Tutkielman johtopäätöksenä on, että tarpeisiin perustuva hyvinvointikäsitys voisi paremmin mahdollistaa kestävä elämäntavan toteuttamista yhteiskunnassa.

Avainsanat: elämäntapa, kestävä elämäntapa, ekologinen kestävyys, kestävä kehitys, kriittinen realismi, Margaret Archer, ekososiaalinen transiitio

Sisällys

1 JOHDANTO.....	1
2 IHMISEN JA YMPÄRISTÖN VÄLINEN SUHDE.....	3
2.1 Antroposeeni.....	3
2.2 Kestävyys	5
2.3 Kestävä elämäntapa aiemmassa tutkimuksessa.....	9
3 TOIMIJAN JA RAKENTEEN VÄLINEN SUHDE KRIITTISESSÄ REALISMISSA .	15
3.1 Kriittinen realismi.....	16
3.2 Margaret Archerin kriittinen realismi.....	19
4 TUTKIMUSASETELMA	25
4.1 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset	25
4.2 Aineistonkeruu ja tutkimusaineisto	27
4.3 Aineiston analyysimenetelmä ja analyysin kulku	31
4.4 Eettiset kysymykset	33
5 KESTÄVÄN ELÄMÄNTAVAN PERUSTA.....	36
5.1 Luonnon kunnioittaminen.....	40
5.2 Huoli ympäristön tuhoutumisesta.....	43
5.3 Henkilökohtaisen vastuun kantaminen.....	48
6 KESTÄVÄ ELÄMÄNTAPA ERI TODELLISUUDEN ALOILLA	54
6.1 Kestävän elämäntavan raamit.....	54
6.2 Kestävän elämäntavan toteuttaminen käytännössä.....	63
6.3 Kestävä elämäntapa sosiaalisen todellisuuden haastajana.....	71
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	79
KIRJALLISUUS	87
LIITTEET	97
Liite 1. Haastattelurunko	97
Liite 2. Tiedote haastateltaville	99
Liite 3. Tiedote Skype-haastatteluista varten	100
Liite 4. Litteroinnissa käytetyt merkit	102

KUVIOT

Kuvio 1. Kestävän elämäntavan perusta: elämäntapaan liittyvät sitoumukset ja sitä ohjaavat periaatteet.....	52
Kuvio 2. Kestävän elämäntavan toteuttamiseen mahdollisesti vaikuttavat tekijät.....	82

1 JOHDANTO

Maapallon ympäristö on ihmisen toiminnasta johtuvien muutosten kourissa, jotka uhkaavat vaarantaa ympäristön, muiden lajien ja ihmisten hyvinvoinnin. Näitä muutoksia ovat esimerkiksi ilmaston lämpeneminen, ympäristön saastuminen ja lajien monimuotoisuuden heikkeneminen (Steffen ym. 2015). Syynä tähän kestävämpään tilanteeseen on ihmisten luonnonvarojen kulutus, joka ylittää maapallon uusiutumiskyvyn rajat. Esimerkiksi vuonna 2012 olisi tarvittu 1,6 maapalloa tuottamaan ihmisen kuluttamat luonnonvarat ja ekosysteemipalvelut. Luonnonvarojen kulutus jakautuu maapallolla epätasaisesti riippuen maan kulutustasosta. Jos kaikki eläisivät kuin suomalaiset, tarvittaisiin kolmen maapallon luonnonvarat. On esitetty, että kestävyuden saavuttaminen edellyttää muutoksia muun muassa talous- ja tuotantojärjestelmissä. Näiden lisäksi yksi osa-alue, jolla muutosta tarvitaan, on yksilöiden elämäntavat ja kulutusmallit. (WWF 2016a.) On tärkeää tietää, mitkä ovat vaadittujen elämäntapamuutosten esteet ja edellytykset.

Suhteessa esimerkiksi ilmastonmuutokseen on tutkittu paljon sitä, miksi ihmiset eivät toimi sen estämiseksi tai miksi siitä on ylipäättään vaikea puhua (Weintrobe 2013; Norgaard 2011; Pihkala 2017). Tutkielmassani informantteina ovat puolestaan sellaiset henkilöt, jotka omissa toimintatavoissaan pyrkivät kunnioittamaan luonnon kantokyvyn rajoja. Tätä kutsun tutkielmassa kestäväksi elämäntavaksi (ks. Boetto, Bowles 2017; Evans, Abrahamse 2009). Tavoitteenani on tarkastella yksilöiden elämäntapaa ja toimintamahdollisuuksia siten, että siihen liittyvät yhteiskunnalliset ja kulttuuriset ulottuvuudet tulevat huomioiduksi. Tutkielman teoreettinen lähestymistapa pohjautuu kriittiseen realismiin, erityisesti Margaret Archerin (2003, 2000) teoreettisiin käsitteisiin, joiden pohjalta miellän kestävä elämäntavan toimijan projektiksi. Toimijan projekti muotoutuu yksilön refleksiivisen pohdinnan, sisäiseksi keskusteluksi kutsutun prosessin myötä, jossa yksilö tarkastelee kohtaamiaan sosiaalisia olosuhteita itselle tärkeiden asioiden, eli sitoumusten valossa (Archer 2003, 130). Tarkastelen sisäisiä keskusteluja kymmenestä teemahaastattelusta koostuvan tutkimusaineiston avulla. Haastateltavina ovat kymmenen 30-67-vuotiasta, eri elämäntilanteissa olevaa henkilöä, jotka pyrkivät elämään kestävällä tavalla. Tavoitteenani on saavuttaa tarkempi ymmärrys kestävästä elämäntavasta ja saada selville, mitä se haastateltaville tarkoittaa ja millaisia asioita se pitää sisällään. Lisäksi tarkoitukseni on selvittää, millaiset tekijät estävät tai mahdollistavat kestävällä tavalla elämisen.

Kiinnostukseni aihetta kohtaan nousee sosiaalityössä ja sosiaalipolitiikassa syntyneestä keskustelusta, jossa tunnustetaan hyvinvoinnin materiaaliset ja ekologiset ehdot. Tässä keskustelussa pohditaan sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan roolia siirtymässä kohti ekologisesti ja sosiaalisesti kestävästä yhteiskuntaa, mitä kutsutaan ekososiaalisiksi transitioksi. (Helne, Hirvilampi, Laatu 2012; Matthies, Närhi 2017.) Tämä keskustelu, kuten myös tämä tutkielma, liittyvät laajempaan tieteiden väliseen kestävästä kehitystä koskevan keskustelun muutokseen, jossa perinteisten ekologisten ja sosiaalisten ulottuvuuksien sijaan painopiste on syvällisen muutoksen aikaan saamisessa yhteiskunnan eri osa-alueilla sekä ihmisten arvoissa ja elämäntavoissa kohti kestävyttä (Soini 2017, 37).

Tutkittavaa aihetta pohjustan aluksi luvussa 2 tarkastelemalla ihmisen ja ympäristön välistä suhdetta antroposeenin ja kestävyden sekä aiemman kestävästä elämäntapaa koskevan kirjallisuuden kautta. Luvussa 3 kuvaan tutkielman tutkielman teoreettisen viitekehyksen, joka nojaa kriittiseen realismiin, erityisesti Margaret Archerin teoreettisiin käsitteisiin. Tämän jälkeen esittelen luvussa 4 teoriaan perustuvat tarkemmat tutkimuskysymykset ja tutkimusasetelman. Tutkielman tulokset esitän kahdessa eri luvussa, joista ensimmäinen, luku 5, kuvaa kestävästä elämäntavan perustaa ja luvussa 6 tulevat esiin tarkemmin kestävästä elämäntapaan liittyvät piirteet sekä sitä estävät ja mahdollistavat tekijät. Tutkielman päättää luku 7, jossa keskityn tutkielman johtopäätöksiin ja pohdintaan.

2 IHMISEN JA YMPÄRISTÖN VÄLINEN SUHDE

Tutkielman keskiössä ovat yksilöiden, yhteiskunnallisten ja kulttuuristen rakenteiden sekä luonnonympäristön väliset suhteet. Tutkielmassa käytän käsitteitä luonto, ympäristö ja ekologisuus, joiden yksiselitteinen määrittelyminen ja erottelu on vaikeaa. Ympäristösosiologisessa ajattelussa tiedostetaan, että luonto ja ympäristö ovat suhteellisia, historiallisia ja yhteiskunnallisesti tuotettuja ja kulttuurisesti määrittyneitä käsitteitä. Lisäksi sosiaalisen ja luonnon erottaminen toisistaan on mahdotonta, koska ihminen kehollisena olentona on täysin luonnosta riippuvainen, mutta ihminen myös pystyy muokkaamaan omaa elinympäristöään. (Valkonen, Saaristo 2016, 10–12.) Esimerkiksi Hirvilampi (2015, 17) erottaa luonnon ympäristöä laajemmaksi käsitteeksi siten, että luonto kattaa ei-materiaalisen ja kulttuurisen maailman, kun taas ympäristö on suppeampi, aikaan ja paikkaan sidottu käsite. Tässä luvussa taustoitan tutkittavaa aihetta käsitteellisestä ja historiallisesta perspektiivistä sekä aikaisempaan tutkimuskirjallisuuteen nojautuen. Ensin käsitteelen ihmisen toiminnan vaikutuksia ympäristöön sekä näihin ympäristömuutoksiin liittyviä ongelmia antroposeenin käsitteen kautta. Tämän jälkeen tarkastelen kestävyiden käsitettä, jota on esitetty vastaukseksi esiin tulleisiin ympäristöongelmiin. Luvun lopuksi paneudun elämäntavan käsitteeseen erityisesti kestävyiden näkökulmasta ja käyn läpi aihetta koskevia aikaisempia tutkimuksia.

2.1 Antroposeeni

Maapallon historiassa voidaan erottaa erilaisia geologisia aikakausia, joiden aikana maapallon olosuhteet ovat vaihdelleet. Eri aikakaudet jättävät erilaisen jäljen maapallon kivikerrostumiin, joista voidaan löytää todisteita esimerkiksi kivikemian muutoksista tai lajien synnystä ja katoamisesta fossiilien muodossa (WWF 2016b, 11.) Alankomaalainen meteorologi Paul J. Crutzen on ehdottanut antroposeenin käsitettä kuvaamaan uutta geologista epookkia maapallon historiassa. Crutzen kehitti antroposeeni-käsitteen kuvaamaan muutosta ihmisten ja ympäristön välisessä suhteessa. Antroposeeni tarkoittaa sitä, että ihmisten toiminnan ympäristövaikutusten seurauksena maapallo siirtymässä pois sen nykyisestä geologisesta aikakaudesta, melko vakaiden olosuhteiden holoseenista. Tämä merkitsee sitä, että ihmiskunnasta on tullut oman toimintansa myötä merkittävin, luonnonvoimia vastaava globaali geofyysinen voima. Nykyisin antroposeenin käsitettä

käytetään tiedeyhteisössä yleisesti, mutta täyttä yksimielisyyttä siirtymästä holoseenista antroposeeniin ei ole. (Steffen, Grinevald, Crutzen, McNeill 2011, 843.)

Ihmiset ja ihmisten esi-isät ovat hyödyntäneet ja muokanneet elinympäristöään jo miljoonia vuosia, mutta vasta teollisen ajan alun jälkeen ihmisen toiminta on alkanut muuttaa ekosysteemiä. Antroposeenin alku voidaan jäljittää Iso-Britanniasta 1700-luvulla alkaneeseen teolliseen vallankumoukseen, jonka yhteydessä fossiilisten polttoaineiden potentiaali energialähteenä havaittiin ja kyettiin ottamaan käyttöön. Fossiiliset polttoaineet osoittautuivat erinomaiseksi energialähteeksi. Ne ovat erittäin energiatiheitä, helposti kuljetettavia ja vaivattomasti saatavilla. Tämän seurauksena ihmisten energian käyttö kasvoi nopeasti. Fossiilisten polttoaineiden hyödyntäminen mahdollisti uusia taloudellisia aktiviteetteja ja kiihdytti jo olemassa olevia aktiviteetteja lisäten ihmisen toiminnan vaikutusta ympäristöön. Antroposeenin tarkasta alkupisteestä ei ole täyttä yksimielisyyttä, mutta 1800-lukua pidetään yhtenä mahdollisena antroposeenin alkupisteenä. Toinen merkittävä käänne antroposeenin etenemisessä tapahtui toisen maailmansodan jälkeen. (Steffen ym. 2011, 847–849.)

Toisen maailmansodan jälkeistä aikaa on kutsuttu ”suuren kiihdytyksen” (*great acceleration*) ajaksi. 1900-luvun puolenvälin jälkeen ihmisen toiminnan vaikutus ympäristöön on moninkertaistunut. Vuosina 1950–2011 maailman väkiluku kasvoi kolmesta miljardista seitsemään miljardiin. Yksi merkittävimmistä globaaleista kehitystrendeistä on ollut kaupungistuminen. Nykyään yli puolet maapallon väestöstä asuu kaupungeissa. Kaupungistumiseen liittyy usein tulotason nousu ja siten myös lisääntyvä kulutus, jotka edelleen lisäävät kiihdytystä. Toisen maailmansodan jälkeen läntisissä teollisuusmaissa siirryttiin uusliberaaliin talousjärjestelmään, joka avasi kaupankäyntiä ja vapautti pääomavirrat, mikä johti ennen näkemättömään talouskasvuun ja teknologiseen kehitykseen. (Steffen ym. 2011, 849–852.)

Antroposeenin synty liittyy siis voimakkaasti fossiilisten energialähteiden valjastamiseen ihmisen käyttöön, mikä puolestaan mahdollisti kiihtyvän talouskasvun ja luonnonvarojen kulutuksen. Fossiilisten polttoaineiden käytöstä johtuvat hiilidioksidipäästöt ovat merkittävien yksittäinen ilmastonmuutoksen aiheuttaja muiden ilmastoa lämmittävien kasvihuonekaasujen ohella. (IPCC 2014, 4–5.) Steffenin ym. (2011, 843) mukaan ilmastonmuutos on vain jäävuoren huippu muiden ympäristöongelmien rinnalla. Ihmisen

toiminta vaarantaa muita biogeokemiallisia ainekiertokulkuja, kuten typen, fosforin ja rikin kiertoa. Maapallolla on meneillään kuudes sukupuuttoaalto, joka ensimmäistä kertaa maapallon historiassa on biologisen lajin, tässä tapauksessa ihmisen aiheuttama. (mt. 843, 850.)

Eläinten ja kasvien lisäksi myös ihmiset kärsivät luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemien heikkenemisestä. Tässä yhteydessä viitataan usein ekosysteemipalveluihin, jotka tarkoittavat kaikkea ihmisen luonnosta saamaa aineetonta ja aineellista hyötyä. (WWF 2016a, 12.) Toimivat ekosysteemit ovat ihmisen hyvinvoinnin ja olemassaolon perusta (Pecl ym. 2017, 3). Ihmisen aiheuttamiin ympäristömuutoksiin kietoutuu myös sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymyksiä. Esimerkiksi ilmastonmuutoksen vaikutukset jakautuvat maantieteellisesti eri tavoin ja vahvistavat globaalia epätasa-arvoa entisestään. Köyhät maat tulevat kärsimään eniten ilmastonmuutoksen aiheuttamista ongelmista ja osa rikkaista maista saattaa jopa hyötyä taloudellisesti ilmaston lämpenemisestä, vaikka eteläisen pallopuoliskon kehittyvät maat ovat tuottaneet vain pienen osan kaikista hiilidioksidipäästöistä. (Pecl ym. 2017, 3–4; Steffen ym. 2011, 856; Mendelsohn, Dinar, Williams 2006, 173–175.) 1970-luvulta alkaen ihmiset ovat käyttäneet enemmän luonnonvaroja kuin maapallo kykenee tuottamaan niin, ettei sen uusiutumiskyky kärsi. Jos nykyiset kehityskulut etenevät samankaltaisina, kestävämmät tuotanto- ja kulutustavat leviävät todennäköisesti väestönkasvun ja talouskasvun myötä yhä laajemmalle (WWF 2016b, 13).

2.2 Kestävyys

Maapallon rajallisiin resursseihin ja niiden epäoikeudenmukaiseen jakautumiseen herättiin laajamittaisesti 1980-luvun lopulla, vaikkei ajatus kasvun rajoista silloinkaan ollut täysin uusi. Jo vuonna 1798 Thomas Malthus julkaisi esseen, jossa hän toi esiin huolensa väestönkasvun ja ympäristön kantokyvyn rajoista (Malthus, 1798). 1950- ja 1960-luvuilla resurssien ehtyminen, väestönkasvu ja saasteet alkoivat vähitellen herättää huolta ihmiskunnan kohtalosta, mutta silloin ei vielä kyetty määrittämään uhkiin liittyviä aikarajoja eikä sitä, millä tavoin uhat toteutuisivat. Vuonna 1972 eri tieteenalojen tutkijoista koostuva Rooman klubi julkaisi paljon huomiota sekä myös kritiikkiä saaneen teoksen *Kasvun rajat*

(Meadows, Meadows, Randers, Behrens III, 1972), jossa mallinnettiin maapallon resurssien rajoja (Bardi 2011, 10).

Vuonna 1987 YK julkaisi Yhteinen tulevaisuutemme-raportin (ns. Brundtlandin raportin), jota voidaan pitää kestävästä kehityksestä koskevan keskustelun alkupisteenä. Raportissa esiteltiin kestävästä kehityksestä ratkaisuna, jonka avulla voitaisiin vastata sekä ihmisen toiminnasta johtuvien ympäristöongelmien että kehityskysymysten asettamiin haasteisiin. Kestävä kehitys määriteltiin kehitykseksi, joka tyydyttää nykyisten sukupolvien tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää heidän tarpeensa. (World Commission on Environment and Development, 1987.) Brundtlandin raportissa todettiin, että todellinen edistys ottaa huomioon samanaikaisesti talouteen, ympäristöön ja sosiaaliseen hyvinvointiin liittyvät ulottuvuudet sekä niiden väliset yhteydet. Tämän raportin myötä kestävästä kehityksestä on tullut käsite, joka on vakiintunut siihen liittyvistä ongelmista huolimatta. (Johnston, Everard, Santillo, Robèrt 2007, 60.)

Koko olemassaolonsa ajan kestävä kehitys on ollut kiistelty käsite. Sitä on pidetty sisäisesti ristiriitaisena, epämääräisenä ja alttiina vääristäville tulkinnoille (Johnston ym. 2007, 60–61). Yhtenä kestävästä kehityksestä ongelmana pidetään sen sitomista talouskasvun välttämättömyyteen ekologisten ja sosiaalisten ongelmien ratkaisemisessa. Erityisesti akateemisissa keskusteluissa ja ympäristönsuojelijoiden piirissä kestävästä kehityksestä käsitteen ei katsota riittävästi haastavan talouskasvun välttämättömyyttä, vaan pikemminkin vahvistavan sen asemaa. Kestävästä kehityksestä käsitteen sijaan tieteellisessä keskustelussa käytetään usein kestävyys käsitettä, jolla viitataan nimenomaan ihmisen elämisen mahdollisuuksien jatkumiseen ympäristön kantokyvyn asettamissa rajoissa. Kestävyys käsite jättää tilaa myös muille kuin talouskasvuun perustuville ratkaisuehdotuksille. (Robinson 2004, 370.)

Imram, Alam ja Beaumont (2014) tunnistavat kestävästä kehityksestä koskevasta keskustelusta kaksi erilaista lähestymistapaa, jotka ovat ihmiskeskeinen ja ekosentrinen lähestymistapa. Heidän mukaansa alkuperäinen kestävästä kehityksestä käsite on ongelmallinen, koska siinä lähtökohdaksi otetaan ihmisten tarpeet, ei luonnon pääoman ekologisia rajoja eli rajoja, joiden ylittämällä on peruuttamattomia vaikutuksia ympäristöön. Imranin ym. (mt, 142) mukaan ekologisen hyvinvoinnin ei tulisi olla toissijaista kestävästä kehityksestä määritelmässä, vaan tasaveroista ihmisen hyvinvoinnin kanssa ja tämän pitäisi olla kestävästä

kehityksen määritelmän perusta. Kestävän kehityksen määritelmää tulisi laajentaa sukupolvien tarpeiden tyydyttämisestä kaikkien elämän muotojen tarpeiden tyydyttämiseen. Tällöin kestävä kehitys olisi lähestymistapa, joka edistäisi ekologisen systeemin hyvinvointia, joka puolestaan tarjoaisi paremmat elämisen mahdollisuudet kaikille eläville olennoille, myös ihmisille. (mt, 142.)

Kestävyyttä koskevassa keskustelussa voidaan nähdä toistuva teema, joka liittyy siihen, millaiset muutokset olisivat riittäviä kestävyuden saavuttamiseksi. Robinson (2004) tunnistaa Brundtlandin raporttia edeltäneessä ja sitä seuranneessa ympäristökeskustelussa kaksi erilaista linjaa, joista toinen korostaa teknologisten ratkaisujen ja toinen arvoihin liittyvän muutoksen merkitystä. Teknologisten ratkaisujen linjaan liittyy utilitaristinen suhtautuminen ympäristöön ja sen mukaisesti ympäristönsuojelun tarkoituksena on säilyttää myöhemmät ympäristön hyödyntämismahdollisuudet. Teknologisessa linjassa luontoon suhtaudutaan ihmiskeskeisesti. Arvomuutosta painottavassa linjassa keskeistä on ympäristönsuojelu ympäristön itseisarvon vuoksi ja lähestymistapa on ei-ihmiskeskeinen tai luontokeskeinen. Tässä linjassa ratkaisevana pidetään perustavanlaatuaista muutosta suhteessa ympäristöä koskeviin arvoihin ja asenteisiin sekä yksilölliseen käyttäytymiseen. Teknologisten ratkaisujen linjan voidaan nähdä sopivan yhteen kestävä kehityksen käsitteen kanssa, kun taas arvomuutosta painottava linja sopii yhteen kestävyuden käsitteen kanssa. (mt, 371–372.)

Edellä mainitut erot kestävä kehitystä koskevissa lähestymistavoissa ovat osittain nähtävissä myös nykyisessä yhteiskuntien ekososiaalista transitiota koskevassa keskustelussa, jonka piirissä on eriäviä näkemyksiä siitä, kuinka nopeita ja radikaaleja muutoksia tarvitaan ekologisesti ja sosiaalisesti kestävä yhteiskunnan saavuttamiseksi. Matthies ja Närhi (2017, 20–21) ovat tunnistaneet nykyisestä kestävyyspolitiikasta ekososiaalista siirtymää koskevien tutkimusten perusteella kolme erilaista skenaariota. Ensimmäisessä skenaariossa keskeinen tavoite on puolustaa vallitsevaa tilannetta, jolloin politiikkamuutokset ovat tarpeettomia. Toinen skenaario edustaa perinteistä ympäristönsuojelua, jossa korostuvat markkinaperustaiset ratkaisut ja ympäristön kannalta haitattoman ”vihreän talouskasvun” tavoittelu. Kolmas skenaario on skenaarioista radikaalein ja siinä esitetään laajoja rakenteellisia muutoksia, jotka ottaisivat huomioon myös oikeudenmukaisuuteen liittyvät tekijät. (mt, 20–21.)

Kestävyyssäsitettä koskevassa keskustelussa on siis olennaisesti kyse yksilön, yhteiskunnan ja ympäristön välisen suhteen määrittelemisestä ja siitä, kuinka voimakas muutos tässä suhteessa riittää kestävyuden saavuttamiseksi. Kysymys kuuluu, riittävätkö muutokset nykyisen yhteiskuntajärjestelmän sisällä vai tarvitaanko muutosta yhteiskuntajärjestelmän tasolla. Kestävän kehityksen käsite saattaa johtaa harhaan, jos ekologista kestävyyttä tavoitellaan vain ihmisen hyvinvoinnin vuoksi eikä uudelleen määritellä ihmisen ja luonnon välistä suhdetta ja siihen liittyvää etiikkaa ja arvoja (Imran ym. 2014, 137–138; Robinson 2004, 376). Lisäksi kestävä kehitys sosiaalisen ulottuvuuden osalta pelkää teknologisiin ratkaisuihin keskittyvä linja sivuuttaa helposti valtaan, riistoon ja resurssien jakamiseen liittyvät kysymykset. Tällöin voi käydä niin, että kestävä kehitys vain pitkittää todellista ongelmaa, kun se keskittyy syihin puuttumisen sijaan seurausten korjaamiseen. Tämä on keskeisin kestävä kehitykseen liittyvä kritiikin aihe ja samaan aikaan kaikista vaikein kysymys ratkaistavaksi, sillä kritiikki kyseenalaistaa teollisten yhteiskuntien kehityssuunnan kysymällä, voisiko toisenlainen suunta olla mahdollinen. (Robinson 2004, 376–377.)

Edellä on esitelty kestävyyskäsitteeseen liittyvää keskustelua, jonka tarkoituksena on johdatella kestävä elämäntapa tutkimiseen. Edellä esitetyt kysymykset liittyvät ekologien ja sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseen yhteiskunnallisella tasolla ja niiden voidaan ajatella mahdollisesti heijastelevan myös yksilöiden näkemyksiin siitä, minkälaisia ratkaisuja tarvitaan kestävyuden saavuttamiseksi. Tässä tutkielmassa kestävyttä lähestytään ennen kaikkea luonnon kantokyvyn näkökulmasta. Kestävä elämäntapa määritellään yksilön pyrkimyksiksi ottaa huomioon luonnon kantokyvyn rajat omassa toiminnassaan. Tutkielman tarkoituksena ei ole varsinaisesti mitata elämäntavan kestävyttä eikä tutkielmassa esimerkiksi lasketa tutkittavien henkilöiden todellista luonnonvarojen kulutusta eli materiaalijalanjälkiä, jota voidaan havainnoida tuotteen tai palvelun elinkaaren mittaista luonnonvarojen kulutusta mittaavan MIPS-menetelmän avulla (Hirvilampi, Laakso, Lettenmeier 2014, 21–25). Koska tavoitteena on selvittää kestävä elämäntavan toteuttamista estäviä ja mahdollistavia tekijöitä, olennaisempi lähtökohta on haastateltavien itse ilmaisema pyrkimys elää tavalla, joka ottaa huomioon luonnon kantokyvyn rajat.

2.3 Kestävä elämäntapa aiemmassa tutkimuksessa

Elämäntapa on käsitteenä jokseenkin arkikielinen, epämääräinen ja vaikeasti hahmottuva. Arkisen ajattelun perusteella elämäntavan käsite pitää sisällään jotakin kokoavaa ihmisen tavasta olla ja elää. Näin ollen kestävän elämäntavan voisi ymmärtää tarkoittavan kestävyuden näkymistä ihmisen tavassa toimia merkittävällä ja määrittävällä tavalla. Elämäntapatutkimuksesta tuli osa suomalaista yhteiskuntatieteellistä tutkimusta 1970- ja 1980-luvun taitteessa (Massa, Ahonen 2006, 12). Roosin (1978, 5–7) mukaan elämäntapatutkimuksessa on kyse todellisen elämän tutkimisesta laadullisen tutkimuksen keinoin. Ekologisen elämäntavan tutkimus on ollut ainakin Suomessa jokseenkin vähäistä ja aiemmassa elämäntapatutkimuksessa yksilön suhdetta ympäristöön on tutkittu suhteellisen vähän (Massa, Ahonen 2006, 12–13.)

Elämäntavan käsitettä on mahdollista lähestyä useista erilaisista näkökulmista. Yhteiskuntatieteellisessä ympäristötutkimuksessa erilaisista ympäristöön liittyvistä elämäntavoista ja käytännöistä käytetään monenlaisia nimityksiä, kuten esimerkiksi vihreä elämäntapa (esim. Lorenzen 2012), vihreä kulutus (esim. Ahonen 2006), ympäristövastuulliset elämäntapavalinnat (Mesimäki 2006), ekologinen kansalaisuus (esim. Wolf, Brown, Conway 2009), kestävä elämäntapa (esim. Evans, Abrahamse 2009, Boetto, Bowles 2017), vapaaehtoinen vaatimattomuus (*voluntary simplicity*) ja ekomoderni elämäntapa (Massa 2006, 104–108). Käsitteiden kirjo heijastaa osaltaan myös ekologiset näkökulmat huomioiviin elämäntapoihin liittyviä monenlaisia käytäntöjä ja niiden painopisteiden vaihtelua. Tässä luvussa nimitän erilaisia ympäristön kestävyuden huomioon ottavia elämäntapoja yleisesti kestäväksi elämäntavaksi. Täsmällisemmin määriteltynä tarkoitan kestäväällä elämäntavalla yksilön elämässä kokonaisvaltaisella tavalla näkyvää pyrkimystä kunnioittaa omassa toiminnassaa luonnon kantokyvyn rajoja.

Kestävää elämäntapaa voidaan lähestyä tarkastelemalla, miten ihmiset reagoivat ympäristöongelmia koskevaan tietoon. Kestävää elämäntapaa käsittelevissä tutkimuksissa on todettu, että yritys elää kestävämmällä tavalla edustaa usein yksilön reaktiota hänen havaitsemiinsa tai tiedostamiinsa ympäristöongelmiin, kuten ilmastonmuutokseen (Lorenzen 2012, 94). Erityisesti tietoisuus siitä, että ympäristöongelmat johtuvat ihmisen toiminnasta, synnyttää kognitiivista dissonanssia, joka syntyy kahden kognition ollessa

keskenään ristiriidassa (Wolf ym. 2009, 517, Festinger 1957). Kognitiivista dissonanssia voi lievittää muuttamalla omia toimintatapoja kestävämpään suuntaan. Toinen tapa ratkaista kognitiivinen dissonanssi on havaitun ongelman kieltäminen, jolloin muutoksia omassa toiminnassa ei tarvita. Davidsonin (2012, 618) mukaan sosiaalitieteissä on tutkittu paljon enemmän ilmastonmuutokseen reagoimattomuutta tai sen kieltämistä, (esim. Norgaard 2011; Weintrobe 2013; Pihkala 2017) kuin siihen reagoimista.

Davidson (2012, 618–619) on tutkinut ilmastonmuutokseen reagoimista refleksiivisyyden, erityisesti metarefleksiivisyyden näkökulmasta, jonka hän liittää niin sanottuihin muutoksen tekijöihin eli sellaisiin ihmisiin, jotka ottavat ilmastonmuutoksen aiheuttaman uhan vakavasti ja ovat sitoutuneet projekteihin, joissa tavoitellaan siirtymää hiilivapaaseen yhteiskuntaan (*post carbon transition*). Davidson havaitsi, että refleksiivisyydellä oli merkitystä ilmastonmuutokseen vakavasti suhtautuvien ihmisten tekemien päätösten kannalta, sillä he olivat taipuvaisia ymmärtämään ongelman monimutkaisuuden ja hyväksymään ilmastotieteen tuloksia. Lisäksi he suhtautuivat tulevaisuuteen optimistisesti ja ajoivat innokkaasti rakenteellisia muutoksia, mutta heillä oli myös riittävästi itseluottamusta kohdata juurtuneita sosiaalisia normeja ja diskursseja sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. (Davidson 2012, 636.)

Kestävä elämäntapa ei näyttäydy aina pelkästään ympäristöuhkiin liittyvänä reaktiona ja toimintatapojen muutoksena. Boetto ja Bowles (2017, 196) havaitsivat, että ikääntyneillä ihmisillä kestävän elämäntavan juuret olivat usein lapsuudenperheeltä saaduissa arvoissa, jotka aikuisuudessa vahvistivat pyrkimyksiä elää kestävällä tavalla, vaikka kestävyydestä ei heidän lapsuudessaan puhuttukaan. Toisinaan myös jokin merkittävä elämäntapahtuma, kuten avioero, läheisen kuolema tai muutto toiseen maahan saivat ihmiset elämään vahvemmin omien arvojensa mukaan (mt, 197).

Kestävä elämäntapa ei yleensä ole äkillinen muutos, jolla on selvä alkupiste, vaan vähitellen etenevä, muuttuva ja jatkuva prosessi (Lorenzen 2012, 106). Kestävällä tavalla elävät ikääntyneet ihmiset ovat kuvanneet elämäntavan ja siihen liittyvien käytäntöjen muotoutuneen elämänmittaisen oppimisprosessin aikana (Boetto, Bowles 2017, 197). Evansin ja Abrahamsen (2009, 491) tutkimuksessa haastateltavat kokivat, että heidän elämäntapansa ei koskaan ollut valmis, vaan heidän täytyy jatkuvasti tehdä enemmän kestävän elämäntavan saavuttamiseksi. Tämä osoittaa sen, että kestävän elämäntavan

ylläpitäminen edellyttää yksilöltä jatkuvaa neuvottelua suhteessa erilaisiin sosiaalisiin käytäntöihin. Näin ollen kestävään elämäntapaan liittyy olennaisena elementtinä harkinta (Lorenzen 2012, 103). Evansin ja Abrahamsen (2009, 491) mukaan muutoksen ja prosessin termit viittaavat siihen, että yksilöt valitsevat heidän sosiaaliset käytäntönsä harkiten ja refleksiivisesti osana jatkuvaa itsensä toteuttamista koskevaa narratiivia. He esittävät, että elämänprojekti kuvaisi ilmiötä osuvammin kuin elämäntavan käsite silloin, kun kestävä elämäntapaa tavoitellaan tietoisesti.

Yksilö voi tavoitella kestävyyttä karkeasti jaotellen kahdella tasolla, joko oman yksityisen elämän piirissä tai kollektiivisen julkisen toiminnan piirissä, jotka usein täydentävät toisiaan (Kenis, Mathijs 2012, 59). Evansin ja Abrahamsen (2009, 498) tutkimuksessa kestäväällä tavalla elävät ihmiset ilmaisivat olleensa jo pitkään huolissaan ympäristöasioista ja he kokivat, että heidän täytyy kantaa henkilökohtainen vastuunsa ja toimia kestävämmän maailman eteen sekä omassa arjessaan että poliittisen toiminnan kautta. Ekologista kansalaisuutta tutkineet Wolf ym. (2009) havaitsivat, että ihmiset, jotka tunnustivat resurssi-intensiivisen elämäntavan ja ilmastonmuutoksen välisen yhteyden kokivat olevansa vastuussa aiheuttamistaan päästöistä. He eivät pitäneet äänestämistä riittävänä vaikuttamisen muotona, vaan he pyrkivät vaikuttamaan myös kuluttajina, taloudellisina toimijoina ja paikallisen yhteisön jäseninä. Näin ollen myös yksityinen elämänpiiri käytäntöineen sisältyi ekologiseen kansalaisuuteen (Wolf ym. 2009, 515–516). Lorenzen (2012, 95) puolestaan havaitsi elämäntavan muutoksen liittyvän osaltaan siihen, että ihmiset tiedostivat poliittisten instituutioiden hitauden tai he epäilivät riittävien muutosten mahdollisuutta institutionaalisella tasolla. He toivoivat oman elämäntapansa kautta voivansa liittyä vahvemmin ympäristöliikkeeseen pitäen samalla tärkeänä muutosta yhteiskunnan kaikilla eri osa-alueilla ja tasoilla.

Elämäntavan tutkimus liittyy läheisesti käytäntöjen tutkimiseen. Vallitsevassa kulttuurissa kuluttaminen on keskeinen elämään kuuluva sosiaalinen käytäntö ja kuluttaja nähdään jopa ihmisen synonyymina, jolloin kuluttajan roolista irtautuminen näyttäytyy lähes mahdottomalta rahatalouden ja kuluttajuuden tunkeutuessa lähes kaikille elämänalueille (Lyytimäki, Berg 2011, 348). Ahosen (2006, 73) mukaan vihreällä kuluttajalla viitataan kuluttajaan, joka on tietoinen ympäristöongelmista ja ottaa ne huomioon omassa kulutuksessaan. Ekomoderni elämäntapa, jossa kulutus keskittyy vähemmän ainevirtoja ja energiankulutusta aiheuttaviin eli ekotehokkaisiin tuotteita, liittyy myös kestävään

kulutukseen. Siihen liittyy myös laitteiden huoltaminen ja korjaaminen, jolloin niiden käyttöikä pitenee (Massa 2006, 106–107.) Kulutuksen merkitystä korostavan markkinaperustaisen ajattelun mukaan riittävän suuri määrä vastuullisia yksilöllisiä kulutus päätöksiä voi saada aikaan merkittävää kysyntää, joka voi kääntyä ekologiseksi rakennemuutokseksi. Individualistista, taloustieteeseen ja liberaaliin poliittiseen teoriaan nojaavaa ajattelutapaa pidetään kuitenkin kapeana, sillä se johtaa helposti arkielämän toiminnan historiallisten, poliittisten ja sosiaalisten ehtoja ja rajoitteiden vähättelyyn, kun yhteiskunnalliset ja taloudelliset ilmiöt palautetaan yksilön käyttäytymiseen ja valintoihin. (Eräranta, Moisander 2006, 26–28.)

Kulutuksen rajoittaminen on liitetty esimerkiksi vapaaehtoiseen vaatimattomuuteen (*voluntary simplicity*), johon liitetään ajatus talouden, väestön ja kulutuksen jatkuvan kasvun mahdottomuudesta rajallisella maapallolla (Massa 2006, 105). Boetton ja Bowlesin (2017, 197–198) tutkimuksessa kestävällä tavalla elävät ikääntyneet ihmiset vastustivat vallitsevaa kulutuskulttuuria ja sitä ruokkivaa talouspolitiikkaa. Tutkimuksessa haastateltavat pitivät oman kulutuksen rajoittamista henkisesti tyydyttävänä ja elämänlaatua parantavana asiana. Evans ja Abrahamse (2009, 493) sekä Lorenzen (2012, 108) havaitsivat, että erityisesti vanhempien ihmisten kestävä elämäntavan perustana oli usein yleinen säästäväisyyden periaate, johon oli vasta myöhemmässä elämänvaiheessa liitetty ympäristömerkityksiä.

Kestävän elämäntavan tutkimuksissa kulutusnäkökulma näyttyy yleensä joko kulutuksen vastustamisen eli antikonsumerismina, antimaterialismina tai pyrkimyksenä kuluttaa kestävällä tavalla. Kestävään elämäntapaan liittyvässä tutkimuksessa on havaittu sekä pyrkimystä rajoittaa omaa kulutusta että pyrkimystä kuluttaa mahdollisimman kestävällä tavalla (Lorenzen 2012, 102). Erilaiset suhtautumistavat heijastelevat jossain määrin kestävyyttä ja ekososiaalista siirtymää koskevasta keskustelusta tuttua jakoa, jossa kestävä kuluttaminen ja ekomoderni elämäntapa edustavat kestävä kehityksen linjaa, joka tavoittelee muutosta nykyisten yhteiskunnallisten rakenteiden puitteissa teknologisen edistystä hyödyntäen. Antikonsumeristinen tai antimaterialistinen suhtautuminen puolestaan liittyvät yhteiskunnallisten rakenteiden muuttamisen linjaan haastaessaan vallitsevat näkemykset kuluttamisen ja talouskasvun välttämättömyydestä.

Kestävän kuluttamisen lisäksi kestävä elämäntapa pitää sisällään yleensä monenlaisia sosiaalisia käytäntöjä, kuten esimerkiksi kierrättämistä, kasvissyöntiä, energiankulutuksen

vähentämistä ja yksityisautoilun välttämistä. Kestävään elämäntapaan liittyvässä tutkimuksessa on havaittu, että kestävä elämäntapa liittyy harvoin pelkästään ympäristöaspekteihin ja kestävä elämäntavan nähdään kytkeytyvän muihin ihmiselle tärkeisiin asioihin, kuten sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen, terveyteen, ihmisoikeuksiin ja eläinten oikeuksiin. Kestävällä tavalla elävien ihmisten elämässä kasvissyönnöksi on saattanut liittyä aluksi eläinten oikeuksiin ja terveysshyötyihin ja myöhemmin on ymmärretty sen olevan myös ympäristön kannalta kestävä käytäntö. Samoin kulutuskritiikki yhdistetään usein globaalin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymyksiin. (Evans, Abrahamse 2009, 492–493.)

Kestävään elämäntapaan liitetään myös monipuolisia merkityksiä. Tutkimuksissa on havaittu, että kestävä tavalla elävät ihmiset pitävät tärkeänä kaiken luonnollisen yhteen kietoutumista ja henkilökohtaista luontoyhteyttä jopa hengellisellä tavalla. He näkevät itsensä luonnon hoivaajina, eivät sen omistajina tai hyväksikäyttäjinä (Lorenzen 2012, 110). Boetton ja Bowlesin tutkimuksessa (2017, 198) esiin nousi myös Australian alkuperäisväestön elämäntavan ihailu. Erilaiset huolenaiheet, tärkeät asiat ja käytännöt yhdistyvät ihmisten elämässä merkitykselliseksi, mutta monitahoiseksi ja vaikeasti määriteltäväksi kokonaisuudeksi (Lorenzen 2012, 108, Evans, Abrahamse 2009, 500).

Ympäristöön ja elämäntapaan keskittyvissä tutkimuksissa on tutkittu tekijöitä, jotka estävät tai edesauttavat kestäviä käytäntöjä tai ovat mahdollistaneet ne. Boetto ja Bowles (2017, 199–200) havaitsivat, että kestävyteen pyrkiville ihmisille oli tärkeää elää ympäristössä tai yhteisössä, jossa oli samalla tavoin ajattelevia ihmisiä. Esimerkiksi perinteisissä maaseutuyhteisöissä elävät ihmiset kokivat, että heidän pyrkimyksiinsä suhtauduttiin kielteisesti. Heille oli tärkeää, että samat arvot jaettiin myös perhepiirissä, erityisesti kumppanin kanssa. Lisäksi haastateltavat toivat esiin, että työtekoon ja talouteen liittyvä paradoksi esti kestävä elämäntavan toteuttamista. He pitivät ristiriitaisena sitä, että heidän oli välttämätöntä käydä töissä ja siten olla osa talouskasvusta riippuvaista talousmallia, jotta he voisivat saavuttaa kestävä elämäntavan rakenteelliset elementit, kuten viljelytilaa ja aurinkoenergiajärjestelmät. Työhön käytetty aika oli myös pois kestäviin käytäntöihin käytettävissä olevasta ajasta. (Boetto, Bowles 2017, 198–199.)

Elämäntavan muutosten on havaittu olevan kiinteässä yhteydessä yhteiskunnan kulttuurisiin ja rakenteellisiin tekijöihin. Wolf ym. (2009, 517) havaitsivat, että vaikka globaalin

pohjoisen resurssi-intensiivisen elämäntavan yhteys ilmastonmuutokseen tunnustettiin, suuri osa heidän tutkimukseensa osallistuneista teki muutoksia vain helposti muutettavissa toiminnoissaan, jotka eivät kuitenkaan vähentäneet yksilön tuottamia päästöjä. Harva oli valmis tekemään päästöjen kannalta merkittäviä muutoksia, kuten muuttamaan pienempään asuntoon tai lähemmäksi työpaikkaa (Wolf ym. mt, 517.) Wolfin ym. (mt, 518) mukaan tämä tulos korostaa sitä, kuinka jopa sellaiset ihmiset, jotka aktiivisesti pyrkivät vähentämään päästöjään kohtaavat esteitä, joiden juuret ovat sosiokulttuurisissa normeissa ja rakenteissa. Vastaavasti Evans ja Abrahamse (2009, 497) havaitsivat ihmisten kokevan, että olemassa olevat infrastruktuurit ja tuotantojärjestelmät rajoittivat kestävien käytäntöjen toteuttamista. Haasteltavat pitivät erilaisia rakenteellisia muutoksia oleellisina, mutta harvat esittivät muita kuin markkinaperustaisia ratkaisuehdotuksia. Evansin ja Abrahamsen (mt, 498) johtopäätösten mukaan tämä kieli ihmisten käsityksestä, jonka mukaan yksilöllinen elämäntavan muutos on tarpeellinen, mutta riittämätön ehto yhteiskunnalliselle muutokselle ympäristökriisin välttämiseksi.

Aikaisemman tutkimuksen perusteella kestävä elämäntapa näyttäytyy ilmiönä, jonka yksiselitteinen määrittelemine on hankalaa, koska se on alati muuttuva prosessi, johon voi liittyä monenlaisia käytäntöjä ja merkityksiä. Lisäksi aikaisemman tutkimuskirjallisuuden perusteella kestävä elämäntapaa estävistä ja mahdollistavista tekijöistä ei muodostu selkeää käsitystä. Useissa tutkimuksissa (Wolf ym. 2009, 518; Evans, Abrahamse 2009, 497–489; Berg 2011, 360) on todettu, että kestävä elämäntavan toteuttamisen mahdollisuudet törmäävät usein yhteiskunnan rakenteellisiin ja kulttuurisiin tekijöihin, kuten sosiokulttuurisiin normeihin, olemassa olevaan infrastruktuuriin ja tuotantojärjestelmiin, mutta kestävä elämäntapaa estäviä ja mahdollistavia tekijöitä sekä niiden vaikuttavia mekanismeja ollaan harvassa aikaisemmassa tutkimuksessa eritelty tarkemmin (Davidson 2012, 618). Näistä lähtökohdista käsin etenen tarkastelemaan kestävä elämäntavan teoreettista hahmottumista.

3 TOIMIJAN JA RAKENTEEN VÄLINEN SUHDE KRIITTISESSÄ REALISMISSA

Tässä tutkielmassa informantteina ovat henkilöt, jotka omassa elämässään ja arjen toimintatavoissaan pyrkivät kunnioittamaan maapallon kantokyvyn rajoja. Tutkielman näkökulma liittyy siihen, millä tavoin kestävän elämäntavan toteuttaminen on mahdollista heidän elämässään. Kestävää elämäntapaa ja kulutusta koskevassa tutkimuksessa yksilönäkökulmaa on pidetty jokseenkin ongelmallisena. Esimerkiksi Evansin ja Abrahamson (2009, 501) mukaan elämäntapakäsitteeseen liittyy yksilöllisen vastuun konnotaatio, mikä on ongelmallista, kun tiedetään, että ongelmat ympäristöongelmien ratkaisemisessa liittyvät laajalti yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja globaaliin hallintaan. Toinen esimerkki yksilönäkökulman ongelmista liittyy yksilön käyttäytymisen ohjaamiseen pyrkiviin ympäristöpolitiikkaohjelmiin, jotka keskittyvät vain käyttäytymisen taloudelliseen ja psykologiseen tarkasteluun ja siten metodologiseen individualismiin, joka ei ota huomioon käyttäytymisen sosiaalista ulottuvuutta (Heiskanen, Johnson, Saastamoinen, Robinson, Vadovics 2009, 202). Lisäksi tutkimuksissa, joissa tarkastellaan ihmisten suhtautumista ilmastonmuutokseen, on löydetty empiirisiä yhteyksiä erilaisten tekijöiden välillä, mutta ne ovat usein heikkoja teoreettiselta selitysvoimaltaan erityisesti yksilön toimijuuteen liittyen. Tällainen lähestymistapa ei myöskään anna tilaa yksilölliselle erittelylle. (Davidson 2012, 618.)

Tätä taustaa vasten herää kysymys siitä, mikä olisi mielekäs tapa lähestyä kestävän elämäntavan tutkimista siten, että sekä yksilön oma toimintavoima, siis toimijuus, että rakenteiden asettamat rajoitukset ja mahdollisuudet tulisivat huomioiduksi. Kysymyksen myötä tullaan sosiaalitieteiden klassikkokysymyksen äärelle; mikä on toimijan rakenteen välinen suhde, eli miten ja missä määrin rakenteet vaikuttavat yksilön toimintamahdollisuuksiin (esim. Giddens 1979; Bourdieu 1977; Archer 2010, 2003, 1995; Shilling 1999; King 2010). Samalla voidaan kysyä, mikä asema luonnonympäristöllä on tässä suhteessa. Olennainen kysymys on myös, onko yksilöä tutkimalla mahdollista saada tietoa rakenteista. Tämän rakenteen, toimijan ja ympäristön välisen problematiikan teoreettisessa käsitteellistämässä hyödylliseksi osoittautuu kriittiseksi realismiksi kutsuttu tieteenfilosofian suuntaus ja erityisesti Margaret Archerin (2003, 2000, 1995) kriittiseen realismiin pohjautuva teoretisointi ja siihen liittyvät käsitteet. Ne muodostavat tutkielman

teoreettiset lähtökohdat. Tulevissa alaluvuissa esitellään ensin kriittisen realismin peruslähtökohdat ja sen jälkeen edetään syvemmälle niihin Archerin käsitteisiin, jotka ovat kestävästä elämäntavan tutkimisen kannalta olennaisia.

3.1 Kriittinen realismi

Kriittisen realismin luojana pidetään Roy Bhaskaria (1975, 1979, 1986), joka on saanut vaikutteita oppi-isältään Rom Harrénilta. Näkemykseni mukaan kriittinen realismi voisi sopia hyvin yhteen kestävyystutkimuksen kanssa, jossa tieteidenvälisyys ja poikkitieteellisyys ovat keskeisiä metodologisia lähtökohtia (ks. Soini 2017, 40). Bhaskarin (1979, 1–4) mukaan sosiaali- ja luonnontieteitä on mahdollista tulkita saman tieteenfilosofisen viitekehyksen alla, vaikka niiden kohteet eroavat toisistaan olennaisesti. Väyrynen (2009, 50) esittää, että kriittinen realismi sopii yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen lähtökohdaksi, sillä kriittinen realismi tunnustaa ympäristön ja ympäristöongelmien olevan yhtäältä osittain sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuneita asioita, mutta toisaalta siinä korostetaan niihin liittyvien luonnontieteellisten tosiasioiden välttämätöntä merkitystä. Näin ollen kriittinen realismi ylittää jaon ihmis- ja luonnontieteisiin ottaessaan huomioon sosiaaliset ja kulttuuriset konstruktiot sekä ihmisen ja yhteiskunnan osittain kausaaliset riippuvuudet luontoperäistä tekijöistä (Väyrynen mt. 50).

Kriittisen realismin piirissä ajatellaan realistisen perinteen mukaan, että maailma on olemassa riippumatta siitä koskevista havainnoista, mitä kutsutaan ontologiseksi realismiksi (Sayer 2000, 59–60). Bhaskar (1975, 21) tekee jaon intransitiivisen ja transitiivisen tiedon ulottuvuuksien välillä. Tieteen tutkimuskohteet, olivat ne sitten fyysisiä prosesseja tai sosiaalisia ilmiöitä, muodostavat tiedon intransitiivisen ulottuvuuden. Teoriat, diskurssit ja tieteen resurssit ovat osa tiedon transitiivista ulottuvuutta, vaikka osana sosiaalista maailmaa ne voivat myös olla tutkimuskohteita. Kun teoriat, eli transitiivinen ulottuvuus, muuttuvat, se ei tarkoita, että sen kohteet, eli intransitiivinen ulottuvuus, muuttuisivat. Sosiaalisessa maailmassa asiat ovat hieman monimutkaisempia, koska se on sosiaalisesti rakentunut ja sisältää itseään koskevaa tietoa, jolloin sosiaalinen maailma ei siis ole olemassa täysin tiedosta riippumatta. Olennaista on, etteivät ihmisten kokemukset ja havainnot todellisuudesta välttämättä vastaa todellisuutta. (Sayer 2000, 10.) Tätä kriittisen realismin

ulottuvuutta kutsutaan epistemologiseksi relativismiksi. Arvostelmien rationalismi on kriittisen realismin piirre, jonka mukaan erilaisia teorioita ja tulkintoja todellisuudesta voidaan arvioida ja sen perusteella pitää joitakin teorioita ja tulkintoja todenmukaisempina kuin toisia. (Bhaskar 1986, 24–25.)

Kriittiset realistit siis erottavat toisistaan todellisuuden ja sitä koskevat havainnot. Kriittisen realismin ontologiassa todellisuus jaetaan kolmeen alaan: reaaliiseen, aktuaaliiseen ja empiiriseen. Reaalinen ala viittaa mihin tahansa olemassa olevaan asiaan, niin luontoperäiseen kuin sosiaaliseen, riippumatta siitä, onko kyseessä empiirisesti havaittavissa oleva objekti ja kyetäänkö sitä ymmärtämään. Reaalinen ala merkitsee objektien maailmaa. Objekteilla on tietty rakenne ja kausaalisia voimia, jotka pitävät sisällään mahdollisuuden vaikuttaa, mutta vaikutus ei tapahdu automaattisesti, vaan voima piilee rakenteessa passiivisena. Aktuaalisen todellisuuden ala viittaa siihen, mitä tapahtuu, kun nämä voimat aktivoituvat. Aktuaalisen alan tapahtumia on mahdollista havaita, mutta ne voivat myös jäädä havaitsematta. Empiirisen todellisuuden ala on kokemusten alaa, jossa asiat ovat empiirisesti havaittavissa ja tutkittavissa. (Sayer 2000 15–16, Bhaskar 1975, 13.)

Kriittisen realismin keskeinen piirre on käsitys todellisuuden kerrostuneesta luonteesta ja emergenssistä. Emergenssi tarkoittaa sitä, että kaksi tai useampi rakenneosaa voivat yhdessä muodostaa ilmiön, jolla on ominaisuuksia, joita ei voida palauttaa sen rakenneosiin. Näin ollen sosiaalisilla ilmiöillä on biologinen perustansa, jolla puolestaan on kemiallinen perustansa, joihin sosiaalisia ilmiöitä ei voida palauttaa. (Sayer 2000, 16–17.) Toikan (2009, 318–319) mukaan emergenssin käsite on hyödyllinen yhteiskunnallisia ilmiöitä tutkittaessa, sillä ne syntyvät taustalla vaikuttavan fyysisen maailman kautta, mutta vuorovaikutusten yhteiskunnassa syntyy ilmiöitä, jotka eivät ole selitettävissä pelkästään fyysisiä ilmiöitä tarkastelemalla. Kerrostuneessa todellisuudessa generatiiviset mekanismit saavat aikaan muutoksia tapahtumaprosesseissa ja tieteen perustehtävänä on tutkia näitä mekanismeja (Bhaskar 1975, 14–15). Sosiaaliset tapahtumat tapahtuvat avoimessa järjestelmässä, jossa tapahtumia ja muutoksia voi olla vaikea ennustaa. Tässä palataan kuitenkin jälleen arvostelmien rationalismiin, jolloin joitakin ennusteita voidaan perustellusti pitää toisia osuvampina kuvauksina todellisuudesta. (Pekkarinen, Tapola-Haapala 2009, 188).

Rakenteen ja toimijan välisen suhteen määrittäminen on keskeinen osa kriittistä realismia. Bhaskarin (1986, 122–127) kehittämässä sosiaalisen toiminnan transformationaalisessa

mallissa (*transformational model of social activity*) ihmisen toiminta riippuu materiaaleista eli välineistä ja resursseista, joita se voi omalla toiminnallaan joko uusintaa tai muokata. Mallissa yhteiskunta on sekä aina läsnä oleva toimijuuden ehto että jatkuvan inhimillisestä toiminnasta johtuvan uusintamisen lopputulos. Yhteiskunta ja toimijat ovat eksistentiaalisesti toisistaan riippuvaisia, mutta olennaisesti erillisiä, sillä niitä ei voida palauttaa toisiinsa. Sosiaaliset rakenteet voivat joko estää tai mahdollistaa yksilön toimintaa. Kriittisessä realismissa rakenteiden ei nähdä vaikuttavan deterministisesti ihmisten elämään, vaan siinä korostetaan toimijoiden mahdollisuuksia rakenteiden murtamiseen, rakentamiseen ja uudistamiseen, jolloin kriittiseen realismiin liittyy emansipatorinen ulottuvuus (Bhaskar mt, 122–127; Pekkarinen, Tapola-Haapala 2009, 184, 200.) Oleellista on myös ymmärtää, miten rakenteet vaikuttavat yksilöön. Kriittisten realistien mukaan sosiaalisten muotojen kausaalivoimat välittyvät sosiaalisen toimijan kautta (Bhaskar 1979, 43–47).

Bhaskarin (1986, 212–213) sosiaalisia rakenteiden mekanismeja koskevassa tutkimuksessa kiinnitetään huomiota tutkittavien ilmiöiden historialliseen tuntemukseen ja ymmärrykseen. Ajallisen ulottuvuuden ymmärtämisen lisäksi keskeistä on myös tilallisen ulottuvuuden merkityksen ymmärtäminen erityisesti sosiaalisiin käytäntöihin liittyen. Tätä kautta pystytään ymmärtämään, miten kriittisessä realismissa nähdään toimijan, rakenteen ja luonnon välinen suhde (Bhaskar 1986, 221–222). Bhaskarin (2012, 10–11) mukaan kriittinen realismi on lähtökohdiltaan anti-antroposentrinen (*anti-anthropocentricity*) eli ei-ihmiskeskeinen. Tämä johtuu siitä, että minkä tahansa sosiaalisen tapahtuman nähdään tapahtuvan ainakin neljällä tasolla, jotka ovat luonnossa tapahtuvien materiaalistien transaktioiden taso, ihmisten välisen vuorovaikutuksen taso, sosiaalisten rakenteiden taso ja persoonallisuuden kerrostuneisuuden taso. Luonnossa tapahtuvien materiaalistien transaktioiden palautumattomuus sosiaalisessa maailmassa tarkoittaa sitä, että tapahtumien materiaallinen ja luonnollinen luonne on olennainen osa kaikkia sosiaalisia selityksiä. Luonnon ja ihmisen välisiä transaktioita tulee tarkastella ekologisen epäsymmetrian kautta, jonka mukaan luonnon olemassaolo on riippumatonta ihmisestä, mutta ihminen on välttämättömästi riippuvainen luonnosta. Tämän lisäksi kriittisessä realismissa nähdään, ettei ihminen ole vain riippuvainen, vaan myös luonnollisista osista muodostuva ja täten osa luontoa. (Bhaskar 2012, 11.)

3.2 Margaret Archerin kriittinen realismi

Rakenteen ja toimijan välistä suhdetta on teoretisoinut myös kriittisiin realisteihin lukeutuva Margaret Archer, jonka käsitteiden avulla voidaan jäsentää tutkittavaa aihetta eli kestäväää elämäntapaa. Omassa tuotannossaan Archer (2003, 2000) on pyrkinyt täsmentämään realistisen sosiaalitieteen ja yhteiskuntateorian metodologia lähtökohtia. Archerin tavoitteena on ollut Bhaskarin filosofisen näkemyksen soveltaminen sosiaalitieteissä, erityisesti rakenteeseen ja inhimilliseen toimijuuteen keskittyen (Kuusela 2006, 77.) Archer (2003) on tarkentanut erityisesti refleksiivisyyden asemaa rakenteen ja toimijan välisessä vuorovaikutuksessa. Muuten Archerin käsitys vastaa pääpiirteissään Bhaskarin ja kriittisten realistien käsitystä rakenteen ja toimijan välisestä suhteesta; sosiaaliset rakenteet ja kulttuuri ovat olemassa ennen ihmistä, sillä ne ovat seurausta aikaisempien sukupolvien tietoisista ja ei-tietoisista toiminnan seurauksista, jotka ovat synnyttäneet rakenteellisesti emergenttejä ominaisuuksia kuten erilaisia jakoja, rooleja, organisaatioita tai instituutioita sekä kulttuurisesti emergenttejä ominaisuuksia kuten ehdotuksia, teorioita tai doktriineja (Archer 2003, 5).

Sosiaalisilla rakenteilla ja kulttuurilla on kausaalisia vaikutuksia sosiaaliseen tai sosiokulttuuriseen vuorovaikutukseen. Sosiaalinen tai sosiokulttuurinen vuorovaikutus voivat puolestaan muokata sosiaalisia rakenteita tai kulttuurista systeemiä, jolloin kyse on morfogeneesistä. Kun sosiaalinen tai sosiokulttuurinen vuorovaikutus uusintaa vallitsevia järjestelmiä, kyse on puolestaan morfostaasista (Archer 1995, 168–169.) Tapola-Haapalan (2011, 22) mukaan tässä tulee esiin kriittisen realismin näkemys, jonka mukaan sekä yhteiskunnalla että yksilötoimijalla on toimintavoimaa suhteessa toisiinsa, mutta kumpikaan ei ole palautettavissa toiseen.

Archer on erityisesti täsmentänyt Bhaskarin väitettä siitä, että sosiaalisissa rakenteissa piilevä kausaalivoima välittyy toimijuuden kautta. Kausaalivoimien välittymisessä sosiaalinen ehdollistaminen (*social conditioning*) on keskeinen osa tätä prosessia. Tähän prosessiin sisältyy kahden erityyppisen kausaalivoiman välinen vuorovaikutus. Sekä sosiaalisilla rakenteilla että toimijoilla on kausaalivoimaa ja ehdollistamisen on otettava huomioon sosiaalisten rakenteiden ja toimijan kausaalivoimien välinen vuorovaikutus. Kyse on ensinnäkin siitä, miten rakenteelliset ja kulttuuriset voimat vaikuttavat toimijoihin ja

toiseksi, kuinka toimijat käyttävät omaa henkilökohtaista voimaansa valitessaan tietyt toimintatavat. Rakenteelliset ja kulttuuriset voimat vaikuttavat estävien ja mahdollistavien tekijöiden muodossa. Ne välittyvät toimijoille muokaten heidän tilanteitaan, jolloin jotkin toimintatavat näyttäytyvät enemmän tai vähemmän toteutettavissa olevilta. On tärkeää huomata, että rajoittavat ja mahdollistavat tekijät vaativat jotakin kohdetta, johon ne voivat vaikuttaa. Vain koska ihminen pystyy kuvittelemaan erilaisia toimintamahdollisuuksia, pystyy hän puhumaan niihin liittyvistä rajoituksista ja mahdollisuuksista. Samalla tavoin vain koska ihmiset kykenevät tavoittelemaan samanlaisia toimintatapoja erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa, voivat he puhua kohtaamistaan erilaisista estävistä ja mahdollistavista tekijöistä. (Archer 2003, 3–4.)

Estäviä ja mahdollistavia tekijöitä itsessään ei ole olemassa, vaan ne ovat Archerin (2003, 5–6) mukaan rakenteellisten emergenttien ominaisuuksien potentiaalisia kausaalisia voimia. Estävät ja mahdollistavat tekijät ovat siis olemassa vain suhteessa toimijan pyrkimykseen eli sitoumuksista muodostuvaan toimijan projektiin. Ihmisillä on kyky suunnitella erilaisia mahdollisia toimintavaihtoehtoja saavuttaakseen tavoitteensa. Refleksiiviset toimijat voivat toisinaan nähdä ennalta tulevat vaikeudet, joita tiettyihin toimintatapoihin voi liittyä ja siten vetäytyä niistä. Samalla tavoin he saattavat ennakoita toiminnan sujuvuutta ja sen mukana tulevia etuja, mikä saattaa kannustaa toimintaan entisestään. Kun toimija kohtaa esteen, hänen on mahdollista muuttaa toimintaansa saavuttaakseen toiseksi parhaan lopputuloksen. Vaihtoehtoisesti, jos olosuhteet osoittautuvat erityisen suotuisiksi, voi toimija asettaa vielä paremman tavoitteen. Toimijoilla on siis vapautta päättäessään toimintatavoistaan, vaikka vapausasteiden määrä vaihtelee riippuen estävien tekijöiden rajoittavuudesta ja mahdollistavien tekijöiden voimakkuudesta. Refleksiivinen harkinta siis edustaa toimijoiden omaa toimintavoimaa. (mt, 5–6.)

Estävät ja mahdollistavat tekijät ovat peräisin rakenteellisesti ja kulttuurisesti emergenteistä ominaisuuksista. Niillä on generatiivista voimaa, joka voi estää tai edesauttaa toimijan projektin toteutumista. Kausaalivoimien aktivoituminen riippuu toimijan projektista, sillä ilman projektia niiden vaikutus jää toteutumatta. Keskeistä on siis erottaa rakenteellisten ja kulttuuristen ominaisuuksien ja niiden kausaalivoiman vaikutus. Ominaisuudet liittyvät rakenteisiin ja kulttuuriin, vaikka ne eivät aktivoituisikaan. Estävien ja mahdollistavien tekijöiden vaikutus on ainoastaan taipumuksenomaista, sillä ihmisellä on kyky sietää ja kiertää niitä. Koska estävien ja mahdollistavien tekijöiden vaikutus on ehdollista enemmän

kuin determinististä, ne joutuvat refleksiivisen harkinnan kohteeksi, joka määrittää, miten yksilö vaikutukseen reagoi. Mikään rakenteellinen tai kulttuurinen tekijä ei siis sinällään ole estävä tai mahdollistava. (Archer 2003, 7–8.)

Archer menee rakenteen ja toimijan välisen prosessin kuvaamisessa vielä syvemmälle. Kuten jo kestävä elämäntapaa koskevan aiemman tutkimuskirjallisuuden kohdalla totesin, kysymys on usein siitä, millä tavoin ilmastonmuutokseen ja muihin ympäristöongelmiin reagoidaan ja tätä voidaan tutkia refleksiivisyyden käsitteen avulla. Refleksiivisyyden käsite avaa mahdollisuuden kestävän elämänavan tutkimiseen myös tässä tutkielmassa. Archer (2007, 2003, 2000) on keskittynyt tuotannossaan refleksiivisyyden tarkasteluun, jolle hän antaa keskeisen aseman toimijan ja rakenteen välisessä suhteessa. Olennainen käsite tässä on sisäinen keskustelu (*internal conversation*), joka tarkoittaa säännöllistä päänsisäistä mentaalista harkintaa, jossa yksilö punnitsee omia toimintamahdollisuuksiaan suhteessa sosiaalisiin olosuhteisiinsa. Archerin keskeinen väite on, että sisäinen keskustelu on välittävä prosessi toimijan ja rakenteen välillä. (Archer 2003, 130.) Archerin mukaan ihmisillä on rikas sisäinen maailma, jossa jatkuvasti kommentoidaan ympärillä tapahtuvia asioita ja tarkkaillaan sekä muokataan reaktioita niihin. Sisäistä kommentointia ei voi sammuttaa, vaikka niin haluaisi tehdä. Sisäinen maailma on suhteellisen autonominen, ajallisesti edeltävä ja kausaalista toimintavoimaa sisältävä. (Archer 2000, 193.)

Archerin (2003, 134–135) mukaan toimijan ja rakenteen välillä toimiva välittävä prosessi koostuu kolmesta vaiheesta. Ensimmäisessä vaiheessa rakenteelliset ja kulttuuriset ominaisuudet muokkaavat olosuhteita perustavalla tavalla ja täysin objektiivisesti. Rakenteelliset ja kulttuuriset ominaisuudet edeltävät toimijaa ajallisesti. Ne ovat siis olemassa ennen toimijaa ja siten toimijalla ei ole voinut olla mahdollisuutta vaikuttaa niihin. Rakenteellisilla ja kulttuurisilla ominaisuuksilla on generatiivista voimaa rajoittavien ja mahdollistavien tekijöiden muodossa. Nämä voimat voivat joko aktivoitua tai jäädä aktivoitumatta riippuen siitä, miten toimija pyrkii toteuttamaan itselleen tärkeitä asioita. (Archer mt, 135–138.)

Välittävän prosessin toisessa vaiheessa rajoittavat ja mahdollistavat tekijät ovat suhteessa toimijan sitoumuksiin (*concerns*), jotka muodostavat sisäisen keskustelun perustan. Archer tekee jaon perimmäisten sitoumusten (*ultimate concern*) sekä muiden sitoumusten välille. Toimijat määrittelevät subjektiivisesti omat sitoumuksensa suhteessa todellisuuden kolmeen

alaan: luonnolliseen, käytännölliseen ja sosiaaliseen. Nämä sitoumukset ovat välttämättömiä ihmisen selviytymisen kannalta ja kaikki todellisuuden tasot ovat läsnä ihmisen elämässä jatkuvasti. Luonnollisen todellisuuden ala liittyy ihmisen fyysiseen hyvinvointiin. Käytännöllinen todellisuuden alalla keskeistä on käytännön toimista suoriutuminen ja niissä onnistuminen. Lisäksi ihmisen on tärkeää saavuttaa tunne omasta arvokkuudesta sosiaalisen todellisuuden alalla. (Archer 2003, 138–139.) Vaikka ihmisellä olisi yksi hallitseva sitoumus ylitse muiden, se ei koskaan voi olla hänen ainoa sitoumuksensa, vaan hänen on sovittava se muihin sitoumuksiinsa, jos hän haluaa projektinsa olevan suhteellisen pysyvä ja toimijaa itseään tyydyttävä. Jokainen toimija pyrkii siis muodostamaan sellaisen käytäntöjen joukon eli tavan elää, jossa sekä itselle tärkeät sitoumukset että selviytymiseen liittyvät välttämättömät sitoumukset tulevat huomioituiksi. (Archer 2003, 148–149.)

Näkemykseni mukaan Archerin määrittelemät välttämättömät sitoumukset vertautuvat jossain määrin ihmisen hyvinvointiin ja perustarpeisiin, joista on olemassa erilaisia teorioita. Yksi kuuluisimmista tarveteorioista on Abraham Maslow'n (1943) kehittämä tarvehierarkia, jonka mukaan ihmisen on kyettävä tyydyttämään ensin riittävässä määrin fysiologiset tarpeensa ennen kuin hän voi alkaa etsimään tyydytystä seuraaville tarpeille, jotka ovat tärkeysjärjestyksessä lueteltuina turvallisuuteen, yhteenkuuluvuuteen ja rakkauteen, arvonantoon ja itsensä toteuttamiseen liittyvät tarpeet. Len Doyalin ja Ian Goughin (1991) mukaan kaikilla maailman ihmisillä on kaksi perustarvetta, joista ensimmäinen liittyy fyysiseen terveyteen ja selviytymiseen ja toinen henkilökohtaiseen autonomiaan. Erik Allardtin 1970-luvulla esittämän hyvinvointiteorian pohjalta on puolestaan muodostettu kestävään hyvinvointiin sisältyvät neljä tarpeisiin liittyvää ulottuvuutta: kohtuullinen elintaso (*having*), mielekäs ja vastuullinen toiminta (*doing*), merkitykselliset suhteet (*loving*) ja mahdollisuus itsensä toteuttamiseen (*being*) (Hirvilampi 2015, 65–70). Edellä mainituista tarve- ja hyvinvointiteorioista on nähtävissä löyhät kytkökset Archerin määrittelemiin luonnollisen, käytännöllisen ja sosiaalisen todellisuuden aloihin ja niihin liittyviin välttämättömiin sitoumuksiin, vaikka ne eivät olekaan täysin rinnastettavissa. Onnistuneen toimijan projektin voisi siis ajatella vaativan perimmäisten sitoumusten ja tarpeiden tyydyttymistä riittävässä määrin.

Archerin teoriassa perimmäiset sitoumukset ja niille alisteiset muut sitoumukset syntyvät arvioinnin, harkinnan ja omistautumisen (*discernment, deliberation, dedication*) myötä. Sitoumusten priorisoinnin ja mukauttamisen myötä yksilö muodostaa itselleen sellaisten

sitoumusten ja käytäntöjen joukon, joihin hän voi sitoutua ja joiden kanssa hän voi elää. Tämän prosessin kautta muotoutuu ihmisen yksilöllinen *modus vivendi*, tapa elää, joka ilmentää toimijan yksilöllistä identiteettiä ja joka on toimijan tärkein henkilökohtainen emergentti voima. Sitoumukset ja erityisesti perimmäiset sitoumukset vaikuttavat siihen, miten yksilö havaitsee erilaiset tilanteet. Yksilö tarkastelee tilanteita perimmäisen sitoumustensa läpi ja näin ollen myös rajoittavat ja mahdollistavat tekijät näyttäytyvät niiden läpi. Vaikuttaakseen rakenteelliset ja kulttuuriset olosuhteet tarvitsevat aina refleksiivistä toimijaa. Mahdollistavat tekijät edellyttävät niiden hyödyntämistä ja rajoittavat tekijät niiden noudattamista tai niihin mukautumista. (Archer 2003, 138–141.)

Välittävän prosessin kolmannessa vaiheessa syntyvät käytännön toimintatavat. Ne muotoutuvat refleksiivisen harkinnan seurauksena, jossa toimijat määrittävät heidän sitoumuksiinsa perustuvat käytännön projektinsa suhteessa heidän objektiivisiin olosuhteisiinsa. Keskeistä tässä vaiheessa on, miten aktiiviset toimijat kehittävät suhteellisen pysyvän ja tyydyttävän tavan elää olosuhteissa, joita he eivät itse ole valinneet. Estävien ja mahdollistavien olosuhteiden vaikutus riippuu osittain siitä, miten toimija niiden mahdollista vaikutusta arvioi. Toimijat ovat erehtyväisiä, joten he saattavat arvioida olosuhteiden vaikutuksen tai oman kyvykkyytensä myös väärin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita myönnytystä sosiaalisen konstruktionismin suuntaan, sillä sosiokulttuuriset olosuhteet ovat todellisia, eivät toimijan käsityksistä riippuvaisia, vaikka niistä voidaan muodostaa erilaisia käsityksiä. Jos toimijan käsitys olosuhteista poikkeaa todellisista olosuhteista liikaa, se kostaantuu lopulta, koska hänen projektinsa ei voi toteutua hänen suunnittelemlallaan tavalla. Sosiokulttuuriset olosuhteet myös muuttuvat ajan kuluessa, joten toimijalle tärkeiden asioiden sovittaminen yhteen olosuhteiden kanssa toimivan käytännön projektin saavuttamiseksi on koko elämän jatkuva prosessi. (Archer 2003, 139–142.)

Archerin teoria ei ole teoria kestävästä elämäntavasta, vaan yleisteoria rakenteen ja toimijan välisestä vuorovaikutuksesta. Sen avulla hahmotan kuitenkin tutkittavaa ilmiötä teoreettisesta perspektiivistä siten, että sekä rakenteelliset että yksilölliset näkökulmat tulevat huomioiduksi. Teoria kuvaa yleisellä tasolla, millä tavoin yksilöllinen *modus vivendi* muotoutuu suhteessa mihin tahansa asiaan, jota toimija pitää tärkeänä. Vaikka nojaan tutkielmassa vahvasti teoriaan, tavoitteena ei kuitenkaan ole varsinaisesti testata teorian pitävyyttä. Archerin teoria tarjoaa hyödyllisen viitekehyksen tutkittavan aiheen lähestymiseen, mutta nähtäväksi jää, miten sen antamat välineet toimivat tutkittavan ilmiön

kuvaamisessa. Lisäksi on huomattava, että käsitteet ovat teoreettisia, eivät empiirisiä, jolloin haastateltavat itse eivät todennäköisesti käytä samoja käsitteitä elämäntavastaan puhuessaan (ks. Tapola-Haapala 2011, 33, Layder 1998, 95).

4 TUTKIMUSASETELMA

Kriittinen realismi edustaa metateoriaa, jolla on oma ontologiansa ja epistemologiansa. Tällä on perustavanlaatuisia menetelmällisiä seuraamuksia sosiaalisten ilmiöiden tutkimisen kannalta, mikä tulisi ottaa huomioon käytännön tutkimustyössä. (Danermark 2002, 4.) Käsitteet todellisuuden kerrostuneisuudesta, emergenteistä voimista, mekanismeista, avoimista systeemeistä ja toimijoiden intentionaalisuudesta tulisi näkyä myös tutkimusasetelmassa (mt, 164). Tämän tutkielman toteuttamisessa nämä lähtökohdat on pyritty ottamaan huomioon ja ne läpäisevät tutkimusprosessin aina tutkimusongelman määrittelystä aineiston analyysiin ja johtopäätöksiin asti. Tulevissa alaluvuissa esitellään kriittisen realismin lähtökohdat huomioon ottava tutkimusasetelma.

4.1 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Tutkielmassa suhtaudun kestävään elämäntapaan lähtökohtaisesti edellisessä luvussa esiteltyjen Archerin käsitteiden mukaisesti toimijan projektina, joka on muotoutunut ja muotoutuu edelleen yksilön sisäisen keskustelun myötä. Tarkastelun kohteena ovat ihmiset, jotka ovat haastateltavia etsiessäni tunnistanee itsensä pyrkimyksen kunnioittaa luonnon kantokyvyn rajoja omassa elämäntavassaan. Näin ollen voidaan olettaa, että se on yksi heidän elämäntapaansa keskeisesti määrittävistä sitoumuksista. Archerin termein ajateltuna luonnon kantokyvyn rajojen kunnioittaminen on heille sitoumus, jonka perusteella he muodostavat toimijan projektin, joka oletetusti ilmenee kestävä elämäntavan tavoitteluna ja siihen liittyvinä käytäntöinä.

Kestävyyden tavoitteluun sitoutumisen ajattelen tapahtuvan sisäisen keskustelun myötä. Punnitessaan erilaisia toimintavaihtoehtoja sekä niiden toteuttamismahdollisuuksia vallitsevissa olosuhteissa toimijat käyvät sisäistä keskustelua. Sitä tutkimalla saan tietoa niistä tekijöistä, joita tutkittavat pitävät kestävä elämäntapaa estävinä tai mahdollistavina. Sisäinen keskustelu muodostaa eräänlaisen kaikupohjan, jonka kautta rakenteelliset ja kulttuuriset tekijät välittyvät toimijalle (Archer 2003, 143). Kyse ei kuitenkaan ole ainoastaan siitä, miten rakenteelliset ja kulttuuriset tekijät vaikuttavat yksilöön, vaan myös siitä, millä tavoin toimija reagoi tai vastaa havaitsemiinsa estäviin ja mahdollistaviin tekijöihin (Archer 2003, 131).

Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset nousevat luvussa kolme kuvatusista teoreettisesta käsitteistöä. Archerin mukaan sosiokulttuuristen ominaisuuksien sekä toimijan refleksiivisyyden välisen vuorovaikutuksen tutkiminen on olennaista ilmiöiden selittämisen kannalta. Mitään lopputulosta ei voida selittää, ellei ymmärretä toimijan projektia suhteessa hänen sosiaaliseen kontekstiinsa, eikä toimijan projektia voida ymmärtää, ellei tutkita hänen sisäistä keskusteluaan (Archer 2003, 130–131). Lisäksi on tärkeää ottaa huomioon kriittiseen realismiin perustuvan tutkimuksen olennainen piirre, joka liittyy käsitykseen ihmisestä toimijana. Erilaiset aiheet ja tarkoitukset ohjaavat toimintaa ja ne antavat toiminnalle merkityksen. Tästä syystä aiheet ja tarkoituksia voidaan pitää myös toiminnan syinä ja pyrkimyksinä. Tämä tulee ottaa huomioon tutkittaessa sosiaalisia ilmiöitä ja siksi on tärkeää pyrkiä ymmärtämään toimivaa yksilöä. (Danermark ym. 2002, 164.) Ajattelen, että yksilön sitoumuksia voidaan pitää tällaisina toimintaa ohjaavina aikomuksina. Kestävää elämäntapaa tutkittaessa olennaista on siis tarkastella toimijan refleksiivistä pohdintaa liittyen hänen sitoumuksiinsa yhdistettynä hänen kohtaamiinsa sosiaalisiin olosuhteisiin. Näin ollen tutkielman päätehtävänä on pyrkiä ymmärtämään toimijan projektia sekä selvittämään sitä estäviä ja mahdollistavia tekijöitä sisäistä keskustelua tutkimalla.

Tutkimustehtävän pohjalta johdetut tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Millaisia sitoumuksia ja kestävään elämäntapaan liittyviä sisäisiä keskusteluja haastateltavat tuovat esille?
- 2) Mitkä tekijät mahdollistavat tai estävät kestävän elämäntavan toteuttamista?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla pyrin kuvailemaan ja erittelemään, millaisia sisäisiä keskusteluja haastateltavat tuovat esille, mitä ne pitävät sisällään. Toisen tutkimuskysymyksen avulla tarkastelen, millaisia kestävää elämäntapaa estäviä ja mahdollistavia tekijöitä haastateltavien sisäisissä keskusteluissa nousee esiin sekä millaisia merkityksiä niille annetaan. Puhuttaessa mahdollistavista ja estävistä tekijöistä tullaan lähelle kausaaliseen selittämiseen liittyviä kysymyksiä. Kriittisessä realismissa syy-yhteyksiä ei käsitetä perinteisellä tavalla säännönmukaisina ja toistuvina tapahtumasarjoina, vaan niiden ajatellaan tarjoavan vain mahdollisesti hyödyllisen lähtökohdan kausaalisten mekanismien tutkimiselle (Sayer 2000, 14). Kestävää elämäntapaa estävien ja

mahdollistavien tekijöiden osalta en pyri perinteisesti ymmärrettyjen kausaalisuhteiden tutkimiseen, vaan lähinnä tällaisten mahdollisesti vaikuttavien tekijöiden tunnistamiseen ja niiden merkitysten ymmärtämiseen.

Sayerin (2000, 17) mukaan sosiaalitieteissä merkitysten ymmärtäminen on osa ilmiöiden selittämistä ja tähän perustuu se, miten tutkielmassa suhtaudutaan kestäväää elämäntapaa estävien ja mahdollistavien tekijöiden selittämiseen. Kriittisessä realismissa tiedostetaan, että sosiaaliset ilmiöt ovat luontaisesti merkityksellisiä ja sen vuoksi merkitys ei liity vain sosiaalisen ilmiön ulkoiseen kuvailuun, vaan sosiaaliset ilmiöt myös rakentuvat merkityksistä. Merkitystä täytyy ymmärtää, koska sitä ei voi mitata tai laskea ja siksi sosiaalitieteisiin liittyy aina hermeneuttinen tai tulkinnallinen elementti. Luonnontieteilijät liittyvät heidän tiedeyhteisönsä hermeneuttiseen kehään, mutta sosiaalitieteilijöiden on astuttava heidän tutkimuskohteidensa hermeneuttiseen kehään. Kyse on kaksois hermeneutiikasta, jossa kehät tarkoittavat tutkijan ja tutkittavan välisen horisontin sulautumista, jossa tutkittavan toiminta tai tekstit eivät koskaan puhu vain omasta puolestaan, mutta eivät kuitenkaan ole palautettavissa tutkijan tulkintaan niistä. (Sayer 2000, 17.)

4.2 Aineistonkeruu ja tutkimusaineisto

Danermarkin ym. (2002, 150) mukaan tutkimusasetelman menetelmiseen tulisi olla linjassa tutkimuksen metateoreettisten oletusten kanssa. Kriittinen realismi ei ohjaa tietynlaisten menetelmien käyttöön, vaan se tarjoaa ainoastaan ohjenuoran sosiaalitieteelliselle tutkimukselle ja lähtökohdan olemassa olevien menetelmien arvioinnille. Kriittisen realismin piirissä erilaiset tutkimusmenetelmät ovat suhteellisen laajasti hyväksytyjä. Keskeistä menetelmävalinnoissa, niin aineistonkeruun kuin sen analysoinnin suhteen, on, että niiden tulisi riippua tutkimuskohteen luonteesta ja siitä, mitä halutaan saada selville. (Sayer 2000, 19.) Tässä tutkielmassa tutkimuskohteena ovat niiden ihmisten toimijan projekteista kertovat sisäiset keskustelut, jotka pyrkivät elämään kestäväällä tavalla. Aineistonkeruumenetelmää valittaessa on siis otettu huomioon, millä tavoin sisäistä keskustelua on mahdollista tutkia.

Laadullinen lähestymistapa sopii tutkimuksen lähtökohdaksi, kun tavoitteena on kuvailla ja ymmärtää tutkittavaa ilmiötä tutkittavien henkilöiden näkökulmasta (Danermark ym. 2002, 158). Aineistonkeruumenetelmän valinta liittyy keskeisesti myös selittävän tutkimuksen ensimmäiseen vaiheeseen, jossa tutkittavat itse määrittelevät ja tulkitsevat omaa tilannettaan arkisin ja konkreettisin termein (Danermark 2002 ym. 109). Sisäistä keskustelua ei ole mahdollista tutkia suoraan, sillä pään sisäistä dialogia ei ole mahdollista tallentaa (ks. Tapola-Haapala 2011, 28). Sisäistä keskustelua on siis lähestyttävä epäsuorasti. Tässä tutkielmassa ajattelen tutkittavien henkilöiden refleksiivisen puheen edustavan heidän sisäistä keskusteluaan samalla tiedostaen, että se ei täysin vastaa sitä.

Tutkielman aineistonkeruumenetelmäksi valitsin puolistrukturoidun teemahaastattelun. Haastattelu tutkimusmenetelmänä perustuu keskusteluun, joka on inhimillisen vuorovaikutuksen perusmuoto. Keskustelun välityksellä on mahdollista saada tietoa haastateltavan ajatuksista, kokemuksista ja tunteista. Haastattelussa tieto rakentuu vuorovaikutuksessa haastattelijan ja haastateltavan välillä. (Kvale 2007, 2.) Puolistrukturoidulla teemahaastattelulla pyrin ymmärtämään elämismaailman teemoja haastateltavan omasta näkökulmasta. Haastattelulla on mahdollista saavuttaa haastateltavan kuvauksia omasta elämismaailmasta kestävän elämäntavan suhteen sekä saamaan esiin kuvauksille annettuja merkityksiä. Haastattelu on sensitiivinen ja voimakas tapa saada tietoa haastateltavien arkipäiväisten elettyjen merkityksistä. Sillä pystytään tavoittamaan ilmiön faktuaalinen ja merkityksiin liittyvä taso ja saamaan esiin vivahteikkaita kuvauksia haastateltavan elämismaailman eri aspekteista. (mt, 11–12.)

Haastattelu tulee lähelle arkipäiväistä keskustelua, mutta puolistrukturoidulla teemahaastattelulla on tietty tarkoitus ja siinä keskitytään tiettyihin ennalta valittuihin teemoihin (Kvale 2007, 11; Hirsjärvi, Hurme 2009, 48). Puolistrukturoidulla rakenteella viitataan siihen, että haastateltaville esitettävät kysymykset ovat pääosin samat, mutta kysymykset ovat avoimia, jolloin haastateltava saa vastata kysymyksiin omin sanoin (Eskola, Suoranta 1998, 64). Haastattelurunko (Liite 1) on rakennettu tema-alueuuttelon varaan, jossa tema-alueet edustavat teoreettisten pääkäsitteiden alakäsitteitä (ks. Hirsjärvi, Hurme 2009, 66). Haastattelun teemat olen muodostanut Archerin teoreettisten käsitteiden perusteella. Teoreettisena pääkäsitteenä on toimijan projekti. Sisäistä keskustelua toimijan projektiin liittyen pyrin herättämään kolmella tema-alueella: käytännön valinnat, sosiaaliset

olosuhteet sekä sitoumukset ja hyvinvointi. Lisäksi haastattelun aluksi kysytään haastateltavan elämäntilanteeseen liittyviä perustietoja.

On selvää, etteivät tutkittavat puhu omasta elämästään tällaisia teoreettisia käsitteitä käyttäen. Teoreettiset käsitteet on käännetty haastattelurungossa arkikielelle siten, että kysymykset liittyvät teoreettisiin käsitteisiin ja tällä tavoin saadaan esiin ilmiöön liittyvää puhetta, joka heijastelee yksilön sisäistä keskustelua. Haastattelun kysymykset on muotoiltu siten, että ne rohkaisisivat haastateltavia kuvailemaan mahdollisimman tarkasti, mitä he kokevat ja tuntevat sekä miten he toimivat. Avoimella kysymyksenasettelulla tavoitellaan haastateltavan vivahteikkaita kuvauksia, jotka kuvaavat laadullista moninaisuutta ja ilmiöön liittyvää vaihtelua enemmän kuin vakiintuneita kategorioita. Lisäksi sillä pyritään saamaan tutkittavan elämismailmasta kattavia kuvauksia, jotka ovat mahdollisimman vapaita tutkijan ennako-olettamuksista. (Ks. Kvale 2007, 12–13.)

Haastattelun ensimmäisen teema-alueen avaa kysymys, joka antaa haastateltavalle mahdollisuuden määritellä, millä tavoin pyrkimys kestävyteen näkyy hänen elämässään. Samassa teema-osiossa kysyn erilaisista kestävästä arjen käytännöistä, niihin mahdollisesti liittyvistä ristiriidoista sekä syistä, jotka ovat johtaneet kestävästä elämäntavan tavoitteluun. Toisessa, sosiaaliin olosuhteisiin liittyvässä teemaosiossa, selvitän erityisesti kestävästä elämäntapaa estäviä ja mahdollistavia tekijöitä kysymällä esimerkiksi, millaiset asiat ovat estäneet tai edesauttaneet kestävästä elämäntavan toteuttamista. Lisäksi haastateltavilta on kysytty, kokevatko he, että kulttuurissa tai yhteiskunnassa on asioita, jotka estävät tai edesauttavat kestävästä elämäntavan toteuttamisen. Kolmannessa teema-alueessa keskityn erityisesti kestävästä elämäntavan suhteeseen muihin elämässä huomioon otettaviin sitoumuksiin. Tämä teema-alue nousee erityisesti siitä teoreettisesta lähtökohdasta, että toimijan projektin on oltava tasapainoisessa suhteessa sekä todellisuuden kolmeen ala-alueeseen, luonnolliseen, käytännölliseen ja sosiaaliseen, kuten luvussa kolme kuvasin (Archer 2003, 138–139).

Ensimmäiset haastateltavat sain ECOSOS-tutkimushankkeen¹ kautta. Näiden lisäksi hain hankkeen kautta saatujen kontaktien välityksellä lisää haastateltavia. Lähetin Salon

¹ ECOSOS – Sosiaalityön ja toimeentulojärjestelmien kontribuutio yhteiskuntien ekososiaaliseen siirtymään – tutkimushanke on Suomen Akatemian rahoittama (2015–2019) hanke, jossa tutkitaan kestäviä työn ja toimeentulon muotoja erityisesti nuorten aikuisten näkökulmasta.

TasausKohtuus-Pajan kautta Suomen kestävän elämäntavan yhteisö ry:n ja permakulttuurista kiinnostuneiden ihmisten sähköpostilistoille viestin, jossa haettiin tutkittavaksi ihmisiä, jotka elävät niukasti tai kohtuullisesti, ympäristöä mahdollisimman vähän kuormittaen. Haastattelukutsut ovat nähtävissä liitteissä 2 ja 3. Osan haastatteluista toteutin Skype-videopuheluiden välityksellä. Päädyin Skype-haastatteluihin, koska oli taloudellisesti mahdotonta matkustaa monelle eri paikkakunnalle ja Skype-haastatteluiden on todettu olevan tietyin reunaehdoin kustannustehokas vaihtoehto kasvotusten tehtäville haastatteluille (Hanna 2012; Deakin, Wakefield 2014).

Tein haastattelut toukokuussa 2016. Haastatteluista kahdeksan tehtiin kasvotusten ja kaksi Skype-videopuheluna. Kaikki kymmenen haastattelua nauhoitettiin. Nauhoitettua aineistoa kertyi 11 tuntia ja 30 minuuttia. Nauhoitettu aineisto litteroitiin sanatarkasti, puhekielistä kieliasua noudattaen. Litteroinnissa täytesanat ja kysyjän myötäilyt jätettiin litteroimatta, koska tutkielmassa keskitytään puheen sisältöön eikä vuorovaikutukseen itseensä. Lisäksi litteroinnissa otettiin huomioon merkitykselliset tunneilmaisut, kuten esimerkiksi naurahdukset tai merkittävät tauot. Yksi haastateltava halusi haastattelun jälkeen sähköpostitse tuoda esiin joitakin näkemyksiään, joita ei ollut haastattelussa muistanut sanoa, joten myös nämä asiat on otettu mukaan aineistoon. Kasvotusten tehtyjen ja videopuhelun välityksellä tehtyjen haastatteluiden välillä ei ollut merkittävää eroa, sillä ne olivat yhtä pitkiä ja tuottivat samankaltaista haastattelumateriaalia. Haastattelut etenivät pääpiirteissään samalla tavalla, mutta tilanteen mukaan kysymysten esitysjärjestystä on muutettu joustavasti, jos keskustelu on luonnollisella tavalla edennyt johonkin aiheeseen. Haastattelut sujuivat ongelmitta ja haastateltavat kertoivat laajasti ja monipuolisesti omasta elämäntavastaan.

Haastateltavat asuivat Etelä- ja Keski-Suomen alueella. Haastateltavista yhdeksän oli naisia ja yksi mies. Haastateltavien iät vaihtelivat 30 ja 67 ikävuoden välillä haastateltavien keski-ikä ollessa 49 vuotta. Kaikilla haastateltavilla oli vähintään toiseen asteen tutkinto ja yli puolella oli joko ylempi- tai alempi korkeakoulututkinto. Haastateltavien koulutustaustassa korostuivat humanistiset tieteet, yhteiskuntatieteet sekä taiteenala. Suurimmalla osalla oli useampia tutkintoja. Noin puolet haastateltavista työskenteli tilapäisissä tai epätyypillisissä työsuhteissa esimerkiksi freelancereina ja heidän tulonsa koostuivat palkkatuloista, etuuksista, apurahoista tai edellisten yhdistelmästä. Haastateltavien joukossa oli yksi opiskelija ja yksi eläkeläinen. Loput haastateltavista voidaan muodollisesti kategorisoida

työttömiin, mutta myös he toimivat aktiivisesti esimerkiksi vapaaehtois- ja talkootöissä sekä kansalaistoiminnassa ja heistä osa oli kokonaan virallisten toimeentulojärjestelmien ja palkkatyön ulkopuolella. Haastateltavista kolme oli yksin asuvia ja loput asuivat yhdessä puolisonsa ja/tai lastensa kanssa.

4.3 Aineiston analyysimenetelmä ja analyysin kulku

Aineiston analyysimenetelmäksi valitsin teoriaohjaavan sisällönanalyysin, jossa teoria toimii apuna aineiston analysoinnissa. Sisällönanalyysin yleisenä tavoitteena on järjestää aineisto selkeäksi ja mielekkääksi kokonaisuudeksi kadottamatta sen sisältämää informaatiota (Tuomi, Sarajärvi 2009, 108). Teorian merkitys on teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä erilainen kuin teorialähtöisessä sisällönanalyysissä, jossa tutkittavaa ilmiötä koskeva aikaisempi tieto ohjaa aineiston analyysia ja tarkoituksena on testata teoriaa (Tuomi, Sarajärvi 2009, 96–97.) Archerin toimijan projektia koskeva teoretisointi oli yksi lähtökohta tämän tutkimusaineiston analyysille. Kuten jo aikaisemmin todettiin, Archerin teoria ei ole teoria kestävästä elämäntavasta, vaan yleisteoria toimijan projektista suhteessa mihin tahansa asiaan, jota yksilö pitää itselleen tärkeänä. Koska kriittinen realismi ja Archerin käsitteet teoreettisesti hahmottavat tutkittavaa ilmiötä, oli luontevaa soveltaa sitä myös aineiston analysoinnissa. Näin on mahdollista nähdä konkreettisesti, millaiseksi tutkittava ilmiö käytännössä hahmottuu tämän teoreettisen jäsennyksen avulla. Kestävä elämäntapaa koskeva aikaisempi tieto ei kuitenkaan juurikaan vaikuttanut aineiston analyysiin. Koska Archerin teoria on vaikuttanut tutkimuskysymysten muodostamiseen, vaikutti se myös aineiston analyysiin, jonka yhtenä lähtökohtana oli tutkimuskysymykset ja niiden kannalta olennainen tieto.

Teorian ohjaavuus näkyy aineiston analyysin eri vaiheissa eri tavoin. Kuten Tuomi ja Sarajärvi (2009, 97) esittävät, teoriaohjaava sisällönanalyysi voi alkaa aineistolähtöisesti. Aloittaessani aineiston analyysin huomioni kiinnittyi Archerin käsitteiden ja tutkimuskysymysten kannalta olennaisiin asioihin, mutta tarkastelin myös muita aineistossa esiin nousevia toistuvia samankaltaisuuksia, jotka eivät suoraan istuneet Archerin käsitteisiin. Ensimmäiset Archerin käsitteiden mukaiset koodit olivat sitoumukset ja käytännöt. Lisäksi aineiston pohjalta muodostin koodit, jotka kuvasivat haastateltavan tavoitteita ja ihanteita, kestävä elämäntavan alkua, ristiriitoja, henkistä prosessia, omaa

toimintavoimaa tai sen puutetta ja ulkopuolisuuden kokemuksia. Toiseen tutkimuskysymykseen liittyen etsin aineistosta kohtia, joissa haastateltavat kuvasivat kestävästä elämäntapaa estäviä ja mahdollistavia tekijöitä, jotka erottelin vielä yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin tekijöihin sekä konkreettisempiin, haastateltavan käytäntöihin suoraan vaikuttaviin tekijöihin. Analyysiyksikkönä oli useammasta lauseesta koostuva ote haastateltavan puheesta, joka kuvasi tiettyä merkityskokonaisuutta.

Aineiston ensimmäinen aineistolähtöinen koodauskerta tuotti hajanaisen joukon erilaisia koodeja. Koska osa aluksi muodostamistani koodeista kuvasi jo itsessään melko suuria asiakokonaisuuksia, ikään kuin ylempiä luokkia, muodostin niiden alle vielä omista asiakokonaisuuksista koostuvia alakodeja. Erityisesti sitoumukset-koodin alla oli paljon materiaalia, jonka tarkempi erittely oli perusteltua siksi, että niillä on suuri merkitys toimijan projektin ymmärtämisen kannalta. Näin ollen sitoumusten alle muodostuivat teemat luonnon kunnioittaminen, huoli ympäristön tuhoutumisesta ja henkilökohtaisen vastuun kantaminen. Kuten luvussa 4.1 toin esiin, pidän sitoumuksia toimintaa ohjaavina tarkoituksellisina aikomuksina, joiden tutkiminen on tärkeää tutkittavan ilmiön ymmärtämisen kannalta. Sitoumuksiin liittyivät läheisesti myös kestävästä elämäntavan alkuun liittyvät asiat sekä kestävästä elämäntapaa koskevat ihanteet ja tavoitteet, joten päädyin siihen, että niiden käsitteleminen yhdessä on mielekästä kestävästä elämäntavan perustaa kuvaavan kokonaisuuden kannalta. Tämä kokonaisuus esitellään luvussa 5.

Edelleen myös kestävästä elämäntapaa estävät ja mahdollistavat tekijät osoittautuivat sitoumusten tavoin ylemmäksi luokaksi, jonka alle muodostin erilaisia alakodeja, kuten työ, yhteiskunnallinen sääätely, taloudellinen pääoma, tiedon saaminen, ekologisten käytäntöjen yleistyminen, talousjärjestelmä ja sosiaaliset suhteet. Näiden alakoodien lisäksi tässä vaiheessa käsittelemättä olivat myös muut aineiston koodaamisesta syntyneet koodit. Silvastin (2014, 44) mukaan teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä koodaamista seuraava vaihe on teemojen muodostaminen, jolloin pyritään koodia suurempien asiakokonaisuuksien muodostamiseen. Koodien hajanaisuuden vuoksi aineiston ryhmittely tuotti vaikeuksia, koska aineiston pilkkomisesta seurasi olennaisen informaation, sisäisten keskustelujen olemuksen, katoamisen vaara.

Lopulta Archerin teoriaan palaaminen tarjosi ratkaisun teemojen muodostamiseen ja tässä tulee esiin teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin liittyvä abduktiivinen päättely, jossa

aineistolähtöisyys ja valmiit teoreettiset mallit vuorottelevat (Tuomi, Sarajärvi 2009, 97). Archerin (2003, 138–139) mukaan toimijoiden on sovittava sitoumuksensa luonnollisen, käytännöllisen ja sosiaalisen todellisuuden aloilla oleviin välttämättömiin sitoumuksiin. Tämä jako luonnollisen, käytännöllisen ja sosiaalisen todellisuuden aloihin tarjosi löyhät raamit haastateltavien sisäisten keskustelujen ja kestäväää elämäntapaa mahdollistavien ja estävien tekijöiden tarkastelemiseen mielekkäällä tavalla, mikä toi samalla esiin sisäisten keskustelujen refleksiivisen olemuksen. Abduktiivinen päättely näkyy myös siinä, että tarkastellessa kestäväää elämäntapaa suhteessa eri todellisuuden aloihin, olen myös viitannut erilaisiin tarve- ja hyvinvointiteorioihin silloin, kun ne jollain tapaa resonoivat kyseisellä todellisuuden alalla esiin nousevien asioiden kanssa. Esittelen tämän kokonaisuuden luvussa 6.

Tulosluvut sisältävät litteroituja tekstikatkelmia haastatteluista. Olen muuttanut haastateltavien nimet tekstikatkelmissa tunnistettavuuden välttämiseksi. Olen pyrkinyt käyttämään kokonaisia haastatteluotteita niin usein kuin mahdollista. Joissakin tapauksissa, kun haastateltavan puheenvuoro on ollut varsin pitkä, olen tekstin selkeyden ja sujuvuuden vuoksi lyhentänyt kappaletta, jotta haastateltavan ydinsanoma tulisi selkeämmin esiin. Toisinaan olen myös jättänyt pois tai muuttanut yksityiskohtia, joista haastateltava saattaisi olla tunnistettavissa, esimerkiksi työpaikan tai asuinpaikan nimen. Litteroinnissa käytetyt merkit ovat nähtävissä liitteessä 4.

4.4 Eettiset kysymykset

Tutkielman toteutuksessa on sitouduttu tutkimuseettisiin periaatteisiin. Tutkimuseettiset periaatteet jakautuvat karkeasti ottaen tieteen sisäiseen etiikkaan ja tutkijan ja tutkittavan välistä suhdetta normittavaan etiikkaan (Kuula 2011). Tieteen sisäisiä eettisiä velvoitteita ilmentää esimerkiksi hyvää tieteellistä käytäntöä määrittävä ohjeistus, jonka noudattamiseen tutkielman toteutuksessa sitoudutaan. Hyvään tieteelliseen käytäntöön liittyy tieteellisten menettelytapojen noudattaminen avoimesti ja rehellisesti. Hyvän tieteellisen käytännön tulisi taata tieteellisen tutkimuksen eettinen hyväksyttävyys, luotettavuus ja tulosten uskottavuus. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.) Tutkimuseettiset periaatteet sisältävät sekä tutkimuksen käytännön toteutusta että tutkittavien kohtelua koskevaa ohjeistusta. Hännisen (2008, 124) mukaan tutkimuseettiset säännöt koostuvat yleisesti

hyväksytyistä ja tunnetuista toimintatavoista, jotka eivät kuitenkaan itsessään takaa eettisesti korkeatasoista toimintaa, joka edellyttää konkreettisten tilanteiden ainutkertaisia piirteitä huomioonottavaa omakohtaista eettistä pohdintaa. Tästä syystä olen pyrkinyt tutkimuseettiseen herkkyyteen koko tutkimusprosessin ajan edellä mainittuja periaatteita noudattaen.

Ihmistieteissä tutkimuseettiset normit perustuvat ihmisten kunnioittamista ilmentäviin arvoihin, jotka liittyvät erityisesti tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen, vahingon välttämiseen ja tutkittavan yksityisyyteen ja tietosuojaan (Kuula 2011). Tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen on pyritty tutkielman toteutuksessa takaamaan sillä, että tutkielmaan osallistuminen on tutkittaville vapaaehtoista ja tutkittaville on annettu riittävästi tietoa tutkielmasta kirjallisessa muodossa ennen osallistumista. Tutkittavat ilmoittivat vapaaehtoisesti alustavasta kiinnostuksestaan tutkimukseen osallistumiseen. Ennen haastatteluihin osallistumista tutkittaville annettiin tieto aineiston käyttötavoista, käyttäjistä, käyttöajasta, muokkaustavoista ja säilyttämisestä sekä heidän oikeuksistaan tutkittavana henkilönä. Haastateltavilta pyydettiin haastattelun aluksi suullinen suostumus, jonka yhteydessä vielä kerrattiin haastateltavan oikeudet. Haastateltavilla on ollut mahdollisuus kieltäytyä osallistumisesta missä tahansa vaiheessa.

Fyysisen vahingoittamisen riskiä haastattelututkimukseen ei ole liittynyt. Tutkittavien henkistä vahingoittamista on pyritty välttämään kunnioittamalla haastateltavia ihmisiä vuorovaikutustilanteessa, joten haastattelutilanne suunniteltiin huolellisesti ja siinä otettiin huomioon, että tilanteeseen voi liittyä myös ennakoimattomia tekijöitä. Tutkimuksen aihe ei sinänsä ole erityisen arkaluonteinen, mutta sensitiivisten aspektien esiin tuloon varauduttiin siitä huolimatta. Haastattelutilanteeseen liittyy myös valta-asetelma, jossa tutkija on vahvemmillä johtuen siitä, että hänellä on valta ohjailla tilannetta haluamaansa suuntaan (Hänninen 2008, 128–129). Tästä syystä vuorovaikutuksessa kiinnitettiin huomiota siihen, ettei haastateltavia painosteta mihinkään suuntaan antamalla haastateltaville tilaa vastata kysymyksiin omin sanoin. Kuulan (2011) mukaan henkisen vahingoittamisen välttäminen liittyy myös haastattelujen perusteella tehtäviin tulkintoihin ja haastateltavien kertomien asioiden käsitteellistämiseen siten, että niissä vältetään haastateltavien leimaamista. Lisäksi on tärkeää kunnioittaa haastateltavien arvoja ja moraalisia jäsennyksiä (Hänninen 2008, 123). Hännisen (mt, 130) mukaan tulkinta voi tuottaa haastateltavalle mielipahaa, omanarvontunnon vähenemistä, hänelle tärkeiden asioiden loukkaamista ja tällöin tutkimus

on aiheuttanut hänelle vahinkoa. Hänninen (mt, 132) jatkaa, että tutkittaessa haastateltavien sisäistä maailmaa heillä on periaatteellinen oikeus viime kädessä hyväksyä tai hylätä tutkijan tulkinnat ja tästä haastateltavien on hyvä olla tietoisia. Olen tutkielman tuloksia raportoidessani pyrkinyt kunnioittamaan haastateltavien näkemyksiä edellä mainituin tavoin.

Tutkielmassa ihmisten haastateltavien yksityisyyttä on kunnioitettu siten, että haasteltavilla on ollut mahdollisuus määrittää, mitä tietojaan he antavat tutkimuskäyttöön ja tutkimuksen tulokset on raportoitu siten, ettei heidän henkilöllisyytensä paljastu. Tutkimuseettiset ulottuvuudet on otettu huomioon aineistoa litteroitaessa sekä tutkimustuloksia raportoitaessa, jolloin on etsitty tasapainoa haastateltavan ilmaisun autenttisuuden, selvyuden ja tunnistamisen väliltä (Hänninen 2008, 129, 134). Anonymiteetti on pyritty takaamaan muuttamalla haastateltavien nimet ja muut tunnistetekijät, kuten työpaikkojen ja asuinpaikkojen nimet. Lisäksi tutkimusprosessin aikana ja sen päätyttyä pidetään huolta osallistujien tietosuojasta niin, etteivät ulkopuoliset pääse käsiksi haastateltavien tietoihin ja tutkimusaineistoon (Kuula 2011).

5 KESTÄVÄN ELÄMÄNTAVAN PERUSTA

Tässä luvussa kuvaan ja erittelen haastateltavien omia sitoumuksia, eli heille tärkeitä asioita, käsitteleviä sisäisiä keskusteluja. Archerin (2003, 139) mukaan sitoumuksia voidaan pitää toimijan projektin eräänlaisina lähtökohtina, joita vasten yksilö havainnoi kohtaamiaan tilanteita ja olosuhteita. Olen eritellyt haastateltavien sitoumukset niitä kuvaaviin kolmeen teemaan, jotka ovat luonnon kunnioittaminen, huoli ympäristön tuhoutumisesta ja henkilökohtaisen vastuun kantaminen. Nämä kolme teemaa muodostavat kestäväen elämäntavan perustan. Ennen sitoumusten tarkempaa erittelyä pohjustan lyhyesti, miten sitoumukset ovat muodostuneet. Haastateltavien sitoumukset eivät aina olleet selvästi julkilausuttuja, vaan ne näyttäytyivät haastatteluiden itsestään selvänä lähtökohtana. Tämä on sinänsä täysin ymmärrettävää, sillä olin hakenut haastateltaviksi ihmisiä, jotka pyrkivät omassa elämässään kunnioittamaan luonnon kantokyvyn rajoja. Oli siis selvää, että tämä oli haastattelujen keskeisin lähtökohta. Todellisuudessa haastateltavat liittävät kestävyteen paljon monipuolisempia merkityksiä kuin vain luonnon kantokyvyn rajojen kunnioittamisen. Luonnon kantokyvyn rajojen kunnioittaminen on eräänlainen erilaisia merkityksiä löyhästi yhdistävä kattokäsite, jonka alle mahtuu monenlaisia sitoumuksia ja toimintatapoja, kuten tuloslukujen edetessä tullaan näkemään.

Haastateltavien sitoumuksiin liittyvät vastaukset eivät aina olleet kovin eksplisiittisiä, vaan sitoumus saatettiin mainita ohimennen lauseessa tai se oli tulkittavissa laajemmasta haastateltavan kertomasta kokonaisuudesta. Sitoumusten tunnistaminen vaati selvästi eniten tulkintaa haastateltavien puheesta. Kestävyteen liitetyt merkitykset tarkentuvat edelleen myöhemmin, kun tarkastellaan tarkemmin kestäväen elämäntapaan liittyviä sisäisiä keskusteluja.

H: Seuraavaks mennäänkin näihin elämäntapaan liittyviin kysymyksiin. Niin ku tiiät niin tässä tutkitaan tätä kestävää elämäntapaa ja siihen liittyviä toimintatapoja ja sä oot ollu tähän halukas osallistumaan niin haluisiks sä vähän kertoo siitä omasta elämäntavastasi ja miten se pyrkimys kestävyteen siinä näkyy?

Leena: Joo. Se, sa taval-, mä en oo ihan varma ku varma et osaaks mä edes kaikkia edes hahmottaa sen takii kun mä, tavallaan se on itelle ollu koko elämän ajan semmonen luonnollinen tapa. Niin mä en nyt tiedä mikä aina välttämättä missä mä oon erilainen. Ehkä sit kun mä meen ihmisten ilmoille silleen niin ku koteihin ja näen et miten ihmiset yleensä. Mut mä yritän nyt koittaa sitä mieltä.

Yllä oleva ote Leenan haastattelusta havainnollistaa sitä, miten kestävyteen pyrkiminen näyttäytyy usein niin olennaisena osana haastateltavien arkista elämää, että sen erittelemine on hankalaa haastateltavalle itselleenkin. Haastateltavien toimijan projektien alkupisteet eivät usein olleet selvästi määritettävissä ja osa haastateltavista kokee, että on aina elänyt jossain määrin kestäväällä tavalla, kuten yllä olevasta tekstikatkelmasta käy ilmi. Elämäntavan muutos oli useiden haastateltavien kohdalla tapahtunut jo kauan aikaa sitten tai pitkän ajan kuluessa. Kuten esimerkiksi Boetton ja Bowlesin (2017, 196) tutkimuksessa, jossa tutkittiin ikääntyneiden ihmisten kestävä elämäntapaa, myös monet tämän tutkielman haastateltavista kuvasivat kestävä elämäntavan juurien olevan lapsuudessa tai nuoruudessa ja näin ollen heillä oli aina ollut enemmän tai vähemmän kestävä elämäntavan kanssa yhteensopivaa ajattelua.

Alla olevassa haastatteluotteessa haastateltava Tuula kertoo, kuinka hänen isänsä ja siskonsa ajattelutavat ovat vaikuttaneet häneen lapsuudesta lähtien. Sitä seuraavassa haastatteluotteessa Sanna tunnistaa myös arvomaailmansa juurien olevan lapsuudessa, vaikka silloin kyse saattoi olla enemmän yleisistä säästäväisyyden periaatteista kuin varsinaisesta ekologisesta kestävydestä. Tämä havainto on linjassa aikaisempien tutkimusten (Evans, Abrahamse 2009, 493; Lorenzen 2012, 108) kanssa, joiden mukaan erityisesti vanhemmilla ihmisillä kestävä elämäntavan perustana on usein yleinen säästäväisyyden periaate, johon on myöhemmin liitetty ympäristömerkityksiä.

H: Mut sä sanoisit et sulla on tavallaan aina ollu semmosta niinku ajattelua tai että?

Tuula: Joo joo

H: Et sä oot niinku kasvanu siihen?

Tuula: Joo ja sitte esimerkiks ku mä aattelin et, mä en roskia heitä, et sekin on ollu mun siskon ansiota. Ku sitte ku mä oon joskus puhunu sen kanssa sekin sitten ilmeni, että se on loppujen lopuksi meidän isä, se on ollu linkolalainen ja niin pakko on olla et jotain geenejä on siirtynyt sitte lapsiin kanssa. Että kyl se on ollu ihan mielenkiintosta.

Sanna: // Mun arvomaailma tulee aika paljon lapsuudenkodista. Mä oon sisarusarjan nuorimmainen ja mulla on ollut aika iäkkäät vanhemmat isä on syntynyt -12 ja äiti on syntynyt -25 ja tota molemmat sanoivat vielä vanhoilla päivillään, ettei koskaan tulis semmonen aika kuin 30-luku. Eli he olivat niinkun eläneet lapsuutensa ja muistivat minkälaista Suomessa oli ennen sotia ja nähneet todellakin hyvinvointivaltion synnyn ja molemmat oli niin niukoista oloista kotoisin, että he

olivat vakaasti sitä mieltä, että semmonen sosiaalinen nousu ja hyvinvoinnin paraneminen, mitä heille niinkun tuli sitten 50-, 60-, 70-luvun myötä, niin ei ois ollut mitenkään muuten mahdollinen. Ja he usein olivat sitä mieltä, että ihmiset ei ymmärrä et miten paljon asiat on parantuneet sodan jälkeen. Ja nyt ku ajattelee niin varmaan niinkun siinä he ovat kyllä olleet oikeessa, että mitähän he sanoisivat nyt, molemmat ovat siis jo edesmeneet, että mitähän he sanoisivat nyt jos niinku näkisivät tämän hetkisen keskustelun. Että kyllä semmonen vihervasemmistolainen arvomaailma, niin se on kyllä tullut lapsuudenkodista, vaikka silloin vihreestä aatteesta ei puhuttu, mutta elettiin niitten periaatteiden mukaan. Kompostista ei tarvinnut tehdä kirjaa kun kaikki osas kompostoida (naurahtaa).

Kuten Archerin teorian perusteella oli oletettavissa, aineiston pohjalta näyttää myös siltä, että sitoumuksissa on olennaisesti kyse siitä, mikä yksilölle itselleen on tärkeää. Näin ollen sitoumusten muodostuminen liittyy läheisesti yksilön arvoihin ja identiteettiin. Useista haastatteluista oli tulkittavissa, että sitoumukset ovat muotoutuneet jonkinlaisen henkisen prosessin myötä, jossa yksilö on pysähtynyt kuuntelemaan itseään ja kyseenalaistanut omia arvojaan, halujaan ja tarpeitaan. Monet haastateltavat mainitsevat tärkeäksi asiaksi rehellisyyden itselleen. Alla oleva haastatteluote havainnollistaa tätä henkistä prosessia. Venla kertoo, että hänen pyrkimyksessään kestävään elämäntapaan on pohjimmiltaan kyse sisäisestä prosessista, jossa keskeistä on itselle merkityksellisten asioiden löytäminen ja niiden toteuttaminen.

H: Mikä sul on motivaationa niitten sun toimintatapojen takana?

Venla: Ah.. No ehkä nyt on jollain lailla entistä selkeemmin se motivaatio on tulla omaksi itseksi ja kuunnella omaa sisintä ääntä. Se on se motivaatio. Ei se oo sen kummempi.

Osa haastateltavista kertoi myös erilaisista arvoriistiriidoista, joihin he olivat havahtuneet ja niiden myötä päättäneet muuttaa toimintatapojaan. Nämä arvoriistiriidat liittyivät yleensä työelämään ja hyvään taloudelliseen asemaan liittyvään kulutuskeskeiseen elämäntyyliin. Alla olevassa tekstikatkelmassa Sanna kuvaa enemmän työhönsä liittyviä ristiriitoja, kun taas Minna kuvaa käännekohtaa, jossa hän havahtui sekä työhönsä että silloiseen elämäntapaansa liittyviin arvoriistiriitoihin.

Sanna: // Semmonen arvoriistiriita oli aika voimakkaasti sillon, kun mä oli erään metsäyhtiön alaisuudessa johtajana neljä vuotta ja mä oon vasta näin jälkeenpäin ajatellu sitä kun mä irtisanouduin sieltä ja muutin tänne niin, että miks mä olin niin .. Huonovointinen on huono sana, mutta mulla oli kokoajan semmonen arvomaailmaristiriita. Sitten se tavallaan minussa taisteli niinkun sisäisesti se, että mä en tajunnu ollenkaan sitä toimintatapaa. Se oli niin ristiriidassa mun oman arvomaailman kanssa ja sitten taas toisaalta niin kun totta kai se hiveli että oli joku asema ja

hirveen hyvä kuukausipalkka. Semmonen että esimerkiks mitään tämmösiä kierrätys- tai tällaisia että uusiokäytetään tai kilpailutetaan tai moni asia semmonen, mistä mä jouduin tekee päätöksen, niin tuota mua ihan niinkun kipristeli // ... // Mä koin hyvin voimakasta ristiriitaa siinä, että tehdään vaan silleen, koska ei tarvii välittää mitää mikä makso. Ja varmaan toinen vaihtoehto olis ollut turtua siihen, että no eihän ne oo mun rahoja.

Minna: // Mä olin varmaan kahessa kolmessa työpaikassa, että silloin oon kuluttanu huolettomasti sun muuta eri lailla. Että sitä rahaa on tullu menny ja pyöriny ja näin. Ja sitten -98 vuonna jotain mussa tapahtu, siis sellanen muutos, että mä tulin tietoseksi. Justiin se oli varmaan SKEY kestävän elämäntavan jutut tai se asumisyhteisö ja siellä näytti sellaselta mikä on ideaalimaailma tai näin, ku ihminenhän heijastelee jotain omia toiveitaan. Mutta siitä asti on ollut ristiriita, ku mä olin paperiteollisuudessa töissä ehkä, koska se liittyy suoranaiseen tähän, että puut tai metsät ei oo metsiä, vaan puupeltoja ja niinkun luonnon monimuotosuuksiin. Niin mä elin sitä ristiriitaa //

Edellä esiteltyjen haastatteluotteiden perusteella tulee esiin se, kuinka sitoumuksiin liittyvä sisäinen keskustelu on jatkuvaa ja suhteessa käytännön todellisuuteen. Sekä Sanna että Minna havaitsivat, että heidän arkinen elämänsä ei ollut vastannut heidän omia arvojaan. He peilasivat itselle tärkeitä asioita suhteessa heidän käytännön toimintaansa. Sitoumuksilla ja niiden voimakkuudella on keskeinen merkitys toimijan projektin kannalta, kuten Archer (2003, 139) toteaa: sitoumusten joukko muodostaa yksilön persoonallisen identiteetin, joka on hänen refleksiivisyytensä perusta ja tärkein henkilökohtainen emergentti voimansa. Persoonallisen identiteetin voimiin sisältyy tiettyjen projektien valinta ja niiden suunnittelu, ja niiden tavoittelu sellaisten käytäntöjen avulla, jotka ilmentävät tiettyä ensisijaista sitoumusta. Itsetuntemuksella ja itsensä sitouttamisella on merkitystä rajoittavien ja mahdollistavien tekijöiden vaikutuksen kannalta. Yhtäältä ne auttavat sietämään rajoittavien tekijöiden aiheuttamia esteitä ja vaikeuksia, toisaalta ne laajentavat toiminnan suotuisten olosuhteiden alaa. (Archer mt, 139.) Edellä esitetyt haastatteluotteet kuvaavat siis juuri tällaista omin sitoumuksiin liittyvää refleksiivistä pohdintaa. Näin ollen henkisellä prosessilla, jonka pohjalta haastateltavien sitoumukset ovat muodostuneet, on keskeinen rooli kestävän elämäntavan toteuttamisen kannalta. Näistä lähtökohdista edetään tarkastelemaan, millaisista sitoumuksista haastateltavien kestävän elämäntavan perusta muodostuu.

5.1 Luonnon kunnioittaminen

Ensimmäisen sitoumuksiin liittyvän teeman olen nimennyt luonnon kunnioittamiseksi. Luonnon kunnioittaminen näyttäytyy aineistossa haastateltavien kaikkein merkittävimpänä sitoumuksena. Archerin teoreettisiin käsitteisiin verraten luonnon kunnioittamista voidaan pitää perimmäisenä sitoumuksena, jolle kaikki muut sitoumukset ovat jossain määrin alisteisia. Keskeistä haastateltavien näkemyksissä on, että luonto nähdään kaiken olemassa olevan ja myös ihmisten hyvinvoinnin perustana, kuten Tuula alla ilmaisee.

Tuula: // Mä en pääse niinku yli enkä ympäri siitä, että se luonto se on se tärkein, koska jos ei sitä oo, niin haloo, ei oo meitäkään oo sitte siinä vaiheessa.

Luonnon kunnioittaminen perustuu haastateltavien anti-antroposentriseen, ei-ihmiskeskeiseen näkemykseen ympäristöstä ja näin ollen heidän suhtautumisensa luontoon vertautuu Imranin ym. (2014) ehdottamaan kestävän kehityksen määritelmään, joka perustuu siihen, että ekologinen hyvinvoinnin ei ole toissijaista, vaan tasaveroista ihmisen hyvinvoinnin kanssa. Haastateltavat pitävät ihmistä tasavertaisena olentona suhteessa muihin luontokappaleisiin. Haastateltavien näkemysten mukaan ihminen ei ole luonnosta irrallinen eikä ihminen ole luonnon yläpuolella, vaan osa luonnon kokonaisuutta. Luonnon kunnioittaminen tulee aineistossa esiin monin eri tavoin ja usein ohimennen mainiten. Tulkitsen, että myös esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden ja eläinten oikeuksien vaaliminen viittaavat luonnon kunnioittamiseen. Alla olevassa haastatteluteksteissä Leena kuvaa, kuinka luonnon kunnioittaminen muodostaa hänen elämäntapansa perustan.

H: Minkä takia sä oot ryhtynyt tekeä näitä muutoksia ja tavallaan että mikä siel on taustalla?

Leena: No alun perin just se on ollu tiettenkin et kun mä oon sen jotenkin tavallaan tiedostamatta aina ymmärtäny sen, kun mä oon tämmönen, mul on vähän sellainen, mä oon sellainen luontouskova ollu aina, et tämmönen niin ku shamanismi ja sellainen muinaisusko on jotenkin sisäsyntyisesti minussa. Niin se mun mielestä liittyy siihen et mä jotenkin oon, ku se on niin semmonen itsestäänselvyys että kaikki semmonen yksinkertainen elämä ja semmonen et sä et tuhlaa ja sä kunnioitat luontoa, et se on aina ollu se ihan ykkösjuttu. Että se et mä oon kokenu että ihminen ei oo, et me ollaan kaikki samanarvoisia. Joku kasvi, voikukan tai joku hyttynen, ihan kaikki me ollaan samaa, et kaikkea pitää kunnioittaa ja jotenkin aina huomioida se kokonaisuus. Se koko luomakunta. Niin siitä se alun perin on lähteny.//

Haastateltavien sisäisissä keskusteluissa luonnon kunnioittaminen yhdistyy ei-utilitaristiseen näkemykseen luonnosta (vrt. Robinson 2004, 371–372). Haastateltavien mukaan luontokappaleilla on arvoa riippumatta siitä, onko niistä hyötyarvoa ihmiselle. Osa haastateltavista tuo esiin, että omistava tai hallitseva suhtautuminen luontoon on ongelmallista, kuten Pia alla olevassa haastatteluotteessa ilmaisee. Juhan haastatteluotteessa puolestaan tulee esiin hänen näkemyksensä hyvästä elämästä, jossa on tärkeämpää se, mitä hän voi maapallolle antaa, kuin mitä hän sieltä voi ottaa.

Pia: Mun mielest täs mun elämäntavas on muutenki kyse muiden kunnioittamisesta, oli se sitten.. kasvit tai eläimet tai maa tai toiset ihmiset, ni must se ois semmonen, ihanne, että ihmiset pystyis kunnioittamaan sitä. Koska siitä se sit lähtee. Jotenki semmonen että.. mitenköhän sen sanois. Must ne ois, mä katon tosi paljo kaikkii, brittijuttuja ni, usein tällaset ihmiset joil on, jotka asustaa tällases sukukartanossa, ni esimerkiks joidenki tällasten tosi vanhojen talojen puutarhurit, ni ne sanoo että I'm just a guardian, et ne mieltää itsensä että ne on, mä en tiä sille ei oo suomeks kauheen hyvää, mä en keksi nyt sellast vastinetta mutta tavallaan ne kokee että ne on vaan huolehtimassa siitä paikasta ja asiasta sen aikaa ku ne elää ja sit se siirtyy seuraaville. Se ei oo ehkä, se omistamisasia on jotenki se ongelma, et jos aattelee et tää on mun, niin se, mut jos aattelee että tää on, et mä vaan huolehdin tästä ni se voi olla se suhtautuminen jotenki erilainen.

Juha: // Kaippa se hyvä elämä mulle on just sitä et ihminen pystyis tuomaan maapallolle sitä mitä siellä ei oo ilman häntä ja minkä hän kokee tärkeenä. Että sen takia sitten että me eletään että me ollaan tuomassa tänne jotakin ja sit meidän pitäis löytää se, että no mitä meidän pitäis yrittää tänne tuoda niin, se on se meidän elämämme hyvyys. Että me voitais tuoda sinne maapallolle semmosta mitä siellä ei muuten oo ja joka meistä olis sitten tärkeempää kuin vaikkapa se meidän oma olemassaolo muuten.

Haastateltavien näkemykset luonnon ja ihmisen välisestä suhteesta tulevat lähelle syväekologien näkemyksiä ja ainakin yksi haastateltavista ilmaisee eksplisiittisesti ajattelevansa syväekologien tavoin. Syväekologia on ympäristöfilosofian osa-alue, jossa keskeistä on tarkastella ihmisten suhdetta luontoon ja tätä kautta voidaan kehittää syvempi ymmärrys siitä, miksi ihmiset näkevät itsensä luonnosta irrallisina tai sen yläpuolella. Syväekologien mukaan itsen todellinen ymmärtäminen paljastaa ei-antroposentrisen luonnon ja sitä kautta on mahdollista muodostaa syvempi suhde biologista maailmaa kohtaan. (Naess 1989, De Jonge 2016, 5–6.) Syväekologista ajattelua on havaittavissa myös alla olevassa haastatteluotteessa, jossa Venla kuvaa maailmankuvaansa, jossa hän näkee itsensä osana laajempaa kokonaisuutta ja ajallista ulottuvuutta. Sitä seuraavassa

haastatteluotteessa Juha kritisoi käsitteellistä eroa, joka on tehty ihmisen ja luonnon välille, koska hänen mukaansa se pohjimmiltaan mahdollistaa ympäristön tuhoamisen.

H: Millaiset asiat ja arvot on sulle elämässä tärkeitä?

Venla: No eiköhän ne tässä nyt oo jo tullu aika paljon esiin. Juuri tää kestävyys, tasapainossa oman ympäristön kanssa eläminen ja, sitten no joo. Jos maailmankuvasta puhuu niin mun arv-, mitenkä mä nyt sen selit-, mä oon kuvannu sitä omaa maailmankuvaani semmosena et se on tavallaan sen symboli vois olla tällanen tasavivainen aurinkoristi. Mutta se on sillä lailla, ei kaksiulotteinen vaan kolmiulotteinen. Et siin on siis se että minä olen, tasaveroinen kaiken sen kanssa mikä on hengissä nyt tai missä henget ovat nyt. Elikkä kaikki mikä on olemassa tällä hetkellä. Kaikki missä se alkuperäinen puhdas elämän tuli nyt on. Ja sitten toisaalta tää yhteys maahan ja taivaaseen. Aurinkoon. Ja sitten toisaalta sit se semmonen toisest, täst suunnast tuleva jatkumo sillä lailla menneisiin sukupolviin ja tuleviin sukupolviin. Jotenkin se semmonen oman arvon hyväksyminen. Että mä olen minä olen aivan yhtä arvokas kuin kaikki ne menneet sukupolvet ja ne tulevat sukupolvet ja.. Toisaalta en oo arvokkaampi vaan oon yhtä arvokas. Ehkä se on ollu vaikeempaa hyväksyä se että on yhtä arvokas kuin kaikki muutkin ja kuin kaikki muu luonto ja kuin menneet sukupolvet ja tulevat sukupolvet. Ja sit toisaalta myös se vastuu mikä siitä tulee että mä tällä hetkellä edustan kaikkia niitä edesmenneitä myös.

Juha: //Ja tää koko luonnontieteen lähtökohta on mun mielestä väärä. Et ei meil oo oikeus elää näin. Ja koko luonnon käsite on mun mielestä väärä. Et mun mielestä tietyllä tavalla, et mä en ajattele että meidän pitäis suojella luontoa vaan mun mielestä just luonto tuhoaa maapallon. Et luonto on niin ku se instituutio, jokska hahmotettuna maapalloo tuhotaan ja luonto on sen tuhoamisen väline. Et tietyllä tavalla eihän alkuperäiskansoilla esimerkiks oo mitään semmosta käsitettä joka vastais suoraan sanaa luonto. Ei sitä mihinkään tarvita. Mihin sitä tarvitaan semmosta käsitettä luonto niin sitä tarvitaan just tähän meidän hallintatapaan. Ja et siinä mielessä se meidän ymmärrys ympäristöstä on osa sitä meidän, luonnontieteellinen tapa ymmärtää ympäristö niin on se mikä maapalloo tuhoaa. Ja et jotenkin kuitenkin me ajatellaan että se luonnon, luonnontieteellisen luonnon tämmönen asema on se jonka kautta me ajatellaan että me turvataan tää maapallo ja se on kuitenkin, (naurahtaa) jos me ajatellaan että eihän tätä tuhoaa olis tapahtunu ilman tämmöistä meidän luonnontieteen käsitystä ympäristöstä. Et koko tää, saastutus ja ylikulutus niin on mahdollistunu just tämmösen luonnontieteen käsitystavan kautta. //

Haastateltavien sisäisten keskustelujen perusteella heidän perimmäinen sitoumuksensa on siis syvä kunnioitus luontoa kohtaan. Tällainen näkemys ihmisen ja ympäristön välisestä suhteesta haastaa kehittyneissä yhteiskunnissa vallitsevan hiljaisen oletaman ihmisen ja ympäristön irrallisuudesta. Ilmastonmuutosta ja muita ympäristöongelmia käsittelevässä tieteellisessä kirjallisuudessa (esim. Folke ym. 2016) nousee usein esiin se, kuinka tärkeää ympäristöongelmien ratkaisemisen kannalta olisi purkaa virheellistä käsitystä ihmisen ja

muun luonnon erillisyydestä ja siten tunnustaa täydellinen riippuvaisuutemme luonnonympäristöstä.

5.2 Huoli ympäristön tuhoutumisesta

Toisen haastateltavien sitoumuksiin liittyvän teeman olen nimennyt huoleksi ympäristön tuhoutumisesta. Sitoumuksen taustalla on haastateltavien havainto siitä, että nykyisellään ihminen tuhoaa omalla toiminnallaan ympäristöä. Haastateltavat kertovat olevansa huolissaan ilmastonmuutoksesta ja luonnon monimuotoisuuden tuhoutumisesta. Haastateltavat ilmaisevat huolen ympäristön tuhoutumisesta usein ohimennen tai sivulauseessa, kuten alla olevat haastatteluotteet ilmentävät.

H: Miks sä oot ryhtynyt tekee niit muutoksia ja vähän sitä alkuakin mistä kaikki on alkanu ja..

Leena: Niin.. Joo et sitten vii-, sitten ihan silleen tavoitteellisesti jotenkin, eri tavalla ku se tavallaan semmonen uskonnollinen pohja siinä, niin on tosiaan tapahtunu sen myötä ku on käsittäny, et tälle ei voi tää ihmiskunta elää.

Minna: // kaikki ei voi olla samanlaisia mutta jotenkin että tää maapallo ei kestä tätä //

Tulkitsen, että huoli ilmastonmuutoksesta ja ympäristön tuhoutumisesta heijastuu haastateltavien puheessa myös siitä, että he pyrkivät omalla toiminnallaan tuottamaan mahdollisimman vähän päästöjä, kuluttamaan mahdollisimman vähän luonnonvaroja ja suojelemaan luonnon monimuotoisuutta. Alla olevassa haastatteluotteessa Tuula kertoo, kuinka hän piti Rion ilmastokokouksessa vuonna 1992 esitettyjä tavoitteita tärkeinä, mutta koki, etteivät ne toteutuneet yhteiskunnassa, joten hän päätti alkaa omilla toimillaan pyrkiä luonnon monimuotoisuuden ylläpitämiseen. Samoin Kerttu ja Eeva kertovat, että hiilidioksidipäästöjen minimoiminen on yksi keskeisimmistä lähtökohdista heidän elämäntapansa taustalla, minkä tulkitsen käänteisesti viittavan huoleen ilmaston lämpenemisestä.

H: Haluaisiksä vähän kertoa aluks sun elämäntavasta ja miten se pyrkimys kestävyyyteen näkyy sun elämässä?

Tuula: Joo no mä oon ollu aina luomuihminen ja pyrkiny kierrättämään ja aina on tavallaan niinku luonto ollu niinku tärkein asia. Ja sit ehkä se miten mä oon eniten yrittäny tätä ekologisuuutta toteuttaa, niin mulla on se torppa, eli noin kaheksan vuotta sitten ostin semmosen kahen hehtaarin ihan kuivan maan torpan ja siellä sitten viljelen omiin tarpeisiin sen mitä jaksan sitten ihan niinku käsipelillä. Ja sit siellä myös tavallaan tulee se ku on sen luonnon kanssa ihan konkreettisesti tekemisissä, niin siellä tavallaan niinkun törmää siihen, et kuinka vaikeeta se onkaan ottaa se luonto niinku mukaan siihen koska sitte tuntuu, että mitä tahansa tekee, niin aina tuhoo sitä villiä luontoa. Ja et sais sen jotenkin tasapainoon ja mä itte pyrin siihen, että monimuotosuus on mulle tärkein. Sillon joskus ku se Rion kokous sillon rupesin lukee sanomalehtiä siinä vaiheessa ja sit toi oli niinku silleen tosi hyvä juttu, mutta se vaan et se ei toteutudu meidän nyky maailmassa ja sit mä yritän sitä tavallaan siellä siellä pienessä mittakaavassa, että ihan että sais kaikkia pieniä ötököitä ja sun muita sitten tulemaan et kyl mä nyt oon perhosiä saanu, lajirikkautta siihen vähän lisää //

H: Joo no tota sä muutit tänne, että jos se on tavallaan tämmönen viimeisin vaihe, niin miks sä muutit tänne ja mitä sä niinku halusit tältä paikalta ja elämältä täällä

Kerttu: no mulla on niinku nää hiilidioksidipäästöt pääasia. Ja ku mulla on täällä maakellari, siis mulla kato ei oo jääkaappia, mulla on toi hella, mutta mä en käytä sitä, eikä mulla oo televisioo, eikä mulla oo no mitä nyt kaikkee, mut että tossa on lähde vieressä mistä mä saan vettä. Se tulee kyllä johdossakin ja sitte on toi maakellari ja sitte puulla saan kaiken lämpöseksi, niin ne oli mulle ne kriteerit //

Eeva: No kyl me ajatellaan aika lailla just hiilidioksidipäästöjä. Ja yrittää pitää sen oman osuuden mahdollisimman pienenä. Sen takia matkustetaan junalla. Ei lennetä. Mm.. Emmä tiää. Joo. Se on kyl kaikista tärkeintä. Ja sitten se että luonnonvaroja ei tuhлата, niin ku vettä tai tämmöistä.

Kuten esimerkiksi Lorenzenin (2012, 94) tutkimuksessa, myös tässä tutkielmassa haastateltavien yritys elää kestävämmällä tavalla edustaa ainakin osittain yksilön reaktiota hänen havaitsemiinsa ympäristöongelmiin. Samoin verraten esimerkiksi Davidsonin (2012, 618–619) tutkimukseen myös tämän tutkielman haastateltavat suhtautuvat ilmastonmuutokseen vakavasti ja pystyvät käsittelemään sen aiheuttamaa uhkaa ja, minkä tulkitsen edustavan yksilön omaa toimintavoimaa suhteessa ilmastonmuutokseen ja muihin ympäristöongelmiin. Monet haastateltavat kertovat, että esimerkiksi vaikuttavat kirjat, uutiset, lehdet, dokumenttielokuvat tai esikuvien kaltaiset henkilöt ovat saaneet heidät ajattelemaan uudella tavoin ja kyseenalaistamaan toimintatapojaan. Kyse on sekä nykyistä kulutuskulttuuria kritisovista että erilaisista ympäristöongelmista kertovista teoksista, jotka ovat jollain tapaa havahduttaneet haastateltavaa henkilöä, kuten alla olevista Kertun ja Pian haastatteluotteista käy ilmi.

H: Millon sä aloit ajattelmaan tämmösiä asioita?

Kerttu: Oikeestaan niinku kunnollisemmin silloin ku mä täyitin 30 vuotta ja mun appiukko anto mulle semmosen Erich Frommin kirjan kun Haben oder Sein, olla vai omistaa. Me asuttiin silloin ulkomailla ja mun mies oli siellä pankinjohtajana, että oli mersut ja oli Rivieran lomat ja kaikki ja sitte ku luki sen kirjan niin mä aattelin, että jos me saastutetaan täällä näin paljon ja silti mä en halua mitään muuta ku kuolla pois, niin tässä ei oo niinku mitään järkeä tämmösessä elämäntavassa siitä se oikeestaan varmasti.

H: Mitä silloin 90-luvulla tai mikä sut sai muuttamaan niitä toimintatapoja?

Pia: Mä asuin silloin Englannissa, ja siel tuli sellanen dokumentti televisiosta jossa kaikista maailman ihmisistä Prinssi Charles esitti näkemyksensä maailmasta ja just ruokatuotannosta ja, kaikest et millä tavalla maailmaa saastutetaan ja, mä olin jotenki aivan shokissa koska mä kuvittelin et Suomi on kauheen edistyksellinen maa mistä mä tulin, ja et meil on tääl.. se tieto kaikist asioista. Ni mä olin kuukauden aivan siis, niin masentunu ku vaan voi olla, ihan vaan sen takia et mä olin ihan järkyttyny siit et miksei mulle oo kukaan aikasemmin kertonu tätä, et ne on kaikki sellasii asioit mitä mä en oikeesti tienny. Ku mä oon ollu aika nuori, mitä mä oon ollu vähän päälle parikymppinen ni, siinä iässä mä en ollu viel niin kauheen kiinnostunu, et ne jotkut muut jutut on ollu mielenkiintoisempia. Ni siit se on sit silleen pikkuhiljaa. Enkä mä ees tajunnu ensin että se on se mikä on ollu se vaikutin, niis kaikis asiois, mä tajusin sen vast monta, siis ehkä viis vuotta sitte että se itse asias on kaikki lähteny siitä. Siit meni siit dokkarist kuukausi et mä ryhdyin kasvissyöjäks et sillä aikaa mä selvitin sen että miten et mä saan kaiken tarpeellisen ni miten pitäis syödä.

H: Mut et se herääminen liittyy tavallaan siihen ruokatuotantoon?

Pia: Joo ja sit siin oli myös kaikki tää, siin oli kaikest kaivostoiminnasta ja teollisuuden päästöistä ja kaikest siit energiantuhlauksesta, et se oli tosi kokonaisvaltanen. Mä oon yrittäny löytää sitä dokkariä sen jälkeen mut mä en oo löytäny koska ois tosi mielenkiintost nähdä se uudelleen. Mut et se liittyy kyl kaikkeen mut tavallaan se ruoka oli sellanen ensimmäinen asia mihin mä pystyin suoraan vaikuttaa.

Haastateltavat pitävät ympäristön tuhoutumisen syynä tuhoavia tuotantojärjestelmiä ja kulutuskulttuuria. Haastateltavat kuvaavat liikaa materiaa ja jätettä tuottavaa järjestelmää usein järjettömäksi ja kestäättömäksi. Osa haastateltavista, kuten Sanna alla olevassa otteessa, tuo esiin myös muita tuotantojärjestelmään liittyviä ongelmia, kuten heikkolaatuisia tuotteita valmistavan massatuotannon. Kasvutalouden irrationaalisuus, siis järjenvastaisuus on asia, joka nousee usein esiin ilmastonmuutosta ja muita ympäristöongelmia käsittelevässä kirjallisuudessa, sillä taloukasvusta on tullut talouden ja

politiikan itseisarvo, vaikka se on menettänyt kykyään tuottaa hyvinvointia ja ratkaista yhteiskunnallisia ongelmia (esim. Joutsenvirta, Hirvilampi, Ulvila, Wilén 2016, 12–13).

Sanna: // Mitä vanhemmaks tulee, niin sitä olennaisemmaksi muuttuu ruoan laatu. Ja tavallaan semmonen vastenmielisyys siihen teolliseen massatuotantoon kasvaa koko ajan. Se semmonen et, mä en oikeestaan enää tajua, koska mä oon niin vanha, niin mä oon myös eläny sen ajan jolloin ruoka ei ollut näin halpaa. Niin miten halvaksi liha voi vielä mennä.

Haastateltavat kokevat, että tuotantojärjestelmiin ja kulutuskulttuuriin kietoutuu myös globaaliin sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen liittyviä ongelmia. Monet haastateltavat tuovat esiin, että tuotantojärjestelmät ja kulutuskulttuuri eivät ainoastaan tuhoa ympäristöä, vaan myös riistävät toisia ihmisiä. Tässä tulee esiin se, että kestävyteen liitetään myös muita kuin pelkästään ympäristöön liittyviä merkityksiä ja näin ollen havainto vastaa Evansin ja Abrahamsen (2009, 492–493) tutkimusta, jossa havaittiin, että kestäväällä tavalla elävät ihmiset yhdistävät kulutuskritiikin usein globaalin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymyksiin. Alla olevassa haastatteluotteessa Juha kertoo, kuinka hänen elämäntapansa lähti osittain liikkeelle siitä, kun hän havaitsi, miten epäoikeudenmukaisesti resurssit jakautuvat maapallolla ihmisten välillä. Epäoikeudenmukaisuuden kokemusta vahvisti edelleen kokemus siitä, miten paljon tarpeetonta ja ympäristöä tuhoavaa kuluttamista vauraissa maissa tapahtuu.

H: Mitkä asiat sit oli siinä alkupisteessä ne asiat mitkä sä koit tärkeiksi? Niin tärkeiksi että piti tehdä jotain muutoksia? Mitä ne asiat oli?

Juha: Niin. No, kyllä varmaan se ainakin oli se et, miks maapallolla on näin että täällä kulutetaan kauheesti ja sitten toisella puolella maapallo on suuri osa ihmisistä, jotka ei saa kunnolla ruokaa. Niin et niin. Miks se näin täytyy olla ja että tälle pitäis jotain tehdä. Ja et just se kokemus siitä että kuinka paljon se mitä täällä kulutetaan on semmosta tarpeetonta sitten, jollain tavalla. Ja sitten tää maapallo, siihen on tuhoutumassa eikä suinkaan siihen etteikö kaikille hyvin riittäis ruokaa jos se vaan, käytettäis se maa ja sen mukaisesti että kaikilla on yhdenvertainen oikeus elää täällä. Eikä sitten tarvittais tätä muuta.

Haastateltavien näkemysten mukaan ympäristöä tuhoavien järjestelmien kestämyydessä on siis kyse niin sosiaalisesta kuin ekologisesta epätasapainosta. Tältä pohjalta pyrkimys tasapainoon luonnon kanssa muodostaa yhden keskeisistä kestävästä elämäntapaa ohjaavista periaatteista. Tasapainoinen elämäntapa suhteessa luontoon ei tarkoita haastateltaville vain materiaalista tasapainoa, vaan monet haastateltavat pitävät tärkeänä myös henkistä luontoyhteyttä, kuten joistakin edellä esitellyistä haastatteluotteista

voi myös päätellä. Nämä ihanteet yhdistyvät alkuperäiskansojen elämäntavassa ja monet haastateltavat kertovat, että alkuperäiskansojen tapa elää sopusoinnussa heidän ympäristönsä kanssa edustaa heille ihannetta kestävästä elämäntavasta. Vastaavia tuloksia ovat saaneet myös Boetto ja Bowles (2017, 198), joiden tutkimuksessa kestäväällä tavalla elämään pyrkivät ihmiset ihailivat Australian alkuperäisväestön elämäntapaa, johon liittyy voimakas luontoyhteys. Näin ollen sitoutuminen luonnon kunnioittamiseen kytkeytyy myös pyrkimykseen elää tasapainossa luonnon kanssa.

H: Okei sitte siirryttään tässä haastattelussa tälle loppupuolelle missä vähän kysellään just tämmösiä arvoja ja ihanteita. Niin kysyisin ensimmäiseksi, että millanen on sun mielestä semmonen ihanteellinen elämäntapa?

Tuula: Niin no telkkarista tuli vähän aikaa se Avara luonto. Niin siel oli hetkosen semmosesta intialaisesta yhestä heimosta. Se on siellä jossain aavikolla ja sit ne on sellaisia, että ensinnäkään ne ei kaada puita, vaan ne ottaa vaan tulentekotarpeen, jos joku oksa katkeaa. Ja sitte ku se on aavikkoa, niin siellä oli välillä niitä tosi kuivia aikoja, niin silti ne anto omastaan ja et ne ihan syötti ja juotti villieläimiä. Ja se kuuluu niitten siihen uskontoon ja ne on valinnu sen. Se on hyvin pieni se heimo ja ne pelkästään sitä uskontoa toteuttaa, mut heil on se et he elää tasapainossa sen luonnon kanssa ja tavallaan auttaa sitä. Ja tavallaan sitä kautta saa turvaa omalle elämälleen. Niin kyl se vois olla semmonen, mitä mä vois yrittää sitten jotenkin toteuttaa. Et sieltä sais semmosen niinku tasapainon ton ympäröivän kanssa.

H: Nyt ollaan jo loppupuolella missä tulee vähän näihin arvoihin ja hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä niin minkälainen on sun mielestä ihanteellinen elämäntapa? Me ehkä vähän jo puhuttiinkin siitä.

Leena: Niin.. No mun mielest itse asias ihanteellinen elämäntapa mun mielest on ihan tämmönen, ihan oikeestaan ihan alkuperäiskansojen elämä. Se on semmonen mitä mä ite ihailen. Aina oon ihailtu kaikkia paimentolaiskansoja niinku Mongoliassa tai jossain. Et se on mahdollisimman pieni se hiilijalanjälki niin se on se joku semmonen ihanne.

H: Minkälainen on sun mielestä ihanteellinen elämäntapa ja tavoitteletko sä ite jotain ihannetta?

Juha: // Et jollain tavalla mä katson, että nää tämmöset alkuperäiskansojen paikallisyhteisöt elää elämää joka on kestävämpää ja me voitais sit niiltä oppia. Se on siinä mielessä ihanteellista mut sit, et kuinka me sitten pysäytetään taas, et joo jos kaikki yrittäis elää sillai niin se vois olla hyvä mutta sitten jos vaan minä yrittäisin ja jättäisin muut tekemään niin kuin lystäivät niin se ei kuitenkaan välttämättä paljon mitään. Et se on vähän vaikee, tai..

Yllä olevista haastatteluotteista on nähtävissä, kuinka alkuperäiskansojen tapa elää tasapainossa ympäristön kanssa edustaa haastateltaville kestävyuden ihannetta. Haastateltavien sisäisissä keskusteluissa korostuu siis huoli ilmastonmuutoksesta ja muista ympäristöongelmista sekä kokonaisvaltainen näkemys nykyjärjestelmän kestämyydestä.

5.3 Henkilökohtaisen vastuun kantaminen

Kolmannen sitoumuksiin liittyvän teeman olen nimennyt henkilökohtaisen vastuun kantamiseksi. Kun haastateltavien perimmäisenä sitoumuksena on luonnon kunnioittaminen ja sille alisteisena sitoumuksena on huoli ympäristön tuhoutumisesta, niin jatkumona seuraa sitoutuminen henkilökohtaisen vastuun kantamiseen niin ympäristöstä kuin muista ihmisistä. Sitoumus henkilökohtaisen vastuun kantamiseen ilmenee usein vastuuntuntona, haluna tehdä oma osuutensa kestävämmän maailman eteen, kuten alla olevista Emmi ja Sanna haastatteluotteista käy ilmi.

Emmi: // Koen et mä oon vastuussa siitä miten täl maapallolla menee. Et onhan se aika surullista ku ite lajittelee jonku kompostin ja sitte joku tehdas laittaa hirveet päästöt johonkin järveen. Silleen että no vittuiks mä nyt teen niinku (naurahtaa) et mitä järkee //

H: Aletaan mennä jo vähän tänne tähän loppupuolelle missä kysytään näitä tämmösiä arvoja ja ihanteita ja muita niin tota minkälainen on sun mielestä semmonen ihanteellinen elämäntapa .. millasta sä itse tavoittelet?

Sanna: Joo mä voisin vertauskuvallisesti sanoa silleen, että kantaa niinkun oman reppunsa tavallaan. Että jos ei nyt puhtais tästä kestävästä kehityksestä niin, sitten vois vastata vaikka tälleen, että ei riistä eikä vahingoita toisia. Mut tietyllä tavalla, no kyllä se tähän sopii tähän tää riistäminen, että ei riistä niitä kaukana olevia niitä tyttöjä ja pieniä poikia, jotka tuota ompelee niitä viiden euron t-paitoja. Mutta jos tullaan tähän lähemmäksi, niin jotenki silleen että ehkä ihannetavoite olisi, että itsestä ei jää mitään jalanjälkeä semmosta niinkun ... Että jos vaikka haluaa niinkun palkita nyt kun on äitienpäivä, et haluaa palkita itsensä jostakin, hemmotella sehän se on se oikea termi, että voisi sen tehdä jotenkin immateriaalisesti.

Vastuuntunto tulee haastateltavien puheissa esiin voimakkaina omatuntoon ja jopa syntisyyteen liittyvinä kokemuksina, kuten seuraavaksi esitettävät Kertun ja Leenan haastatteluotteet osoittavat. Näissä haastatteluotteissa korostuu se, kuinka voimakkaasti tutkittavat kokevat ympäristön tuhoutumisen ja luonnonvarojen tuhlaamisen pahana ja

vääränä asiana. He kokevat kestäväällä tavalla elämisen moraalisen velvoitteena. Ajattelen, että synnillisyydestä ja omatunnosta puhuminen viittaavat juuri siihen, että nämä asiat koskettavat läheisellä tavalla heidän arvojaan ja maailmankuvaansa ja sitä kautta heidän henkilökohtaisia sitoumuksiaan.

H: Tuli mieleen, että miten sä sanoisit et ois semmoset pääperiaatteet sun elämäntavan taustalla, et miten sä ite määrittelisit ne että mitkä ne on johtotähdet? Että minkä mukaan sä perustelet omaa toimintaa, tai saaksä kiinni mitä mä tarkoitan?

Kerttu: No kyllä mä tässä on niin pitkä se vastaus sitte, pääperiaatteet

H: Mmm tai se motivaatio tai se taustasyt tavallaan

Kerttu: Aa niinku se että sieltä sisältäpäin tulee

H: Mm tai no nii, siis miksei

Kerttu: No ainakin se yks siis ku mä oon ite opiskellu Saksassa pitkään. Niin nehän ihan demokraattisissa vaaleissa äänesti Hitlerin sinne ja sitte ne alko tietää, että se kaasutti juutalaisia. Mun mielestä me ollaan vähän samassa tilanteessa nyt, et me kaikki tiedetään, että me tehään väärin. Niin mitä meidän lapset sit tulee meille sanomaan sillon ku sä kuulit, missä tilassa tää maapallo on, niin mitä sinä sillon teit. Mä toivon, että mä voin selittää, mitä mä sillon tein enkä sano että joo että ei kukaan ollu sellanen, se vaan meni siinä massan mukana. Että se on varmaan se suurin juttu. Mä haluan, että mun omatunto on puhdas.

H: Sä sanoit et sä oot aina elänny tavallaan tällä tavalla tai et sul on ollu tää samanlainen ajatusmaailma, mut tuleeks sulle mieleen jotain semmosia muutoksia sun toimintatavoissa mitä sä oisit tehny?

Leena: // Mun mielestä tää muistuttaa vähän jo semmosta jopa uskonnollisuut-, uskonnollista melkein koska mul, tää on nyt toinen kerta ku mul tuli tämmönen ajatus jostain synnillisyydestä. Se veden tuhlaaminen on oikeesti niin paha asia. Niin sit mä tavallaan yrittää sovittaa nyt näitä mun menneitä paheitani. Että käyttää sitä mahdollisimman vähän. // ... // Jotenkin on huono omatuntokin siitä et kuitenkin on itsekin niin paljon kaikkee tuhlannut ja yhä tuhlaa. Ja ylipäänsä olemassaololla tääl tuntuu et tuhlaa. Silleen sen koen.

Edellä haastateltava Kerttu kuvasi, kuinka hän haluaa pystyä selittämään omaa toimintaansa omille lapsenlapsilleen. Hänen lisäksi myös muut haastateltavat kertoivat, että kestävä elämäntavan motivaationa on jälkikasvun ja tulevien sukupolvien hyvinvointi. Näin ollen sitoumus henkilökohtaisen vastuun kantamiseen ulottuu myös tuleviin sukupolviin, kuten Eeva alla olevassa haastatteluoitteessa kertoo. Vastaavia tuloksia on saanut myös Davidson

(2012 632–633), jonka tutkimuksessa ilmastonmuutokseen vakavasti suhtautuvat kokivat ilmastonmuutoksella olevan syvälle ulottuvia eettisiä ja moraalisia seurauksia omalle toiminnalleen.

H: Tuleeks sul jotain muita syitä mieleen?

Eeva: No lapset varmaankin.

H: Millä tavalla lapset?

Eeva: No, sillee ku mieltii maailmaa 20 vuotta eteenpäin niin ne on silleen vähän yli 20-vuotiaita niin sit ku mieltii millainen tää maailma silloin on niin kyl mä haluan tehdä mahdollisimman paljon että maailma olis niillekin hyvä.. Se on kuitenkin, mä muistan silloin ku mä oon ollu ala-asteella niin jotkut kaverit lensi jo mut mä oon ite lentäny varmaan 16-vuotiaana ekan kerran ja se ei ollu mitenkään silleen normaalia silloin. Niin emmä tiää. Kauheen nopeesti me ollaan saatu tää tuhottua tää juttu kuitenkin. (naurahtaa)

Sitoutuminen henkilökohtaisen vastuun kantamiseen muodostaa ikään kuin vastauksen havainnolle nykyjärjestelmän kestättömyydestä. Näin ollen sitoutuminen henkilökohtaisen vastuun kantamiseen tulee esiin pyrkimyksenä irtisanoutua havaitusta ympäristön kannalta haitallisesta kehityskulusta, mikä tarkoittaa pyrkimystä riippumattomuuteen tai riippuvaisuuden vähentämiseen ympäristöä tuhoavista käytännöistä ja järjestelmistä. Alla olevassa haastatteluotteessa Pia kuvaa, kuinka hän ei halua olla osana ympäristöä tuhoavaa kehityskulkua.

H: Koetko sä että sun elämäntavas on enemmän kyse käytännön pakosta vai omasta valinnasta että, käytännön pakolla tarkotan esimerkiksi et on niin tiukka taloudellinen tilanne et sen takii ei vaikka kuluta?

Pia: Kyl se on oma valinta et se on se shokki siitä että voiks tää maailma oikeesti olla tämmönen et, mä oon kuitenkin aikamoinen idealisti ni se on ollu, se on ehkä tällanen.. ainoo suuri tämmönen, ulkoinen shokki mikä on, tullu et ei et mä en ainakaan halua olla vaikuttamas tähän, et maailma menee näin.

Riippumattomuus ympäristöä tuhoavista järjestelmistä merkitsee yhtäältä itse tuottaman ympäristökuorman minimoimista, jolloin kyse on tarkemmin ilmaistuna järjestelmiä koskevan riippuvaisuuden vähentämisestä. Toisaalta riippumattomuus ympäristöä tuhoavista järjestelmistä kääntyy myös omavaraisuuden ihanteeksi, kun tarpeet on pyrittävä tyydyttämään jollain muulla tavalla. Omavaraisuus käytännön ihanteena nousee esiin aineistossa usein. Pyrkimys omavaraisuuteen tulee näkyviin esimerkiksi ruoan tuotannon,

energian ja veden kulutuksen suhteen. Riippumattomuuteen pyrkimisen aste vaihtelee haastateltavien välillä sekä osin heidän omien projektien sisällä, kuten luvussa 6 tullaan näkemään tarkemmin. Äärimmäisillään pyritään omavaraisuuteen ja malitillisemmin riippumattomuuden ihanne tulee esille esimerkiksi säästäväisyyden ja kierrättämisen periaatteina, jotka näkyvät aineistossa kauttaaltaan. Alla olevassa Venlan haastatteluotteessa näkyvät sekä kokonaisvaltainen pyrkimys omavaraisuuteen että pyrkimys itse tuottamansa ympäristökuorman minimoimiseen.

H: Mennään seuraavaks näihin elämäntapaa koskeviin kysymyksiin. Niinku tiedät, niin tässä tutkielmassa tutkitaan kestävä elämäntapaa ja siihen liittyviä toimintatapoja. Kertoisiks sä ihan alkuun omasta elämäntavastas ja miten se pyrkimys kestävyteen näkyy sun elämäntavassa?

Venla: No se näkyy ravinnossa ja liikkumisessa ja sosiaalisissa suhteissa. Ja ihan päivittäisessä toiminnassa silleen et mun tavoitteena on semmonen omavarainen elämä. Mahdollisimman omavarainen elämä. Ja mä pyrin, oon oikeestaan, mul on jotenkin ollu ihan lapsuudesta asti jollain lailla semmonen mieli että mä oon pyrkiny rakentaa semmosii suljettuja systeemejä että mitään ei menis hukkaan. Ei syntyis jätettä eikä tarvis tuoda mitään ulkopuolelta.

Luonnonvaroja tuhlaavista käytännöistä ja hedonistisesta elämäntavasta kieltäytyminen voi vaikuttaa vaivalloiselta ja tylsältä yhteiskunnassa, joka on täynnä nopeita, helppoja ja mukavia ratkaisuja tarpeiden ja halujen tyydyttämiseen. Haastateltavat eivät kuitenkaan koe asiaa näin. Useissa haastatteluissa toistuu kenties itsestään selvästi se, miten tärkeää haastateltaville on toimia omien arvojen mukaan ja miten paljon he saavat iloa siitä, kun pystyvät siihen. Alla oleva ote Juhan haastattelusta havainnollistaa ajatusta riippumattomuuteen pyrkimisestä, johon liittyy myös tietynlainen ajatus vapaudesta. Myös Sanna tuo esiin, kuinka hän kokee mielihyvää siitä, ettei hän omalla toiminnallaan osallistu sitoumustensa vastaiseen toimintaan.

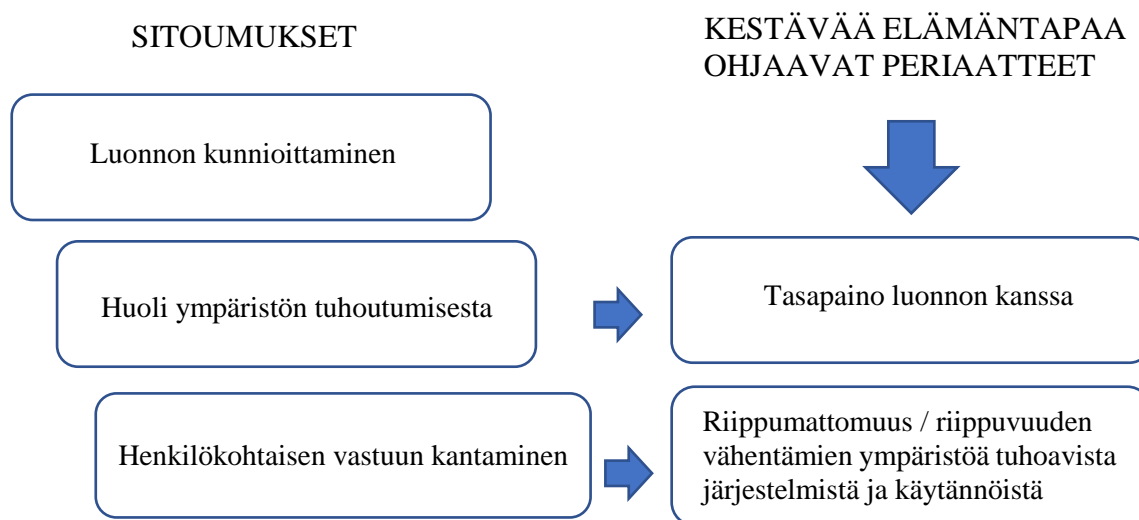
H: Elikkä onko näin sitten et tavallaan semmonen rahankäytön ja kulutuksen välttäminen on ollu keskeiset?

Juha: Joo. Mä itse asiassa pidin 80-luvun alussa semmosen esitelmän aiheesta tietoinen kulutuksen vieroksunta. (naurahtaa). Että siinä mielessä sitä vois sillai luonnehtia että.. Elikkä siin on semmonen ajatus että, ehkä niin no tommonen slogan että varaa olla ilman. Että rahat on varallisuutta tai varoja niin sitten, niin täs on tämmönen että varaa olla ilman. Et se on tietysäs mielessä vapaampaa ja riippumattomampaa varallisuutta ku se rahan omistaminen.

H: Mikä sulla on ollu motivaationa tämmösiin muutoksiin ja muutenkin kestäviin toimintatapoihin?

Sanna: Olis varmaan hirveen ylevää sanoa et maailman pelastaminen mut mä luulen, että kyllä siinä sekä vamaasti taustalla on, että mä saan hirveesti mielihyvää siitä, että mä en tiedä miten sen vois kuvailla sen, että mä en itse ole osallisena sen rojun ja roskan tuottamisessa.

Kestävä elämäntapa toimijan projektina perustuu tässä luvussa esiteltyihin yksilön sitoumuksiin. Kuten edellä tuotiin esiin, keskeisenä lähtökohtana haastateltavien elämäntavalle on ensinnäkin heidän syvä kunnioituksensa luontoa kohtaan, näkemys ihmisen ja luonnon erottamattomuudesta ja tasavertaisuudesta suhteessa muihin luontokappaleisiin. Toiseksi, kestävän elämäntavan lähtökohtana on heidän havaintonsa siitä, etteivät ihmiset elä tasapainossa luonnon kantokyvyn rajojen kanssa, vaan ihmisen toiminta tuhoaa ympäristöä monin eri tavoin. Huoli ympäristön tuhoutumisesta on keskeinen sitoumus kestävän elämäntavan taustalla ja se näkyy toimijan projektissa pyrkimyksenä tasapainoon luonnon kanssa, mikä määrittää toimijan projektia olennaisella tavalla. Edellä kuvattiin, kuinka haastateltavat pitävät ympäristöongelmien syinä ympäristöä tuhoavia tuotantojärjestelmiä sekä kulutuskulttuuria. Näin ollen olennaista haastateltavien toimijan projektissa on pyrkimys riippumattomuuteen ympäristöä tuhoavista järjestelmistä. Tasapainoon pyrkiminen luonnon kanssa ja riippuvuuden vähentäminen ympäristöä tuhoavista järjestelmistä kytkeytyvät tiiviisti toisiinsa ja ne ovat keskeisimmät kestävää elämäntapaa määrittävät periaatteet. Haastateltavien sitoumukset ja kestävää elämäntapaa ohjaavat periaatteet on tiivistetty kuviossa 1.

Kuvio 1. Kestävän elämäntavan perusta: elämäntapaan liittyvät sitoumukset ja niitä ohjaavat periaatteet

Archerin (2003, 139) teoreettisista lähtökohdista sitoumukset, eli tämän aineiston näkökulmasta luonnon kunnioittaminen, huoli ympäristön tuhoutumisesta ja henkilökohtaisen vastuun kantaminen, muodostavat kaikupohjan sille, miten haastateltavat havaitsevat ja vastaavat objektiivisiin olosuhteisiin, joita he kohtaavat. Näistä lähtökohdista edetään seuraavaan lukuun, jossa tarkastellaan haastateltavien sisäisiä keskusteluja heidän olosuhteidensa kontekstissa.

6 KESTÄVÄ ELÄMÄNTAPA ERI TODELLISUUDEN ALOILLA

Archerin (2003, 138–139) mukaan yksilö joutuu sovittamaan sitoumustensa mukaiset projektinsa luonnolliselta, käytännölliseltä ja sosiaaliselta todellisuuden alalta nouseviin välttämättömiin sitoumuksiin, jos haluaa onnistua projektissaan. Tässä luvussa kestävään elämäntapaan liittyviä sitoumuksia tarkastellaan löyhästi suhteessa näihin todellisuuden aloihin tiedostaen, että jaottelua on jouduttu yksinkertaistamaan. Tarkastelu suhteessa eri todellisuuden aloihin tuo esiin sen tasapainottelun, jota haastateltavat tekevät reflektoidessaan projektinsa toteuttamismahdollisuuksia. Näin tulevat esiin myös eri todellisuuden aloihin liittyvät kestävä elämäntapaa estävät ja mahdollistavat tekijät. Estäviä ja mahdollistavia tekijöitä ei ollut mahdollista erotella erikseen, koska toisinaan samat asiat ovat mahdollistavia ja estäviä. Ne siis saattavat vaikuttaa molempiin suuntiin. Kriittisen realismin käsitysten mukaisesti estävien ja mahdollistavien tekijöiden vaikutus ei ole aina suoraa tai yksiselitteistä, vaan yksilön omalla toimintavoimalla on merkitystä niiden toteutumisen kannalta, kuten luvun edetessä tullaan näkemään (Ks. Bhaskar 1986, 122–127, Archer 2003, 140–141).

6.1 Kestävän elämäntavan raamit

Kestävä elämäntapaan liittyviä sisäisiä keskusteluja tarkastellaan ensimmäiseksi suhteessa luonnollisen todellisuuden alaan. Archerin (2003, 138) mukaan luonnollisen todellisuuden ala liittyy ihmisen fyysiseen hyvinvointiin. Tämän tutkielman kontekstissa ajattelen luonnollisen todellisuuden alan liittyvän keskeisesti ihmisen fyysiseen hyvinvointiin ja erityisesti perustarpeiden tyydyttämiseen. Tarkastellessani kestävä elämäntapaa suhteessa luonnollisen todellisuuden alaan, keskityn erittelemään sisäisiä keskusteluja suhteessa asumiseen, työhön (erityisesti toimeentulon välineenä) ja toimeentuloon, joiden ajattelen liittyvän olennaisesti haastateltavien fyysisten perustarpeiden tyydyttämiseen. Ne muodostavat raamit toimijan projektille ja edellytykset muille toimijan projektiin liittyville käytännöille.

Kuten edellisessä luvussa todettiin, omavaraisuuden ihanne liittyy pyrkimykseen riippumattomuuteen ympäristöä tuhoavista järjestelmistä. Tämä merkitsee sitä, että tarpeet

pyritään tyydyttämään irrallaan ympäristöä tuhoavista ja muita ihmisiä riistävästä tuotantojärjestelmästä. Tässä tapauksessa käytännössä ainoaksi vaihtoehdoksi haastateltavien puheissa näyttää jäävän omavaraisuuteen pyrkiminen. Haastateltavien puheissa omavaraisuuteen pyrkiminen liittyy erityisesti omaan taloon ja sen ympärille rakentuvaan elämäntapaan. Kaikki haastateltavat eivät tavoittele omavaraisuutta yhtä paljon ja heidän projektinsa painottuvat enemmän ulospäin suuntautuvaan toimintaan tai sellaiseen toimintaan, joka on heidän olosuhteissaan mahdollista. Seitsemän kymmenestä haastateltavasta tavoitteli talossa, jonka yhteydessä voisi harjoittaa pienimuotoista viljelyä. Kaksi haastateltavaa asui kokonaan tällä tavalla omassa talossa ja yksi puolittain kaupungissa ja omalla mökillään. Loputkin omavaraisuutta tärkeänä tavoitteena pitävistä tutkittavista haaveilivat omasta talosta.

Haastateltavien sisäisissä keskusteluissa turvan näkökulma liittyy perustarpeiden tyydyttämisen mahdollisuuksiin, mutta se liittyy myös keskeisesti riippumattomuuteen ympäristöä tuhoavista järjestelmistä. Omavaraisuus mahdollistaa sen, etteivät fyysinen hyvinvointi ja perustarpeiden tyydyttäminen ole niin paljon kiinni ympäristöä tuhoavista tuotantojärjestelmistä. Turvasta puhuessaan erityisesti Minna, Tuula ja Kerttu tuovat esiin, että heidän asumismuodossaan perustarpeiden kannalta keskeiset asiat kuten vesi ja lämmitysenergia ovat saatavilla. Omaan taloon ja sen ympärille rakentuva elämäntapa mahdollistaa heille perustarpeiden tyydyttämisen ja fyysisen selviytymisen.

Minna: // Mutta siinä kohtaa, ennen ku elämä on tuonu mulle, et sä löydät tälläsen mörskän. Niin tämä on sellanen kohta, jossa mä voin ajatella, että mua ei tästä nytte huojauteta //

H: Koetko sä, että tässä elämäntavassa niin on kyse enemmän käytännön pakosta, niinku talouden sanelemasta pakosta vai onks nää kestävät toimintatavat enemmänkin sun oma valinta?

Tuula: No oma valinta. Mutta sitte toisaalta, kun on pätkätyöläinen, niin jossain vaiheessa aattelin, et ku mä ostin sen torpan, et mulla on tekemistä. Ja sit myös mulla on turvaa. Turva siinä sitte, ku mä mietin sitä, et mihin mä turvaan maailmassa elämässä, niin en oo siihen parempaa kesksiny. Ku se sit, et on omaa maata, missä pystyy elämään. Missä on oma vesi ja saa oman lämmitysenergian saa myös sieltä mettästä niin.

Kerttu: // Tää on paras aika alkaa totuttelemaan toisenlaiseen elämäntapaan. Mä oon valmis sitten, kun se infrastruktuuri menee poikki ja Itämeren yli ei tuu, eikä taivaita pitkin meille enää yhtään

mitään. Niin se antaa ihan hirveen turvallisuuden tunteen, että vaikka mulla vesijohto jäätyy, mä saan tosta lähteestä vettä ja se ei varmasti saastuta. Toi vesi nyt on kaikista tärkein, kun se infra menee poikki ja lämpöä tulee, niin se turvallisuuden tunto. Mulla on kaikki, mitä mä tarviin tässä lähellä.

Aineiston perusteella keskeinen oman talon ympärille rakentuvan elämäntavan mahdollistava ja estävä tekijä on yksilön taloudellinen pääoma. Minna ja Kerttu, jotka kykenevät asumaan omassa talossa tunnistavat, että heidän taloudellinen tilanteensa on mahdollistanut oman talon ympärille rakentuvan elämäntavan.

Minna: // Oon ollut siellä töissä tai muuta, että saavuttanut sitten sen pesämunan, johon tarvitaan näitä eurovaluuttoja ennen mummon markkoja, jotta saavuttaa tällasen mahdollisuuden omakotitaloasumiseen //

Minna: // Niin nythän tää on niinkun rikkaiden huvittelua, koska on päässyt siihen kohtaan että voi olla nyt omakotitalossa ja mä oon voinu valita näitä varmastikin ekologisista arvoja ymmärtääkseni näin niinkun että mitä voi tehdä //

H: Jos ajatellaan tämmösiä kestäviä toimintatapoja, niin millaset asiat on edesauttanut tai helpottanut sitä elämäntavan muutosta, mikä on ollut helppoo?

Kerttu: No mulla on helpottanut se, että mulla on jotenki ollut se taustatuki niin paljon, että mä voin ottaa isoja riskejä rahan suhteen. Et jos mulla ois velkaa jo lapsesta asti taikka muuta, että mulla ois ollut jotain haluja, mitä voi rahalla saada. Sillai ihmiset, että ne aattelee, että mulla on vähitään oltava kaks tonnia kuussa, että mulla ei oo ollut sellasta. Että mä tuun varakkaasta kotitaustasta, missä ei niinku sillai rahalle anna mitään arvoa, koska siitä ei ikinä oo ollut puutetta, niin se on niinku tehnyt tän helpommaks //

Seuraavassa haastatteluotteessa Tuula, jolla on talo metsässä ja asunto kaupungissa, pohtii myös kokonaan talolle siirtymistä. Hänkin tunnistaa sen, että siirtymä pois kaupungista edellyttää taloudellista pääomaa ja hän arvioi, että hänellä on sitä pian riittävästi, jotta pystyy siirtymän tekemään. Tuula joutuu kuitenkin pohtimaan siirtymän mahdollisuutta suhteessa muihin luonnollisen todellisuuden alaan liittyviin tekijöihin, kuten ikääntymiseen ja terveydentilaansa. Tuula pitää jokseenkin ongelmallisena sitä, että kestävä elämäntavan toteuttamisen mahdollisuudet ovat ihmisen varallisuudesta kiinni. Hän tunnistaa sen, että työnteko on useimmille ihmisille selviytymiseen liittyvä välttämättömyys, joka samalla estää kestävien käytäntöjen laajamittaisen toteuttamisen.

H: Miten mahdollisena sä pidät sellasta luomuelämäntavan saavuttamista? Et onks se semmonen ihanneutopia jossain vai miten sä aattelet niinku omassa elämässä?

Tuula: Mulla rupee olee ikää mut mä luulen et mä saan talousasiani aika nopeesti ehkä kuntoon. Että sit mä voisin vaikka siirtyä (naurahtaa). Siirtyä kokonaan, mut et se on hirveen vaikee siirtymä, koska mä luulen et sielt on tosi hankala palata sitten tänne // ... // Että tavallaan mulla rupeis olla jo kohta mahdollista. Jossain vaiheessa rupesin aattelee, että monet asiat on nykyään elitistisiä ja mä luulen että luonnonsuojelu on yksi hyvin elitistinen, et ihmisellä on varaa siihen. Se on erittäin valitettavaa, jos se menee siihen.

H: Haluuskä vielä avata, että mitä tarkoitat sillä, et se on elitististä?

Tuula: Sellasta esimerkiks, kun työelämästä on tehty niin semmone tuiki tarpeellinen meille, niin sitten kun monesti on se työpaikka sanelee sen että mäkin, okei mä voisin käydä sieltä töissä, mut sit mulla ei oo autolle lämmitystä (naurahtaa). Tai jotain tommosta tai sit tulee pidempi, enempi kilsoja. Niin tavallaan työ on yks sellanen, mikä ajaa meitä et me ollaan kaupungeissa. Me keskitytään niihin sitten. Ja musta semmonen, jos luonnosta yrittää elää, niin se on hirveen vaativaa työstä elämää. Se on mun mielestä ihan että, vaik mä teen kahta opetustyötä, niin se on vaativampaa, kun ne mun kaks opetustyötä yhteensä. Et sen pystyis tekee niinkun täysin, että ei tuu kauppa vähän väliä ikävä. Mut en tiedä sitten, että saatan kokeilla ehkä, jos terveys ja ikä antaa myöten.

Taloudellinen pääoma näyttää mahdollistavan juuri radikaalimmat muutokset elämäntavassa. Muista tutkimuksista tiedetään, että yleisesti suurempi varallisuus on yhteydessä esimerkiksi suurempiin hiilidioksidipäästöihin ja kotitalouden energian käyttöön (esim. Oxfam 2015, Abrahamse, Steg 2009). Moser ja Kleinhüchelkotten (2017, 23) havaitsivat, että varakkaat ympäristöasioista huolestuneet ihmiset tekevät usein merkitykseltään varsin pieniä muutoksia tavoissaan ja ympäristön kannalta merkittävämmät vähennykset kulutuksessa, kuten autolla ajamisen ja lentämisen vähentäminen sekä pienemmässä asunnossa asuminen, jäävät useimmilta tekemättä. Taloudellisen pääoman merkitys kestävän elämäntavan kannalta näyttää siis tämän aineiston ja aikaisemman tutkimuksen valossa jossain määrin ristiriitaiselta. Taloudellinen varallisuus on siis todennäköisesti vain yksi mahdollinen estävä tai mahdollistava tekijä muiden joukossa. Näin ollen voi ajatella, että yksilön sitoumukset varallisuuden ohella mahdollistavat radikaalimmat muutokset elämäntavassa ja tässä tulee esiin yksilön oman toimintavoiman merkitys.

Tässä aineistossa ne haastateltavat, jotka eivät ole saavuttaneet tavoitettaan omasta talosta ja sen ympärille rakentuvasta elämäntavasta tuovat esiin, että taloudellisen pääoman puute on estänyt tavoitteen toteutumisen, kuten Leena ja Pia alla olevissa haastatteluotteissa toteavat.

Omavaraisuudesta haaveilevat haastateltavat olisivat henkisesti valmiita tekemään radikaalimpia muutoksia, mutta varallisuuden puute estää sen. Taloudellinen pääoma on siis yhtäältä yksi kestävästä elämäntapaa mahdollistavista tekijöistä ja toisaalta sen puute on yksi sitä estävistä tekijöistä.

H: Sit mul on tää sama kysymys vähän toisin päin. Et jos ajatellaan näitä kestäviä toimintatapoja niin millaiset asiat on osoittautunu vaikeiks? Mikä on vaikeeta tai hankalaa siinä? Tai onko semmosta?

Leena: No ainakin mun mielest just se on vaikeeta että, ainakin omal kohal ollu että, et pitäis olla semmost silleen niin ku ihmisil et ainakin niin yleensä, jonkun verran pääomaa että se pystyis hankkimaan jonkun paikan missä se voi elää sillai mahollisimman vähän kuluttaen. //

H: Entäs sitte toisinpäin ajateltuna, jos ajatellaan näitä kestäviä toimintatapoja, niin mikä on ollu hankalaa tai vaikeeta tai hidasta?

Pia: Tää asumisasiä, koska se ei vielääkään ole tapahtunu. Just se että.. ku mä en oo kauheen kiinnostunu rahasta enkä haalimaan rahaa, ni sitte siin on ristiriita sen kans et sit mä en.. tavallaan pääse siihen asumismuotoon mikä olis kiinnostava. Tai mikä olis se, että pystyis todellakin sitten vaikuttamaan siihen. En tiä keksiks mä muuta.

Tavoitellessaan omaa taloa ja sen ympärille rakentuvaa elämäntapaa haastateltavat törmäävät ristiriitoihin suhteessa varallisuuden hankkimiseen, kuten Pia yllä olevassa haastatteluotteessa toteaa. Yhtäältä varallisuus on välttämätöntä toivottavana pidetyn elämäntavan toteuttamisen kannalta. Toisaalta se merkitsee kontribuutiota ympäristön kannalta tuhoisaksi katsottuun järjestelmään. Alla olevissa haastatteluotteissa omassa talossa asuva Minna näkee, että saavuttamallaan riippumattomuudella on ollut hintansa ja hän on joutunut toimimaan vasten omia arvojaan saavuttaakseen tavoitteensa. Yhtäältä hän kokee päässeensä tässä elämänvaiheessa häntä vaivanneen ristiriidan yli, mutta toisaalta hän kokee sovittamansa nykyisellä elämäntavallaan aiemmin tuotettua haittaa.

Minna: // Mikä olis ristiriita? Mä olen joutunut elämään ristiriidan kanssa siinä, että nyt mulla on elämäntilanne periaatteessa, että on itsellisyys tai vapaus tai muu. Mutta on ollut tosi paljon sellasia suhteessa siihen, mitä työtä olen tehnyt tai mitä asioita teen, niin silloin jos on rahan eestä niitä mitä tehny, niin on tehny. Aikasemmin nuorempana todella ison ristiriidan kanssa ja kiirastulen kanssa, et kun tiedosti, että on toisenlainen arvomaailma valinta ja sitten on tämä kaikki markkinatalous, mutta mä oon sen painin varmaan käyny, et mä en muuten varmaan koe tässä niin suuria ristiriitoja //

Minna: // Oon ollut siellä töissä tai muuta, että saavuttanut sitten sen pesämunan, johon tarvitaan näitä eurovaluuttoja ennen mummon markkoja, jotta saavuttaa tällasen mahdollisuuden omakotitaloasumiseen // .. // mutta että nyt sitten että kun omakotitalossa ku asuu niin se on ollu pitkä matka ja sillä on ollu tavallaan hintansa jota nyt koittaa vaikka jos ois vaikka karmavelka niin tasapainottaa sitä että nyt kuroo sitä pois päin että ei kuluta tai muuta.

Asumisen ohella työ ja toimeentulo liittyvät olennaisesti fyysiseen hyvinvointiin ja tarpeiden tyydyttämiseen. Kapean ja yksinkertaistetun talouskäsitteilyn mukaisesti markkinatalouteen perustuvat kehittyneet yhteiskunnat on rakennettu sen varaan, että ihmiset käyvät töissä tuottamassa tavaroita ja palveluita, jotta he saavat toimeentulon, jolla he voivat ostaa tarvitsemansa tuotteet ja palvelut eli tyydyttää tarpeensa (Joutsenvirta ym. 2016, 24–25). Työssä käyminen on useimmille ihmisille fyysisen selviytymisen edellytys. Palkkatuloilla maksetaan esimerkiksi asumiseen ja ravintoon liittyvät kulut. Alla olevassa haastatteluotteessa Leena kuvaa, kuinka monelle pienituloiselle ihmiselle omavaraisen elämän tavoittelu on selviytymisen kannalta liian suuri riski.

H: Mikä sä aattelet, miks ne on vaikeit saavuttaa?

Leena: No just tämmösiä, no usein varmaan monel ihmisel on se et sul ei oo rahaa. Että sä vaikka hankkisit semmosen jonkun oman paikan. Niin ku mä tiään ku oon tämmösessä omavaraistalouteen pyrkivien ihmisten ryhmässä vaikka Facebookissa niin siellähän on suurimman osan ihmisen ongelma semmonen et ku heillä, kellään ei oo rahaa. // ... // Kai se sit se raha on tosi paljon ongelma mut kyl sit mun, kyl sitten mun mielest korvien välis on ihmisil tosi paljon. Ja semmonen ehkä pelko, et pelätään että, semmosii muutoksia ja muuttaa jotain käytäntöjä.

H: Mitä sä luulet et niis pelätään?

Leena: Niin.. No varmaan just sitä selviytymistä ja.. No sitten on tietenkin tää että kun monil on jossain tyyliin pääkaupungissa työ. Sehän on selvä, että se on monella ongelma //

Työssä käyntiin ja kuluttamiseen perustuva yhteiskunnallinen asetelma on vastoin monien haastateltavien sitoumuksia ja he kertovat, että tällainen yhteiskuntarakenne estää kestäväen elämäntavan toteuttamista. Alla olevassa haastatteluotteessa Venla kertoo, että työ- ja kulutusyhteiskunnan muodostamaan kehään osallistuminen on vastoin hänen arvojaan ja juuri tähän asetelmaan liittyvät odotukset ovat estäneet kestäväen elämäntavan toteuttamista. Myös Emmi tunnistaa, että yhteiskunnan jäsenenä häneltä odotetaan työmarkkinoille osallistumista ja hän pyrkii löytämään tavan, jonka avulla hän voi tasapainotella yhteiskunnan odotusten ja omien ihanteidensa välillä.

H: Jos ajatellaan sitten tätä kysymystä vähän toisin päin, niin millaiset asiat on osoittautunu vaikeeks tai mikä on estäny sitä elämäntavan muutosta tai niitten toimintatapojen muutosta?

Venla: No yhteiskunnan odotukset, työurasta ja tästä kultukses-, siis meitähän koko ajan, meidänhän edellytetään teke-, et me osallistutaan tähän. Me kannetaan kortemme kecoon kun me kulutetaan. Elikkä toimitaan päinvastoin kuin mitä meikäläisen maailmankuvassa pitäis toimia. Joo. Kyllä ne, aika pitkään on ollu taakkana. //

Emmi: // Ja .. mikä hankaloittaa sen kestävän elämäntavan toteutumista? Mmm no se, et se yhteiskuntarakenne tosi paljon, et kaheksan tuntii päivässä pitää tehdä työtä ja tai siis ei pidä mutta tai siis se on se ohjenuora. Viis päivää viikossa ja jotta saa sen rahan jotta voi sit kaupasta mennä ostaa ne jutut. Niinku miten mä voisin, se on mulla tavoitteena et mä voin yhdistää sen rauhassa luonnon kanssa elämisen ja sit sen yhteiskunnallisen toimijuuden et mä en ajaudu siihen, et mä oon kaheksan tuntii päivässä viis päivää viikossa töissä ja mä oon uupunu ja mä meen ostaa kokista abc:ltä ku mä en jaksa muuten. //

Haastateltavat tunnistavat sen, että työ- ja kulutusyhteiskunnan muodostamaan kehään osallistuminen estää kestävän elämäntavan toteuttamista, mutta kuten erityisesti Emmin haastatteluotteesta käy ilmi, he myös pyrkivät vastustamaan sen estävää vaikutusta etsimällä omiin sitoumuksiin sopivia tapoja toimia näiden rakenteiden puitteissa. Yhteiskuntarakenne ei siis puhtaan deterministisesti näytä estävän kestävän elämäntavan toteuttamista. Haastateltavien sisäisissä keskusteluissa yhteiskuntarakenteeseen liittyvät ristiriidat yhdistyvät koko talousjärjestelmän laajempaan kritiikkiin. Useiden haastateltavien näkemysten mukaan juuri jatkuvan talouskasvun tavoittelu liittyy ympäristön tuhoutumiseen. Alla olevassa haastatteluotteessa Tuula tuo esiin ristiriidan työllisyyspolitiikan, talousjärjestelmän ja ympäristön tilan välillä.

H: Koetsä et täs yhteiskunnassa tai kulttuurissa on asioita jotka estää tai sitte edesauttaa tällasen kestävän elämäntavan toteuttamista, ehkä vähän mainitsitkin jo joitakin?

Tuula: Joo joo kyllä hyvinkin paljon. Ja sitte mä mietin sitä työelämää ja halutaan koko ajan kasvua ja sitte talouselämä määrittää niin paljon sitä. Nytteki se mitä oon seurannu tota julkista keskustelua, niin tuntuu, et se on nyt se, että ihmiset työelämään. Niin se tuntuu et se on ykkönen siellä agendalla. Mut sitte tuntuu se että, hei tavallaan voitais olla ihan onnellisia, että ihmisillä ei oo töitä, koska sitte me kulutetaan vähemmän. Ja sitte monet työpaikat on justiinsa semmosia et sitte tuotetaan vaan jotain tavaraa tai muuta. Tai esimerkiks, että ihmisiä velvotetaan liikkumaan aina vaan kauemmas ja kauemmas, mennään autolla sinne työpaikalle, niin jotenki se tuntuu, että se on hyvin suuressa ristiriidassa tän hetken luonnontilan kanssa. Samoten tietenki se et mä luulen meille koko ajan

annetaan kuvaa, että millainen on kunnan ihminen, että onks kuluttaja vai sit että kauppa kävis ja niin ne on aivan päinvastaisia //

Vallitsevassa talousajattelussa talouskasvun nähdään olevan ratkaisu lähes mihin tahansa yhteiskunnalliseen ongelmaan, kuten köyhyden poistamiseen ja työllisyyden ja hyvinvointivaltion ylläpitämiseen. Tämän vuoksi talouskasvun tavoittelu on yksi keskeisimmistä poliittisista tavoitteista yhteiskunnassa. Lisäksi talouskasvua pidetään usein ratkaisuna myös ympäristöongelmiin (Joutsenvirta ym. 2016 63–108.) Alla olevista haastatteluotteista käy ilmi, että useiden haastateltavien mielestä talouskasvun tavoittelu ja talouskeskeisyys ovat syitä ympäristön tuhoutumiseen.

H: Koetko sä että täs yhteiskunnassa tai kulttuurissa on asioita jotka ehkä edesauttaa tai toisaalta estää näitä toimintatapojen muutosta tai kestävän elämäntavan toteuttamista?

Pia: Se mikä sitä estää on.. tää tämmönen, talouskasvuajattelu. Ku mun mies aina sanoo tosi hyvin että jotta oikeesti talouskasvu ois mahdollista, ni .. maapallolle pitäis tulla maapallon ulkopuolelta jotain, koska muuten niin kauan ku ei tule, ni me siirretään vaan niit rahavaroja taskusta toiseen mitä tääl on, et se ei oo mitään kasvua, vaan et se on sitä, siirtelyä. Ni se että jotenki toi, talousmaailma on.. niil on liian suuri valta, kaikkes päätöksenteossa //... // Mä toivon että tää talouskasvuajattelu kaatuu omaan mahdottomuuteensa, ja mun mielest näyttää siltä että se ei välttämättä enää hirveen kauaa enää edes menis koska .. talous kerrallaan maat.. huomaa olevansa huonos jamassa. Mutta en tiä mikä sit tulee tilalle. Ahneit ihmisiä on aina.

H: Tässä varmaan aika paljon tulikin. Sanoitkin aika paljon tämmösiä asioita kulttuuriin ja yhteiskuntaan liittyen, mutta tuleeko sulle muita asioita mieleen että onko yhteiskunnassa tai kulttuurissa jotain asioita jotka estää tai toisaalta sitten ehkä edesauttaa kestävän elämäntavan toteuttamista?

Venla: No onhan se tietenkin siis koko se perusasetelma, että tää perustuu rahaan ja kilpailuun ja tähän tämmöseen että raha tulee rahan luo että on mahdollista vaurastuta sillä että sulla on rahaa. Ja sillä että mitataan tuloksia rahalla // ... // Et, joo. Siis raha ja kilpailu on hyvän elämän esteitä ja kestävän elämän esteitä.

Emmi: // Maapalloo ylikuormitetaan, koska ihmisille ei riitä mikään. Pitää saada tulosta ja kaataa mettää enemmän ja lannottaa enemmän, jotta saadaan vielä enemmän niitä isompia maissintähkiä. Niin semmosesta riittämättömyydestä, et jotain pitää niinku koko aika tarvita. Siitähän siin on kyse. //

Haastateltavien näkemykset jatkuvan talouskasvun haitallisuudesta ovat yhteneväisiä kriittisesti talouskasvun merkitykseen suhtautuvien taloustieteen suuntausten kanssa, jotka haastavat talouspoliittisessa keskustelussa hegemonisessa asemassa olevaa näkemystä talouskasvun välttämättömyydestä hyvinvoinnin kannalta. Näiden talouskasvuun kriittisesti suhtautuvien näkemysten mukaan talouskasvu ei enää palvele tarkoitustaan, vaan siitä on tullut itsetarkoitus. Taloudessa on pohjimmiltaan ollut kyse tarpeiden ja pyrkimysten toteuttamisesta ja sen avulla nämä asiat on saatu hoidettua mahdollisimman pienillä panoksilla, siis taloudellisesti. Nykyinen kasvutalous puolestaan ruokkii epätaloudellista luonnonvarojen ylikulutusta (Joutsenvirta ym. 2016, 29.) Alla oleva ote Juhan haastattelusta havainnollistaa edelleen haastateltavien joukossa esiintyviä kriittisiä näkemyksiä talouden ja kestävyiden suhteesta.

V10:// Niin sit vaan, jotenkin et se kestävyys ja taloudellisuus että taloudellisuushan tarkoittaa sitä että kulutetaan mahdollisimman vähän rahaa. Mutta tälle yhteiskunnalle se näyttää talouden tarkoittavan päinvastoin sitä että säästämistä ja taloudellista onkin se et miten saatais kulutettua enempi rahaa (naurahtaa). Ja että kun tätä ajattelee et talous on tätä kasvua. Et miten kulutetaan enempi niin se on taloudellista. Mut taloudellinenhan jokainenhan meistä nyt tajuaa sen jollain tasolla että taloudellisuus on sitä et mitä vähemmän käytetään rahaa niin sitä taloudellisimpia me ollaan. Ja et nyt jos nää Adivasit, jos nää satatuhatta Adivasia on eläneet tämmöistä paljon Suomee pienemmällä metsäalueella ja, tai siis sata miljoonaa Adivasia ja eläneet siellä niin, käyttämällä juuri-, käyttämättä juuri lainkaan rahaa niin se on tavallaan valtavan taloudellista. Mut samaan aikaan se on bruttokansantuotteessa nolla ja me mitataan, että se on täysin epätaloudellista elämää. (naurahtaa). Mut tavallaan jotenkin tää kestävyys, must hyvin heijastuu tossa kysymyksessä tavallaan tän taloudellisuuden kaksinaisluonteesta. Et se tarkoittaa kahta päinvastaista asiaa se taloudellisuus ja sitten myös se kestävyys on pistetty tarkoittaan kahta päinvastaista asiaa. Et se yhtä aikaa tarkoittaa sitä, että no joo kestävää siinä mielessä, että sitten kuluttaa mahdollisimman vähän rahaa ja pystyy ylläpitämään elämää mahdollisimman vähällä kulutuksella ja toisaalta kuitenkin tarkoitetaan talouden kestävyydellä sitä nykyisin että no että pystytään pitämään se kasvu jatkuvassa kasvussa niin se on sitä kestävyyttä. Niin sillaikin, siltäkin on se taloudellisuuden ja kestävyiden keskinäinen suhde ongelmallinen.

Archerlaisittain luonnollisen todellisuuden alalla haastateltavien kestävä elämäntapa, fyysisten perustarpeiden tyydyttäminen, työ- ja kulutusyhteiskunta talouskasvupyrkimyksineen muodostavat ristiriitaisen ja jännitteisen kentän, jolla kestävä elämäntapaa tavoittelevat ihmiset joutuvat tasapainottelemaan. Tällä kentällä vastaan tulee yksi yhteiskunnan rakentumiseen liittyvistä peruskysymyksistä; miten yhteiskunnassa tyydytetään ihmisten fyysiseen selviytymiseen liittyvät tarpeet? Suomalaisessa nyky-yhteiskunnassa useimpien tarpeet tulevat tyydytetyksi markkinoilla tuotettavien tuotteiden ja palveluiden avulla, jotka maksetaan työllä ansaituilla tuloilla. Monien haastateltavien

näkemyksen mukaan juuri nämä yhteiskunnan ydinrakenteet osaltaan tuhoavat ympäristöä ja he haluavat olla mahdollisimman vähän tekemisissä tällaisen järjestelmän kanssa. Fyysisen selviytymisen kannalta täysi riippumattomuus ympäristöä tuhoavaksi koetusta jatkuvaa kasvua tavoittelevasta työ- ja kulutusyhteiskunnasta näyttää aineiston perusteella näissä olosuhteissa jokseenkin mahdottomalta. Koska fyysiseen selviytymiseen liittyviä tarpeita voidaan pitää jossain määrin edellytyksenä muiden tarpeiden toteuttamiselle, niin edellä kuvatut olosuhteet muodostavat eräänlaiset raamit kestävän elämäntavan käytännöille, joita tarkastellaan seuraavaksi.

6.2 Kestävän elämäntavan toteuttaminen käytännössä

Archerin (2003, 131) mukaan ihmiset toteuttavat projektejaan olosuhteissa, joita he eivät itse ole valinneet. Kaikki ihmiset ovat pakotettuja elämään ja työskentelemään tavalla tai toisella käytännöllisen todellisuuden tasolla (Archer 2000, 198). Käytännön todellisuuden tasolla kyse on siitä, millä tavoin haastateltavat tavoittelevat kestävää elämäntapaa niissä raameissa, jotka edellä esitettiin ja miten he onnistuvat projekteissaan. Suhteessa kestävään elämäntapaan käytännön todellisuuden taso liittyy arkisen elämän käytäntöihin ja toimintatapoihin, kuten esimerkiksi ravintoon, liikkumiseen, vapaa-ajan viettoon ja kansalaistoimintaan. Käytännöllisen todellisuuden alalla tarkastelen erityisesti sitä, miten haastateltavat toteuttavat kestävää elämäntapaa sekä miten he kokevat onnistuvansa siinä. Lisäksi tarkastelen käytännön todellisuuden tasoon liittyviä kestävää elämäntapaa estäviä ja mahdollistavia tekijöitä.

Kun luonnollisen todellisuuden tasolla korostuu pyrkimys riippumattomuuteen ympäristöä tuhoavista järjestelmistä, niin käytännöllisen todellisuuden tasolla haastateltavat toimivat vallitsevan järjestelmän sisällä, mutta pyrkivät siihen, että he pystyvät toimimaan sen sisällä mahdollisimman pitkälle omien sitoumustensa mukaan. Käytännöllisen todellisuuden alalla korostuu siis enemmän riippuvuuden vähentäminen ympäristön kannalta haitallisista käytännöistä ja järjestelmistä kuin varsinainen riippumattomuus. Haastateltavat tuovat esiin monia erilaisia käytäntöjä, joilla he pyrkivät säästämään luonnonvaroja sekä vähentämään tuottamiensa päästöjen määrää. Keskeisimpiä arjen osa-alueita tällä saralla ovat asuminen, ruoka ja liikkuminen. Monet haastateltavat kertovat liikkuvansa kävellen tai pyöräillen, käyttävänsä julkista liikennettä ja välttävänsä lentämistä. Lisäksi he pyrkivät säästämään

vettä ja muutamat haastateltavat pyrkivät välttämään vesivessoja. Haastateltavat kertovat myös pyrkivänsä säästämään energiaa. Alla olevassa haastatteluotteessa Leena kuvaa kokeiluaan elää ilman sähköä. Haastatteluote havainnollistaa myös sisäistä keskustelua omien sitoumusten mukaisten pyrkimysten ja arkisen todellisuuden välillä.

Leena: // Mut kuitenkin sitä kohti mä pyrin että mä pystyisin elää silleen sähköttömän mahollisimman pitkälle. Ja tässäkinhän mä viime talvena kokeilin semmosta sähkötöntä projektii mut ku se mun poika, ku hän sit vähän vastusti sitä niin mul on nyt sitten silleen oli kompromissi että okei hän suostui siihen että okei toi sähköhella on mut sit-, niin mul ei ol-, mul on jääkaappikin silleen tuolla kyl-, siis talvella tuolla parvekkeella. Et mä semmosii kokeilin juttuja. Ja sit-, tai sit jossakin kun mul välil oli vaan tyyliin maitopurkki niin se oli tos ikkunan välissä. Niin et vaik koko ajan niitä ristiriitoja on mut mä silti yritän et mä en välitä niistä. Et mä vaan teen aina sen parhaani mitä mä pystyn koska mä koen sen niin että tääl ei oikein nyt ku-, oikein kukaan enää pysty toimimaan silleen ihan r-, ettei ois ristiriitoja.

Kulutushyödykkeiden osalta haastateltavat pyrkivät kierrättämään, käyttämään tavaroita loppuun, hankkimaan käytettyjä tavaroita ja välttämään tarpeettoman tavarain ostamista, jotta säästäisivät luonnonvarja. Ruokaan liittyvät käytännöt ovat yksi keskeinen elämän osa-alue, jolla haastateltavat pyrkivät vähentämään tuottamaansa ympäristökuormaa. Monet haastateltavat kertovat olevansa vegaaneja tai kasvispainotteisesti syöviä ihmisiä. Lisäksi monet haastateltavat suosivat lähellä tuotettua ruokaa sekä luomuruokaa. Osa haastateltavista kertoo myös viljelevänsä itse ainakin osan ruoastaan tai haaveilevansa siitä. Myös marjojen, sienten ja yrttien kerääminen ovat monille tuttuja käytäntöjä.

Myös asumisen eri muodot korostuvat käytännöllisen todellisuuden tasolla. Yleisesti haastateltavat pitävät yksin asumista epäekologisenä, mutta käytännössä toivat esiin paljon yhdessä asumiseen liittyviä ristiriitoja. Osa haastateltavista asuu tai on joskus asunut ekoyhteisössä. He pitävät yhteisöasumista ihanteellisena ja kertovat, että yhteisöstä saa paljon konkreettista tukea, jonka avulla kestävien käytäntöjen toteuttaminen on helpompaa. Kaikki ekoyhteisöissä asuneet ihmiset tuovat esiin myös yhteisöasumiseen liittyviä haasteita, koska yhteisöasuminen vaatii kykyä sovittaa yhteen erilaisten ihmisten tapoja ja odotuksia sekä tehdä päätöksiä yhdessä, kuten alla olevasta Venlan haastatteluotteesta tulee esiin. Ennen sitä olevassa haastatteluotteessa Kerttu käy läpi asumiseen liittyvää pohdintaansa.

Kerttu: // Tää on sellanen ympäristö, että tässä ei oo mitään muuta ku yks häittätekijä, että se on äärettömän epäekologista asua yksin. Mutta näin se nyt sitte on. Ei löytyny isompaa paikkaa enkä mä sitten toisaalta ehkä kestäiskään, vaikka mä tiedän, että se ei ees oo mun aivoille hyväksi asua

yksin. Että siinä pitäis olla yhteisö ympärillä. Rupee pitää itteensä ihan liian erinomaisena ihmisenä (naurahtaa) ku ei oo niitä peilejä.

H: Tuleeks sulle viel jotain muita asioita jotka ois osoittautunu vaikeeks tai hankalaks?

Venla: No joo. No sitten se mikä kans tekee vaikeeks tämmösen ekologisen, ekologisesti kestävän yhteiselämän on sitten nää sosiaaliset paineet. Tai se että usein sitten taas ihmiset jotka hakeutuu tällaseen ekoyhteisöön niin heidän ihanteensa on sitten jotenkin ehkä mun näkökulmasta vähän väärällä tavalla se vapaus // ... // Siis jos halutaan, jos tavoitellaan omavaraisuutta niin täytyy ymmärtää niitä luonnon rytmejä ja tehdä asiat ajallaan ja oikeas järjestykses. Ei voi mennä fiiliksellä. Sillai et "ei mua nyt huvita" tai näin. Et, jotenkin se semmonen luonnottuminen ja alkuperäiskansastuminen ja osaksi luontoa tuleminen niin se on vähän niin ku sellaista vapaaehtoista itsensä orjuuttamista niille luonnon reunaehdoille. Ja sitä ei ehkä ihan vielä kaikki (naurahtaa) ekoyhteisöissä tai ekologiseen elämän pyrkivät.. //

Osa haastateltavista puolestaan kertoo, kuinka haastavaa kestävän elämäntavan toteuttaminen saattaa olla, jos perheenjäsenet tai puoliso eivät jaa samoja sitoumuksia. Useimpien haastateltavien mukaan yksin asuessa on kaikkein helpointa toteuttaa omaa näkemystään kestävästä elämäntavasta. Monet haastateltavat kertovat, että ovat joutuneet tekemään kompromisseja elämäntapansa suhteen perheenjäsentensä takia. Alla olevissa haastatteluotteissa Tuula ja Sanna tuovat esiin, että yksin asumisen mukanaan tuoma vapaus on ollut merkittävä tekijä, joka on mahdollistanut kestävän elämäntavan toteuttamisen. Näistä haastatteluotteista on tulkittavissa, että kestävä elämäntapa edellyttää jonkinlaisista mukavuuksista luopumista, joka ei ole kaikkien mieleen, mutta jonka haastateltavat ovat valmiita tekemään. Omien sitoumustensa vuoksi joistakin asioista luopuminen ei haittaa heitä.

H: Totaa miten hyvin sä koet voivas toteuttaa elämässäs itselles tärkeitä arvoja ja asioita

Tuula: No kyl mä pystyn hirveen hyvin et sitten ku on kuitenkin yksineläjä, niin tavallaan mulla on kaikki vapaus. Et sillä mä mietin et mä pystyn tekee elämälläni ihan mitä mä itse haluun. Ku ei oo lapsia, niin tavallaan kukaan ei ole niinku kärsimässä mun ratkaisuiista. Et silleen toki siinä pitää olla itse vahva, että pystyy tekee erilaisia vaihtoehtoja ku kaikki muut. Et on kyllä tullut tehtyä erilaisia valintoja ja tietää sen kokemuksesta, että ne ei välttämättä oo hirveen helppoja.

H: Jos ajatellaan tämmösiä arjen toimintatapoja, niin millaset asiat on edesauttanu ja helpottanu sitä toimintatapojen muutosta?

Sanna: (Usean sekunnin mittainen hiljaisuus) Mä en tiedä ymmärrätkö mä ton kysymyksen ihan oikein, mutta se on hirveen yksinkertainen vastaus (nauraa.) Kun mä saan aina tehdä niinkun mä haluan, koska mä asun ilman puolisoa niin mun ei tarvii tehä kenenkään kanssa kompromisseja. Että mä saan mä päätän tän talouden rahat. Mä päätän, mitä täällä syödään, niin sehän on ihan selvää, että mun on helppo toimia oman arvomaailman mukaan.

Vaikka useimmat haasteltavat pitivät maalla asumista ihanteellisena, pitivät useat kaupungissa ja kerrostaloissa asuvat haastateltavat kaupungissa asumista ekologisena vaihtoehtona, sillä kaupungeissa on toimiva julkinen liikenne, hyvät mahdolliset kierrättämiseen ja hyödykkeiden yhteiskäyttöön sekä kenties paradoksaalisesti usein myönteisempi suhtautuminen ekologisiin toimintatapoihin kuin maaseudulla. Alla olevassa haastatteluotteessa Sanna kuvaa kaupunkimaisen kerrostaloasumisen etuja. Edelleen, esimerkiksi Eevan haastatteluotteesta tulee esiin, että joidenkin kestävien käytäntöjen toteuttaminen on kaupungissa, erityisesti hänen asuinalueellaan, hyvin vaivatonta ja kaupungissa on paljon omiin sitoumuksiin sopivia mahdollisuuksia toimia ja kuluttaa.

H: // Haluaisikö sä vaikka aluks kertoa vähän sun omasta elämäntavasta ja millä tavalla se pyrkimys kestävyYTEEN näkyy sun elämässä?

Sanna: No mulla tulee ensimmäiseks mieleen arjen tämmösiä hyvin pieniä asioita, jotka koostuu esimerkiks vaikka tällasista pienistä valinnoista, joista nyt voisin sanoa esimerkkinä sen, että itselläni on kaikki siis kodinkoneet, mutta meillä on myös talossa tosi hyvä iso yhteis- siis meil on vielä tämmönen vanhanajan pesutupa ja talosauna. Niin tuota käytän mieluummin talon yhteiskonetta, kun pyörittäisin omalla vähemmän tehokkaalla pienkoneella, vaikka mulla ois mahdollisuus toimia kummin vaan. Ja sitte esimerkiks se, kun on mahdollista kuivata pyykkiä ulkona, haluan kuivata ulkona, koska ei tarvi huomioida tämmösiä saasteita tai tuota noin niin siitepölyä tai muita tämmöstä. Et vaikka on kuivaushuone ja talon kuivausrumpu ja nää kaikki meillä asukkailla ne kuuluu vuokraan, että niistä ei tarvii erikseen maksaa. Ja sit tietysti mikä tänä päivänä on jo ihan itsestään selvää, niin tämmönen jätteiden lajittelu. Ja sitten mä oon organisoinu meidän asukkaiden kanssa sen, että kaikki meidän kesäkukkaistutukset me kerätään lehtikompostoriin tohon pihalle ja mä laita niihin kurpitsantaimet sitten kasvamaan ja sitte tällaset persilja ja ruohsipuli, tämmöset perusyrtyt me kasvatetaan tossa omassa pihassa //

H: Ku sä sanoit et sulle on kaikki ollu aika helppoo mutta, tuleeks sulle mitään asioita mieleen mikä on ollu hankalaa tai vaikeeta?

Eeva: No tossa että.. ostan kaiken kierrätettynä melkein niin on se välillä helpointa mennä ostaan kaupasta. Mut sit toisaalta mä tarvin lapselleni siis juhlahousut, aika nopeella aikataululla. Sil on torstaina juhlat joihin nyt se on menossa. Mä panin ilmoituksen kaupunginosan kierrätysryhmään et olisko kellään ja sit sieltä kymmenen minuuttia ja joku vastas et "hei tääl ois tämmöset" ja sit mä

hain ne illalla. Kaks euroo. Et se on halpaa ja erittäin helppoo. Sen sijaan et mä olisin alkanu miettii et mistäköhän kaupasta näitä saa.

H: Ajattelet sä, tää kaupunginosa on varmaan semmonen ympäristönä. Tääl on varmaan samanhenkisiä ihmisiä ja näin. Vai miten sä aattelet?

Eeva: No joo. Varmaan kyllä joo. Ja sit sen takia toi Alepahan on niin mieletön. Et saa luomuappelsiineja ja luomupaprikaa ja kaikkee tällaista, mitä ei ehkä odottaakaan.

Edellä on kuvattu yksilöiden arkisen elämän toimintatapoja, joiden avulla he ovat pyrkineet kestävyYTEEN. Haastateltavilta kysyttiin myös, mitä muuta he ovat tehneet kestävämmän maailman eteen. Kysymys herätti jonkin verran ulospäinsuuntautuvaan toimintaan, yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja kansalaistoimintaan liittyviä vastauksia. Haastateltavien suhtautuminen yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja kansalaistoimintaan on aineiston perusteella melko jännitteistä ja tältä osin haastateltavien kestäväää elämäntapaa määrittelee eräänlainen sisäänpäinkääntyneisyys. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että osa haastateltavista pyrkii vaikuttamaan oman työnsä kautta silloin, kun työ on linjassa omien sitoumusten kanssa ja osa toivoo vaikuttavansa muihin ihmisiin oman esimerkkinsä avulla.

Suurin osa haastateltavista kertoo osallistuneensa jonkinlaiseen järjestö- tai yhdistystoimintaan tai muunlaiseen aktivismiin. Kansalaistoiminnan merkitys ei kuitenkaan korostu aineistossa, mikä voi tietysti johtua myös tutkimukseen haetusta kohderyhmästä. Toinen mahdollinen selitys tälle voi löytyä aikaisemmista tutkimuksista (esim. Lorenzen 2012, 95), joiden mukaan kestäväällä tavalla elävät ihmiset pyrkivät nimenomaan vaikuttamaan omalla elämäntavallaan, sillä he tiedostavat laajempien institutionaalisten ja poliittisten muutosten hitauden tai epäilevät niiden riittävää toteutumista. Varsinaisesti tällaista puhetta aineistossa ei esiintynyt, mutta kuten aikaisemmin on tullut ilmi, haastateltavat kokevat nykyisten yhteiskunnallisten kehityskulkujen ja arvostusten olevan ristiriidassa heidän omien sitoumustensa kanssa. Muutamat haastateltavat ovat osallistuneet puoluepolitiikkaan tai harkitsevat sitä. Alla olevassa haastatteluotteessa Kerttu kuvaa politiikkaan liittyviä pettymyksen kokemuksia ja Emmi puolestaan tasapainoilua suhteessa kansalaisaktivismiin. Haastateltavat kertoivat myös toisiin ihmisiin vaikuttamiseen liittyvistä haasteista, joita käsitellään tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Kerttu: // Sit mä aattelin et mä meen politiikkaan. Mä olin kaupunginvaltuustossa ja politiikassa melkein 15 vuotta, mutta sehän on ihan naurettavaa siellä, että tämmönen 51 prosenttia äänestää, että mitä tehään ja sitte ne on ne porvarit. Ja sitte kaikkien täytyy tehdä ja sopeutua sitten näihin.

Politiikassa ei voi yhtään mitään tehdä, se on niin korruptoitunut ja sisäänpäin lämpiävä ja neljän vuoden tää. Jos mä menin vihreittenkin ryhmähuoneeseen niin ne pisti kertakäyttömukit pöydän alle ku ne tietää että mä tuun (naurahtaa) //

H: Tuleeks sulla mieleen vielä jotain muuta mikä olis jotenki palkitsevaa tai tyydytystä tuottavaa?

Emmi: Mm .. (huokaa) .. Kyl mä joskus aattelen et mä voisin olla skarpimpi ja tiukempi ja kantaa enemmän yhteiskunnallista vastuuta ja mennä johonki Talvivaara-mielenosotuksiin .. mm .. Et toisaalta mä koen sen et, vaik mä äsken sanoin et mulla on semmonen riittävyden tunne, et joskus tulee semmonen, et riittäaks tää mitä mä teen. Mutta sit toisaalta pääsääntöisesti mulla kyllä on se semmonen täysinäinen olo ja sit se tietosuus siitä et mä voin tehdä valintoja. Mulla tulee hyvä olo siitä, että mä otan vastuuta ja en vaan omasta elämästäni, vaan myös niinku avaan sitä muillekin //

Keskeisimpänä kestäväää elämäntapaa mahdollistavana tekijänä käytännön tasolla haastateltavat pitävät erilaisten ekologisten käytäntöjen yleistymistä, kestävien kulutusvalintojen mahdollistavan valinnanvaran lisääntymistä ja kestäviä käytäntöjä koskevan tiedon saatavuuden helpottumista. Myös toisten ihmisten konkreettinen käytännön apu koetaan haasteltavien joukossa tärkeäksi kestäväää elämäntapaa mahdollistavaksi tekijäksi ja tätä pidetään erityisesti ekoyhteisöjen merkittävimpana etuna. Alla olevassa haastatteluotteessa Eeva kuvaa, kuinka erityisesti vegaanina eläminen ja tavaroiden kierrättäminen ovat helpottuneet niiden yleistymisen myötä. Kerttu ja Pia puolestaan kertovat, että tiedon saatavuuden helpottuminen on tehnyt kestävien käytäntöjen toteuttamisesta helpompaa.

H: Jos ajatellaan näit tämmösiä arjen kestäviä toimintatapoja niin millaiset asiat on helpottanu sitä elämäntavan muutosta? Tai edesauttanu sitä?

Eeva: Emmä tiedä. Mä en koe että mun elämäntavassa olis mitään vaikeeta. Tai jotenkin kun hirveen helposti sanotaan et se on joku, jotain uhrautumista kun, elää silleen luontoa säästäen niin emmä koe sitä yhtään niin. Et, no tietenkkin mä en oo ollu vegaani kauheen kauaa koska mä oon ollu aina silleen niin ku vegaani silloin ku se on helppoa. Mutta nyt se alkaa olla niin älyttömän helppoa että mä en näe mitään syytä miks ei olis vegaani. Koska siis, se on vaan niin paljon yleistyny niin joka paikas on kaikkea saatavilla ja, toi.. Ja sit tosiaan se et on noit kierrätyskutsuja säännöllisesti koko ajan. Ja tietty kevääl pihakirppiksiä ja siin on, emmä tiää. Must se on vaan helppoa. //

Kerttu: // Että mikä olis helpottanu, kirjastolaitos tietystikin, mistä voi sitten tilata näitä. Ja siis nettihän on ihan ehoton joo se on muuttanu ihan kaiken. Mulla on tässäkin oikein tulehtunu nämä kaikki ku mä koko päivän istun tossa ku mä kirjotan sitä kirjaa, mutta kaikki asiat voi heti tarkistaa googlesta pitääkö se paikkaansa. Että tää me ei edes ymmärretä vielä tätä, mikä suuri mullistus tää

digitalisaatio on. Nytkin kun mulla on ystäviä, niin enhän mä tiä, vaikka mä oon täällä fyysisesti yksin, niin onhan mulla ympäri maailmaa kavereita. Monella kielellä vaihetaan kirjeitä ja kerrotaan sen verran kun jaksaa sitä aina vastailta. Kyllä siitä mulle nauretaan, että mikä ekoihminen sä oot, ku sulla on netit ja nää. Ku mä oon oppinu sen, että tätä maapalloa 10 prosenttia niistä saasteista, mitä me nyt annetaan eli totaa meidän täytyy vähentää vaan 90 prosenttia. Kun tarkkaan mieltii sen 90 prosenttia, ku mä oon kaikki muut vähentäny, niin mulla mahtuu tää netti //

H: Jos ajatellaan näit kestäviä toimintatapoja ni millaset asiat on edesauttanut tai helpottanut toimintatapojen muutosta?

Pia: Tieto, se että internet ehkä kaikkein eniten, et muistan silloin ku mä opettelín kasvissyöjäks ni se miten helppoo nykyään on ku vaan rupeet googlaamaan ni silloin mentiin kirjastoon ja sit ku, ne kaikki oli jonku ihme tietyn koulukunnan et mä halusin vaan sen ravintoarvollisen, sen faktatiedon löytää niin se ei ollu niin helppoo sit et vois vertailla eri juttuja ni, se on ehkä se, suurin. Mut et myös seki että siit on nyt tullu vähän tämmönen trendi ja.. toivottavasti myös vähän semmonen, pidempiaikainen.. suuntaus, asioille.

Huolimatta siitä, että osa haastateltavista kokee ympäristöystävällisen teknologian kehittymisen ja yhteiskunnallisen sääntelyn, kuten ilmastopöimusten ja organisaatioiden ympäristösuunnitelmien osittain mahdollistavan kestäväen elämäntavan toteuttamista, niin haastateltavat kokevat yhteiskunnallisen sääntelyn ja byrokratian myös estävän ja jarruttavan kestäväen elämäntavan toteuttamista. Esimerkiksi alla olevassa haastatteluotteessa Leena kuvaa, kuinka aikapankkitoiminta vaikutti hänestä aluksi innostavalta uudelta vaihdantamuodolta, mutta verottajan puuttuminen toimintaan vaikeutti alullaan olevaa toimintaa (Ks. myös Joutsenvirta 2016). Samoin ekoyhteisöä perustamassa ollut Kerttu kertoo, kuinka byrokratia teki ekoyhteisön pyörittämisestä kohtuuttoman vaikeaa ja sai lopulta hänet jättämään yhteisön. Osa haastateltavista toivoo, että erilaisille kokeiluille annettaisiin yhteiskunnassa tilaa ja mahdollisuus kehittyä pysyviksi toimintamuodoiksi.

H: Voisko olla sitten mitään mikä yhteiskunnassa tai kulttuurissa semmosia mitkä edesauttais tai helpottais kestäväen elämäntavan toteutumista? Onko sellasii juttuja olemassa?

Leena: No ei kyl ihan heti tuu mieleen ku just vaan niit huonoi. (naurahtaa) Heti mietin se aikapankkijuttukin ku siitä ihmiset innoissaan Helsingiskin niin sitten kun verottaja siitäkin voi hyvänen aika siihen puuttui. Ja sitten alkoi se verotusshowkin siitä ja monella ihmisellä meni maku siitäkin. Mullakin meni itse asiassa. Mä ajattelin et no joo ei kyllä kiinnostaa. Tai et ainakin sit tehään sitä silleen et tyyliin hys-hys, tätä aikapankkitoimintaa, koska se tuntuu niin naurettavalta että.. //

Kerttu: // Ihmiset oli kyllä kiinnostuneita mutta se on tosi hirveitä, että suomalainen byrokratia tavallaan ajo meidät sieltä pois, ku ne ei osannu päättää mikä me ollaan, kerrostalo vai yksityiskoti vai mitenkä. Ja meille tuli hirveitä veromätkyjä ja aina kun tuli nuoria ihmisiä sinne, niin vaikka sillä paikkakunnalla oli iso työttömyys ja taatusti jokaiselle löydettiin työpaikka, niitten piti muuttaa pois //

Ruohonjuuritasolta nousevaa kokeilukulttuuria on esitetty yhdeksi strategiseksi lähestymistavaksi yritettäessä ratkaista ekososiaalisia haasteita, kuten ilmastonmuutosta ja luonnonvarojen ehtymistä (Berg 2012, 158). Seyfangin ja Smithin (2007, 592) mukaan innovaatiot voidaan jakaa markkinaperustaisiin innovaatioihin ja ruohonjuuritason innovaatioihin, joita esimerkiksi juuri aikapankit edustavat. Ruohonjuuritason innovaatioiden perustavina motiiveina ovat usein sosiaaliset tarpeet ja ideologinen sitoutuminen vaihtoehtoisiin toimintatapoihin. Nämä ideologiat liittyvät usein vallitsevan hegemonisen regiimin vastustamiseen ja niihin perustuva toiminta perustuu usein erilaiseen tärkeysjärjestykseen, jossa tavoitteena ei ole esimerkiksi pelkkä talouskasvu (Seyfang, Smith mt, 592). Edellä esitetyistä Leenan ja Kertun haastatteluotteista käy ilmi, että ne vaihtoehtoiset uudet toimintamuodot, joihin he ovat osallistuneet ovat törmänneet yhteiskunnalliseen sääntelyyn, koska järjestelmä ei ole tunnistanut niiden logiikkaa, eivätkä ne ole istuneet vallitseviin toimintatapoihin. Kuten Berg (2012, 160) toteaa, Suomessa radikaalien ruohonjuuritason keksintöjen hallinnollisella tukemisella voitaisiin mahdollistaa innovaatioiden laajempi levittäminen.

Kuten aikaisemmissa kestävästä elämäntapaa koskevissa tutkimuksissa (esim. Lorenzen 2012; Evans ja Abrahamse 2009) on havaittu, myös tässä tutkielmassa juuri kukaan haastateltavista ei koe pystyvänsä elämään täysin sillä tavoin kuin he haluaisivat, vaan he joutuvat luovimaan arjen olosuhteissa ja tekemään kompromisseja. Suurin haastateltavista kuitenkin kokee, että on tehnyt parhaansa. He, kuten esimerkiksi Venla ja Leena, tunnistavat ja hyväksyvät oman toimintavoimansa rajat yhteiskunnan asettamissa puitteissa.

H: Miten sä suhtaudut näihin ristiriitoihin?

Venla: No mä ajattelen sillä lailla että mä en oo tätä yhteiskuntaa luonu. Että emmä siitä syyllisyyttä ota. Mä pyrin muuttamaan maailmaan semmoseksi kuin se mun mielestä pitäis olla mutta emmä siitä itseäni syyllistä. Että mä oon nyt osa tätä olemassa olevaa yhteiskuntaa ja se on rakennettu tämmöseks rahan ja kilpailun yhteiskunnaks. Mä oon väistämättä osa sitä ja, se on vaan jollain lailla syntyny tai synnytetty.

H: Millaisena sä koet sun elämänlaadun ja hyvinvoinnin?

Leena: No tavallaan ihan siis joo hyvänä, niin ku m-, se et jos on se oma mieli on tyytyväinen. Mut sitten kylhän pakko huomaa semmosii epäkohtii just että tää yhteiskunta, jotenkin oon kokenu aina että se ei anna niit mahdollisuuksii et ihminen vois, muuta ku yrittää räpellellä tavoitella niitä arvoja mitä sillä on. Että siinä mieles huonosti. Mutta kyl mä kuitenkin kallistun enemmän siihen et se on se ihmisen sisällä se juttu, jotenkin.

Kaiken kaikkiaan käytännön todellisuuden tasolla tulee näkyviin tasapainottelu ja neuvottelu omien sitoumusten ja arjen todellisuuden tarjoamien mahdollisuuksien välillä. Aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että kestävä elämäntavan toteuttaminen on suhteellisen helppoa ja mahdollista niin pitkälle kuin se pysyy jo olemassa olevien tavanomaisten käytäntöjen puitteissa, mutta niitä pidemmälle menevien pyrkimysten toteuttaminen on hankalampaa. Se herättää myös vastustusta muissa ihmisissä, mitä tarkastellaan seuraavaksi.

6.3 Kestävä elämäntapa sosiaalisen todellisuuden haastajana

Sosiaaliset suhteet ovat keskeinen osa ihmiselämää. Monissa hyvinvointi- ja tarveteorioissa on jokin osa-alue, joka liittyy sosiaalisiin suhteisiin. Maslow'n (1943) teoriassa ne ovat yhteenkuuluvuuteen, rakkauteen ja arvonantoon liittyvät tarpeet. Allardtin (1976) mukaan merkitykselliset ihmissuhteet (*loving*) on yksi hyvinvoinnin keskeisistä ulottuvuuksista. Archerin (2003, 138) mukaan sosiaalisen todellisuuden alalla ihminen pyrkii itsearvostuksen saavuttamiseen ja ylläpitämiseen. Archer (2000, 197) puhuu sosiaalisen todellisuuden rinnalla myös diskursiivisesta todellisuudesta. Sovittaessaan sitoumuksiaan sosiaalisen todellisuuden alalla toimijat joutuvat ottamaan huomioon sosiaalisuuteen liittyvät tarpeet. Ihmisten välisissä suhteissa välittyy se, mitä pidetään yhteiskunnassa ihailtavana, tavoiteltavana tai häpeällisenä ja hyljeksittäväenä. Kyse on siis normatiivisuudesta. (Archer 2000, 198–199.)

Tarkasteltaessa haastateltavien sisäisiä keskusteluja sosiaalisen todellisuuden tasolla korostuvat haastateltavien erilaiset sosiaaliseen ulkopuolisuuteen liittyvät kokemukset. Kaikki haastateltavat tuovat esiin tavalla tai toisella tilanteita ja kokemuksia, joissa he tunnistavat toimivansa tai ajattelevansa toisin kuin ihmiset yleensä, siis vastoin jotakin

normia. Alla olevissa haastatteluotteissa Minna kuvaa, kuinka hän ei löydä julkisesta keskustelusta itselleen tärkeitä asioita ja siitä tulee hänelle ulkopuolinen tunne.

Minna: // Mikä muu vois olla ristiriita? Se ei oo ristiriita, mutta ulkopuolisuus tulee vaikka paikallislehtiä ku mä katon. Siellä ei oo mitään mua koskettavaa, niin mä koen olevani väärässä ajassa ja paikassa //

Minna: // Haluaisin olla niinkun ulkona, irti yhteiskunnasta. Silti mä en ole, mikä se olikaan että kun käytetään sanoja syrjäytynyt, mutta mikä muu vois olla, ulkona yhteiskunnasta. Eihän voi olla omassa elämässään syrjäytynyt, vaan aina yksilö on oman elämänsä keskuksessa jotenkin. Mutta se ei ole välttämättä negatiivinen asia se syrjäytyminen, se varmaan nyt sitten olis terminologisesti, koska mä en sitten tee niitä asioita, mitä vois niin hallita //

Minnan haastatteluotteista ulkopuolisuuden kokemus välittyy voimakkaasti yhtäältä siksi, että hän kokee, etteivät hänelle tärkeät asiat näy julkisessa keskustelussa ja toisaalta siksi, ettei hän haluaakaan olla osa yhteiskuntaa, jossa hänelle itselleen tärkeät asiat eivät ole esillä. Minna ei kuitenkaan koe valtavirrasta poikkeavan elämäntapansa vuoksi olevansa syrjäytynyt, vaan päinvastoin oman elämänsä subjekti. Muut haastateltavat tuovat esiin ulkopuolisuuden kokemuksia monilla keskeisillä elämän osa-alueilla, kuten perhe- ja ystävyys-suhteissa sekä työelämässä. Näihin liittyy myös kipeitä kokemuksia, kuten Emmi ja Kertun haastatteluotteet osoittavat. Haastateltavat joutuvat omien sitoumustensa sekä elämäntapansa vuoksi kohtaamaan ja sietämään sosiaalisia paineita merkittävillä elämän osa-alueilla.

H: Tuleeks sulla mieleen mikä sulle ois itelle henkilökohtaisesti erityisen helppoo tai vaikeeta tässä elämäntavan muutoksessa?

Emmi: No vaikeeta on ollu se, että mun vanhemmat ei oo jotenki oikeen hyväksynyt tai et niillä kesti pitkään ennen ku, varsinki niinku äidillä silleen, et se niinku petty itseensä kasvattajana, ku hänen lapsestaan tuli tommonen ... //

H: Koetsä et sä oot joutunu luopumaan joistain asioista tai uhraamaan joitain asioita kestävyiden nimissä?

Kerttu: Just nyt ku ruvettiin puhumaan näin näistä ammasteista, niin kyllähän se sattuu, että mä en kelpaa tälle yhteiskunnalle. Kaikesta mitä mä teen, mä oon koko elämäni tehny hirveesti työtä. Mistään semmosesta työstä ei makseta mitään kaikki täytyy tehdä ilmasiks // ... // Ihan kaikki joka paikassa eli oonko mä joutunu uhrautumaan? Kaikesta oon joutunu uhrautumaan. Tietenki mun

lapset tykkäis siitä kun mullakin ois raitoja tukassa ja joku muu kun mä itte oisin leikannu, että mulla olis elegantit vaatteet ja kaikkee. Lapsille mä oon hirvee häpeepilku tavallaan //

Ulkopuolisuuden kokemusten lisäksi haastateltavat kokevat, etteivät voi tai uskalla tuoda esiin itselleen tärkeitä asioita muiden ihmisten kanssa, sillä he kokevat tulevansa tavalla tai toisella torjutuksi, kuten Sanna seuraavassa haastatteluotteessa kuvaa. Alla olevassa haastatteluotteessa Sanna kertoo, että hänen maaseutumaisella asuinpaikkakunnallaan hänen pyrkimyksensä eivät saa paikkakuntalaisilta ymmärrystä. Sosiaalinen ympäristö vaikuttaa paljon siihen, miten kestäviin toimintatapoihin suhtaudutaan ja haastateltavat korostavat samanhenkisten ihmisten merkitystä.

Sanna: // Siis eihän nää ees tajua et mitä on kaupunkiviljely. Et se on niinku vitsi. Mä oon hyvin pian oppinu sen että missä seurassa mä alan puhumaan tämmösiä mitä nyt puhun sulle. Jos tässä nyt istus mun paikkakuntalaisia tuttuja, niin en mä puhuis näin, koska niistä joutuu niin nopeesti naurunalaiseksi, koska se on näille niin kaukana //

Sosiaalisen ympäristön vaikutuksesta kertoo myös se, että samalla tavalla ajattelevien ihmisten tuki nousee monien haastateltavien puheissa keskeiseksi tekijäksi, joka on tukenut kestäväen elämäntavan ylläpitämisessä. Muiden ihmisten tuki on ainut sosiaalisen todellisuuden alalla esiin nouseva kestävä elämäntapaa mahdollistava tekijä. Esimerkiksi Venla kertoo, miten suuri merkitys samalla tavoin ajattelevien ihmisten antamalla tuella on ollut sitoumuksista kiinnipitämisen kannalta.

H: Jos ajatellaan tällaisia kestäviä toimintatapoja niin millaiset asiat on edesauttanut tai helpottanut niitten, tai sen elämäntavan muutosta

Venla: (mieltii 5 s) No ehkä just semmoset sisäiset oivallukset jotenkin. Että mä, en tee asioita itseäni vastaan vaan pyrin kuuntelemaan sitä omaa, että mä hyväks-, ymmärrän sen että mä nautin siitä että mä voin tehdä asioita kestävästi. Mä saan siitä itse nautintoa. Se helpottaa (naurahtaa) Et ei mun tarvi pakottaa itseäni mihinkään. Ja just se et on hirveen tärkeitä että on todella tärkeitä tavata samalla tavalla ajattelevia ihmisiä. Semmoset yhteiset kokoontumiset, et kun on asunu sellases ympäristössä joka on tavallaan vähän vihamielinen tai ajattelee todella eri lailla niin on ollu tosi tärkeitä pitää yllä yhteyksiä sit niihin ihmisiin ja joilla on samansuuntainen maailmankatsomus ja toimii samaan suuntaan.. Niin. Ja tietysti, joo no se et saa siitä ite tyydytystä. Että nauttii, elämästä.

Omien sitoumusten esiin tuomisen hankaluutta havainnollistaa myös se, kuinka monet haastateltavat kertovat, että he ovat joutuneet pohtimaan paljon sitä, miten he vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa tuovat esiin itselleen tärkeitä asioita. Alla olevassa haastatteluotteessa Kerttu kertoo, että tuomalla esiin itselleen tärkeitä asioita, hän

on saattanut loukata muita ihmisiä. Hänen haastatteluotteestaan käy myös ilmi, että aikaisemmin hänelle tärkeiden asioiden esiin tuominen on johtanut hänen ulossulkemiseensa ja eräänlaisiin vastahyökkäyksiin. Toisessa haastatteluotteessa Juha kertoo, ettei itse kokenut kestävän elämäntavan toteuttamista vaikeana, mutta hänen sitoumustensa mukaisen ajattelun välittäminen toisille ihmisille on ollut vaikeaa.

Kerttu: // Sitä mä nyt mietin vielä ja että kuinka paljon painoarvoa mä sille annan, että mä en loukkaa muita ihmisiä, että mä osaan olla ystävällinen ja kiltti. Että mä en oo ihan varma vielä että kuinka pitkälle mä siinä meen, mutta sitä mä harjottelen, et mä voin silti puhua oman vakaumukseni, sanoa ääneen asioita, mitä mä ajattelen. Tähän mennessä mä oon pannu paljon ovia kiinni. Että mä en vaan mene tonne. Mä en tee tätä enää, vaikka mä tiedän et se ois just mennä sinne ja rähistä ja ottaa puukotukset vastaan (Naurahtaa).

H: Onko kestävässä elämäntavassa joku asia ollu sulle itselles henkilökohtaisesti joko helppoa tai vaikeeta?

Juha: (mietti 6 s) No ehkä, emmä usko et siinä ehkä siinä, henkilökohtaisen tason elämässä sinänsä olis mitään ollu vaikeeta. Et se vaikeus tulee ehkä just lähinnä siitä että jos on näitä ajatuksia tästä, et miten maapalloo pitäis muuttaa, niin sitten taas ne niiden ajatusten muille välittäminen, niin se on sitten semmosta et se on tietysti vaikeeta. Että meneeks ne ollenkaan jakeluun sitten niin.. Et se ehkä on se siinä mielessä vaikein asia.

Kuten jo edellä olleista haastatteluotteista on käynyt ilmi, haastateltavat joutuvat usein pohtimaan, kuinka paljon itsestään jakavat muille ihmisille, koska he ovat kokeneet, etteivät muut ihmiset arvosta heille tärkeitä asioita samalla tavalla kuin he arvostavat niitä ja he joutuvat sen vuoksi väheksytyiksi. Kun puhutaan sitoumuksista, jotka muodostavat Archerin ajattelun mukaisesti ihmisen persoonallisen identiteetin, kyse on oman identiteetin paljastamiseen ja peittämiseen liittyvistä kysymyksistä. Haastateltavien kertomien torjunnan kokemusten perusteella näyttää siltä, että kestävään elämäntapaan liittyy jonkinlainen kielteinen leima. Sosiaalipsykologisen ajattelun mukaan sosiaalisesti stigmatisoiduilla ihmisillä on identiteetti, jota muut ihmiset väheksyvät (Crocker, Major 1989). Koska sosiaalisen todellisuuden alalla ihmiset pyrkivät itsearvostuksen säilyttämiseen ja ylläpitämiseen, joutuvat haastateltavat sisäisissä keskusteluissaan kamppailemaan sosiaalisen todellisuuden kentällä juuri tämän ulkoapäin määritellyn väheksytyyn identiteetin ja oman itsearvostuksen säilyttämisen välillä. Kestävään elämäntapaan liittyvä identiteetti on peitettävissä, jos yksilö niin haluaa tehdä. Goffmanin (1963) mukaan oman identiteetin piilottaminen voi eräänlaisena selviytymisstrategiana suojella yksilöä muiden

väheksynnältä, mutta identiteetin paljastuminen saattaa altistaa ennakkoluuloille ja syrjinnälle. Identiteetin piilottamisella on kuitenkin hintansa ja se saattaa johtaa alempaan joukkoon kuulumisen tunteeseen ja jopa sosiaaliseen hylkäämiseen (Newheiser, Barreto 2014, 69).

Muissa ihmisissä heräävät kielteiset reaktiot ja torjunta eivät kuitenkaan selity kestävään elämäntapaan liittyvällä stigmalla, vaan ihmisten reaktioita voidaan tulkita ennemmin ahdistuksen ja syyllisyyden tunteiden herättämänä puolustusmekanismina. Monet haastateltavat tulkitsevat muissa ihmisissä heräävän torjunnan johtuvan toisissa ihmisissä heräävistä epämukavista syyllisyyden tunteista. Esimerkiksi alla olevassa haastatteluotteessa Pia kertoo, että hän peittelee omia sitoumuksiaan ja toimintatapojaan, koska arvelee, että ne herättävät muissa ihmisissä syyllisyyden tunteita. Samoin Venla tulkitsee, että muut ihmiset kokevat, että hän omalla elämäntavallaan syyllistää muita.

H: Miten sä koet että muut ihmiset suhtautuu sun elämäntapaan?

Pia: No siis hipiks ja hörhöks mua on kutsuttu aina. Mut nykyään on niin paljo samanhenkisii ihmisii löytyy. Mut et kyl sillon aluks piti aika silleen varovaisesti miettii että, kuin paljo kenelleki paljastaa mitä oikeesti ajattelee. Sit tavallaan se että.. must tuntuu et joutuu hirveesti.. selittämään, tai puolustelemaan sitä että miks.. miks ei halua, sellasta isoa televisiota tai.. mä en nyt enää ees tiä mitä kaikkee ihmisil on, mutta.. tai uusinta autoa tai jotain semmost valtavaa autoa tai jotain et, tai.. mun kaikki huonekalut on, nääki on saatu, siis mä ostan tosi vähän mitään// ... // Mun kotoo ei löydy mitään mikä ois trendikästä. Paitsi et kaverit sit aattelee että, mä oon jotenki et me ollaan niin köyhiä että mul ei oo varaa, ni sit mä saan aina kaikkii tällasii Marimekon pusseja ja pöytäliinoja ja kaikkee tällasta mut että.. ja sitte tavallaan et mä.. toimin itse, tai must tuntuu et ihmiset, et ois hirveen helppo jos mun kans vois vaan puhua siitä et vitsi et ois hyvä, ja sit mennä kotiin ja tehdä toisin, et mä kuitenkin toimin just niinku mä sanon toimivani, ni sit.. must tuntuu et se aiheuttaa tällasia pieniä syyllisyyden..tunteita sitten ympäristössä että mä oon pyrkiny jotenki, vähän niinku tekemään siitä semmost huomaamattomampaa että, jos mä ostan lahjoja jollekin ni mä en mainitse että ne on tuotettu jollain tietyllä tavalla tai, silleen että.. ja oikeestaan mä itse asias teen suurimman osan kaikist lahjoista mutta.. et vähän niinku joutuu selittelee.

H: Miten sä koet muiden ihmisten suhtautuvan sun elämäntapaan?

Venla: (miettii 7 s) No mä en oikeestaan hirveesti sitä mieti. Kyl mä nyt sen, voin kuvitella että ehkä, joo. No ehkä semmonen on ollu aikain saatossa että ihmiset.. Jos joku pyrkii elämään ihanteittensa mukaan ja itseään kuunnellen ja tekee erilaisia valintoja kuin mitä yhteiskunta meiltä edellyttää niin sitten ne, jotka toimii sen normin mukaan niin kokee ehkä ne toisenlaiset valinnat syyllistämiseksi. Ja sen-, siitä syntyy se vihamielisyys ehkä. Et mä oon aika paljon ihan henkilökohtaisessakin

suhteessa tunnistanu sellaista et ihmiset suhtautuu muhun ikään kuin mä omilla valinnoillani moralisoisin muita ja tuomitsisin muita. Et jos mä en tee sitä mitä he tekee niin ihmiset synkistyy.

Ahdistuksen ja syyllisyyden tunteita on tutkittu paljon tutkimuksissa, joissa on etsitty selityksiä sille, miksi ihmiset eivät reagoi ilmastonmuutokseen, vaikka tietävät siitä ja miksi ihmiset vähättelevät tai jopa kieltävät ilmastonmuutoksen olemassaolon (esim Weintrobe 2013, Norgaard 2011). On havaittu esimerkiksi, että ilmastonmuutos herättää ihmisissä syyllisyyden tunteita, jotka heräävät sen tiedostamisesta, että ihmisen oma toiminta osaltaan vahvistaa ilmastonmuutosta. Syyllisyys herää myös yhtäältä siitä, etteivät ihmiset halua luopua mukavuuksista ja toisaalta siitä, että ihmiset kokevat avuttomuutta siinä, miten ympäristöä tuhoavasta järjestelmästä pääsisi eroon (Norgaard mt, 194–197). Psykologisesta näkökulmasta asiaa tutkineiden Lehtosen ja Välimäen (2013, 48–49) mukaan ihmiset unohtavat helposti, että ihmisen valta-asema perustuu luonnonvaroihin, vaikka ihmisen hyvinvointi on riippuvainen luonnosta. Koska olemme luonnosta niin riippuvaisia, ilmastonmuutos järkyttää ihmisen turvallisuuden tunnetta hyvin perustavalla tavalla. Lisäksi ilmastonmuutoksen vaikutukset uhkaavat länsimaisen elämäntavan jatkuvuutta. Siksi on ymmärrettävää, että ympäristöuhista kertova tieto saa aikaan ahdistuksen kokemuksia. Myös sen tiedostaminen, että tiede on mahdollistanut kehityksen ja vaurastumisen, mutta samalla aiheuttanut ympäristöongelmia aiheuttaa ahdistusta ja avuttomuuden tunnetta ja johtaa ympäristöongelmien kieltämiseen, vähättelyyn tai torjuntaan. (Lehtonen, Välimäki mt, 48–49.)

Näyttää siltä, että sosiaalisen todellisuuden alalla reagoiminen ilmastonmuutokseen ja muihin ympäristöongelmiin törmää niihin reagoimattomuuteen. Ilmiöllä on myös sosiaaliset ja kulttuuriset ulottuvuutensa. Norgaard (2011) on tarkastellut ilmastonmuutosta ja siihen reagoimattomuutta sosiaalisesti järjestetyn kieltämisen (*socially organized denial*) kautta, jossa keskeistä on, mihin asioihin yhteiskunnassa on tavallista tai normaalia kiinnittää huomiota, millaisia aiheita yhteiskunnassa vältellään sekä millaisia normeja tunteisiin ja keskusteluihin liittyy. Norgaardin (2011, 9) mukaan erotuksena psykologisesti ymmärrettyyn kieltämiseen, sosiaalisesti järjestetty kieltäminen on vastaus sosiaalisiin olosuhteisiin ja se tapahtuu sosiaalisen vuorovaikutuksen välityksellä. Hän määrittelee sosiaalisesti järjestetyn kieltämisen prosessina, jossa yksilöt kollektiivisesti etäännyttävät itsensä ilmastonmuutosta koskevasta tiedosta tunteita, keskustelua ja huomion kiinnittämistä

koskevien normien takia ja tässä ihmiset hyödyntävät olemassa olevia kulttuurisia strategioita (mt).

Sosiaalisen todellisuuden alalla itsearvostuksen saavuttaminen ja ylläpitäminen on välttämätön sitoumus ja yksilön on sovittava toimijan projektinsa myös suhteessa tähän. Itsearvostus riippuu kuitenkin keskeisesti sitoumusten luonteesta. (Archer 2000, 199.) Vaikka lähes kaikki haastateltavat kertovat jonkinlaisista ulkopuolisuuden kokemuksista, harva kertoo niiden suoranaisesti vaikuttavan heidän toimintaansa. He siis tunnistavat normit, mutta ne eivät vaikuta heihin tai he eivät välitä niistä. Seuraavassa haastatteluotteessa Juha kertoo, kuinka sosiaalisista odotuksista irtautuminen mahdollisti hänen kohdallaan kestäväan elämäntapaan pyrkimisen. Tässä palataan jälleen yksilön sitoumuksiin. Kuten aikaisemmin todettiin, kestäväan elämäntavan alku liittyy monilla haastateltavilla henkiseen prosessiin, jossa haastateltavat ovat kysyneet itseltään, mikä heille on tärkeää ja merkityksellistä. Kuten Archer väittää, persoonallinen identiteetti on toimijan tärkein voima. Näin ollen näyttää siltä, että sitoumukset saavat haastateltavat sietämään heihin kohdistuvia sosiaalisia normeja.

H: Mikä sai sut tekemään ne muutokset?

Juha: Jaa-a. Se on hyvä kysymys. Mä olin paljon yksikseni sit niihin aikoihin. Jotenkin tuli jossain vaiheessa sitä lukioo semmonen niin ku että mä, jotenkin.. aloin miettimään jotakin tai mitenhän sitä nyt sitten kuvaiskaan mutta.. Mut kuitenkin ehkä se oli niin kuin joku semmonen mulle olennainen että mä jotenkin irtauduin siitä semmosesta sosiaalisesta todellisuudesta jossa ihmisiä ohjaa jotkin semmoset sosiaaliset arvot, joita he ei oo itse luoneet, jotka ei tuu heidän sisältään jossain mielessä vaan enempi siitä että ”no näinhän tehdään”. (naurahtaa) Niin tavallaan että sitten jotenkin otin etäisyyttä siihen ja mietin että mikä musta nyt on tärkeetä täällä ja sit sitä kautta jotain //... // Jotenkin se oli mulle olennaista, että kun pystyi irrottautuun siitä, ettei sen mukaan mitä ajattelee muiden sulta odottavan, vaan sen mukaan mikä ittestä tuntuu niin ku että ”tää nyt on tärkeintä” niin se ehkä sen.. Että jokin, niin. Mä luulen et se kysymys on tavallaan siitä merkityksestä, et mistä se merkitys elämään tulee. Et niin kauan kun se merkitys tulee siitä että no mitä muut odottavat minun tekeväni niin kauan sä oot myös siinä kulutusrullassa tietyllä tavalla enempi kiinni. No sitten jos sä, jos se merkitys alkaakin tulla jostain muualta, et jokin muu on tärkeempää kuin se et mitä noi muut nyt sulta odottaa niin silloin pystyy ehkä irrottautuu helpommin myös siitä kulutuksesta.

Sosiaalisen todellisuuden alalla tulee esiin selvästi haastateltavien oma toimintavoima suhteessa sosiaalisiin odotuksiin. Haastateltavat tunnistavat itseensä kohdistuvat sosiaaliset odotukset ja ulkopuolisuuden kokemukset, mutta omien sitoumustensa vuoksi haastateltavat sietävät niitä, eikä niitä siten voi pitää suoraan kestäväan elämäntapaa estävänä tekijänä.

Sosiaalisen todellisuuden alalla kestäväällä tavalla elämään pyrkivät ihmiset kohtaavat sosiaalisia ja kulttuurisia odotuksia, jotka ovat rakentuneet sen perusteella, mitä yhteiskunnassa pidetään tärkeänä. Lisäksi he kohtaavat sosiaalista painetta mukautua näihin normeihin. Haastateltavien omat sitoumukset siis törmäävät yhteiskunnassa tärkeinä ja normaaleina pidettyihin asioihin. Nämä kulttuuriin sisältyvät odotukset tulevat esiin sosiaalisissa tilanteissa monimutkaisina tunteina, jotka edelleen vaikuttavat ihmisten väliseen sosiaaliseen vuorovaikutukseen.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut elämäntapaa, jossa pyritään ottamaan huomioon luonnon kantokyvyn rajat. Olen kutsunut tällaista elämäntapaa kestäväksi elämäntavaksi. Olen lähestynyt tutkittavaa aihetta kriittisen realismin, erityisesti Margaret Archerin teoreettisten käsitteiden avulla. Tältä pohjalta olen tarkastellut kestävästä elämäntapaa toimijan projektina, jotta ilmiöön liittyvät sosiaaliset ja kulttuuriset rakenteet ja yksilön oma toimintavoima tulisivat huomioiduksi. Archerin (2003, 130–131) mukaan yksilön refleksiivinen pohdinta, sisäinen keskustelu on välittävä prosessi toimijan ja rakenteen välillä ja juuri sisäisen keskustelun tutkiminen avaa tien toimijan projektin ymmärtämiseen. Näistä lähtökohdista muodostin tutkimuskysymykseni, jotka olivat, millaisia sitoumuksia ja kestäväan elämäntapaan liittyviä sisäisiä keskusteluja haastateltavat tuovat esille ja mitkä tekijät mahdollistavat tai estävät kestäväan elämäntavan toteuttamista. Kymmenen teemahaastattelun kautta avautui näkymä kestäväan elämäntavan toteuttamisen moniulotteiseen todellisuuteen.

Haastateltavien kestäväan elämäntavan perusta muodostuu sitoumuksista, joista kaikkein perustavin on heidän syvä kunnioituksensa luontoa kohtaan. Haastateltavat ymmärtävät luonnon merkityksen kaiken olemassa olevan perustana. He kyseenalaistavat vallitsevan jaon ihmisten ja ympäristön välillä ja pitävät sitä lähtökohdiltaan teennäisenä; ihminen on osa luontoa kuten kaikki muutkin luontokappaleet. Toinen merkittävä sitoumus liittyy huoleen ympäristön tuhoutumisesta. Haastateltavat tunnustavat tutkielman alussa esitetyt ympäristön tilaan liittyvät uhkakuvat ja tiedostavat niiden johtuvan ihmisen toiminnan vaikutuksesta ympäristöön. Tältä osin heidän elämäntapansa perustuu tutkimuksissa todettuihin tosiasioihin, joiden tunnustaminen yhteiskunnallisella tasolla on ollut vajavaista. Haastateltavat pitävät ympäristön tuhoutumisen syynä järjettömäksi kuvattua ympäristöä tuhoavaa tuotanto- ja talousjärjestelmää sekä kulutuskulttuuria. Tältä pohjalta haastateltavat tiedostavat myös oman toimintansa vaikutukset ympäristöön ja kantavat henkilökohtaisesti vastuuta siitä, mikä on kolmas kestäväan elämäntavan perustan muodostavista sitoumuksista.

Useasti haastateltavien puheissa toistuva ihanne kestävydestä on alkuperäiskansojen tapa elää tasapainoista ja sopusointuista elämää suhteessa luontoon. Tavoitellessaan kestäväan elämäntapaa he pyrkivät riippumattomuuteen ympäristöä tuhoavista käytännöistä ja

järjestelmistä. Tasapainoon pyrkiminen luonnon kanssa ja riippumattomuus tai riippuvuuden vähentäminen ympäristöä tuhoavista käytännöistä ja järjestelmistä ovat keskeisimmät kestävän elämäntavan käytäntöjä ohjaavat ihanteet. Oleellista on muistaa Archerin (2003, 138) näkemys sitoumusten merkityksestä yksilön toiminnan selittämisen kannalta; sitoumusten perusteella muodostuu toimijan yksilöllinen identiteetti, joka on hänen tärkein henkilökohtainen emergentti voimansa. Haastateltavien kestävän elämäntavan sitoumusten pohjalta syntyy valtava jännite suhteessa koko länsimaiseen sivilisaatioon, joka perustuu pohjimmiltaan virheelliseen käsitykseen ihmisen ja luonnon irrallisuudesta, johon puolestaan alati tehostuva luonnon hallinta perustuu (Välimäki, Lehtonen 2013, 48–50; Marcuse 1969, 169).

Tästä jännitteestä johtuen ei liene yllättävää, että tarkastellessani haastateltavien sitoumuksia suhteessa heidän kohtaamiinsa olosuhteisiinsa, havaitsen, että pyrkiessään toimimaan sitoumustensa mukaisella tavalla haastateltavat törmäävät perustavanlaatuisiin yhteiskunnallisia ja kulttuurisia rakenteita koskeviin kysymyksiin. Olen tarkastellut haastateltavien sitoumuksia suhteessa Archerin määritteliin luonnollisen, käytännöllisen ja sosiaalisen todellisuuden aloihin. Luonnollisen todellisuuden alalla haastateltavat kohtaavat talouskasvupakon ajaman työ- ja kulutusyhteiskunnan asettamat reunaehdot pyrkiessään järjestämään asumisensa ja toimeentulonsa omien sitoumusten mukaisella tavalla. Koska haastateltavat näkevät nykyisenlaiseen talousjärjestelmään perustuvan yhteiskunnallisen järjestelmän olevan syy ympäristön tuhoutumiseen, ovat nämä reunaehdot ristiriidassa haastateltavien sitoumusten kanssa.

Käytännöllisen todellisuuden tasolla haastateltavat pyrkivät toimimaan arjessaan omien sitoumustensa mukaisesti. Käytännöllisen todellisuuden tasolla on osittain myös nähtävissä, kuinka ekologisten käytäntöjen toteuttamisesta on tullut helpompaa niitä koskevan tiedon saatavuuden ja yleistymisen myötä. Radikaalimmat, perinteisiä toimintatapoja rikkovat kokeilut törmäävät kuitenkin usein siihen, ettei niitä tunnisteta vakiintuneissa instituutioissa. Useimmat haastateltavat kokevat, etteivät pysty elämään täysin omien ihanteidensa mukaisesti, mutta tunnistavat ja hyväksyvät oman toimintavoimansa rajat. Sosiaalisen todellisuuden alalla he kohtaavat puolestaan sosiaalisia ja kulttuurisia normeja, joihin kietoutuu myös psykologisia ja sosiaalipsykologisia ulottuvuuksia. Kestävä elämäntapa nostaa esiin länsimaiseen elämäntapaan liittyvät sosiaaliset ja kulttuuriset tabut jatkuvan talouskasvun välttämättömyydestä ja loputtomista kuluttamisen mahdollisuuksista. Kestävä

elämäntapa haastaa myös länsimaiden modernin kehityskulun. Niiden rikkomisesta johtuen monilla haastateltavilla on elämäntapaansa liittyviä ulkopuolisuuden kokemuksia, jotka liittyvät muissa ihmisissä heräävään torjuntaan ja syyllisyyden tunteisiin.

Kestävää elämäntapaa estävien ja mahdollistavien tekijöiden osalta rakenteiden vaikutus näyttää tutkielman tulosten perusteella kriittisen realismin (ks. Bhaskar 1986, 122–127) näkemysten mukaiselta; estävät ja mahdollistavat tekijät eivät deterministisesti vaikuta yksilön toimintaan, vaan myös yksilön omalla suhtautumisella ja henkilökohtaisilla sitoumuksilla on merkitystä niiden vaikutukseen ainakin tiettyyn rajaan asti. Näin ollen kestävää elämäntapaa estävien ja mahdollistavien rakenteiden vaikutus on ainoastaan potentiaalista. Lisäksi haasteltavien sitoumuksilla on merkitystä kestävän elämän tavan toteuttamisen kannalta. Yhtäältä sitoumukset kannustavat toimimaan kestäväällä tavalla ja toisaalta ne auttavat sietämään kestävään elämäntapaan liittyviä vaikeuksia. Edellä kuvatut tutkielman keskeiset tulokset esitetään kuvassa 2, jossa näkyvät kestävään elämäntapaan mahdollisesti vaikuttavat tekijät.

Kuten todettu, kestävän elämäntavan toteuttaminen kohtaa arjen todellisuudessa monenlaisia esteitä, vaikka myös kestävä elämäntapa mahdollistaa tekijöitä nousee esiin. Tulosten perusteella herää kysymys, millainen yhteiskunta voisi paremmin mahdollistaa kestävän elämäntavan toteuttamisen. Ajattelen, että vastaus voi piillä Archerin määrittelemien välttämättömien sitoumusten laajemmassa tarkastelussa. Kuten luvussa 3 toin esiin, ajattelen, että välttämättömiä sitoumuksia voi ajatella myös suhteessa tarve- ja hyvinvointiteorioihin, joista on nähtävissä löyhät kytkökset Archerin määrittelemiin luonnollisen, käytännöllisen ja sosiaalisen todellisuuden aloihin ja niihin liittyviin välttämättömiin sitoumuksiin. Tältä pohjalta esitin, että onnistuneen toimijan projektin voisi ajatella vaativan perimmäisten sitoumusten toteuttamista ja tarpeiden tyydyttymistä riittävässä määrin. Jos tarpeiden tyydyttäminen yhteiskunnassa olisi mahdollista kestäväällä tavalla, niin ristiriita kestävän elämäntavan mukaisten sitoumusten ja välttämättömien sitousten yhteensovittamisen välillä hälvenisi.

Kuvio 2. Kestävän elämäntavan toteuttamiseen mahdollisesti vaikuttavat tekijät

Kestävyysskysymyksiin orientoituneessa sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa on jo esitetty tällaisia tarpeet kestäväen hyvinvoinnin lähtökohdaksi ottavia käsityksiä. Näiden näkemysten lähtökohdaksi on, että kestävässä taloudessa tarpeet ja halut tulisi erottaa toisistaan. On esitetty, että kasvuriippuvuudesta vapaassa taloudessa olisi erotettava tarpeet ja halut toisistaan ja taloudessa olisi keskityttävä ensisijaisesti tarpeiden tyydyttämiseen (Joutsenvirta ym. 2016, 41). Halujen ja tarpeiden erottaminen on siis keskeisessä roolissa siirtymässä kohti ekososiaalista yhteiskuntaa. Marcusen (1969, 28) mukaan on olemassa sekä tosia että väärä tarpeita. Tosia tarpeita ovat elämän välttämättömät tarpeet, kuten ravinto, vaatetus ja saavutettua kulttuuritasoa vastaava asunto ja ne ovat muiden tarpeiden toteuttamisen edellytys. Väärät tarpeet puolestaan ovat yhteiskunnan yksilölle asettamia ja ne tukahduttavat kyvyn nähdä niihin liittyvät ongelmat sekä vaihtoehtoiset ratkaisut. Väärin tarpeiden tyydyttäminen saattaa tuottaa yksilölle mielihyvää ja onnen tunteen, ja siten väärät tarpeet estävät niiden itsensä kyseenalaistamisen. (Marcuse mt, 28–29.)

Myös Goughin (2017, 13-14) mukaan tarpeiden tyydyttämisen tulisi olla ensisijaista suhteessa halujen tyydyttämiseen. Ilmastonmuutoksen asettamaan uhkaan vastaaminen edellyttää hyvinvoinnin mittaria, joka on pysyvä riippumatta ajasta ja paikasta. Ainoa vaihtoehto tällaiseksi mittariksi on ihmisten perustarpeet ja se, missä määrin niiden tulisi tulla tyydytetyiksi. Teoria ihmisen tarpeista tarjoaa universaalien viitekehysten ja mahdollistaa tarpeiden tyydyttäjien tunnistamisen erilaisissa olosuhteissa, konteksteissa ja kulttuureissa. Se tarjoaa normatiivisen ja eettisen perustan ilmastonmuutoksen sosiaaliselle ulottuvuudelle. (mt, 13-14.) Helne ym. (2012, 87) ja Hirvilampi (2015, 70) ovat Erik Allardtin (1976) hyvinvointiteoriaan perustuen kehittäneet mallin, jossa kestäväen hyvinvointiin sisältyy neljä tarpeisiin perustuvaa ulottuvuutta, jotka ovat kohtuullinen elintaso, mielekäs ja vastuullinen toiminta, merkitykselliset suhteet ja mahdollisuus elävään läsnäoloon. Tutkielman tulosten perusteella olisi kiinnostavaa nähdä mahdollistaisiko tällaiseen hyvinvointikäsitteeseen perustuva yhteiskunta talousjärjestelmineen paremmin kestäväen elämän tavan toteuttamisen.

Tämä tutkielma on yhtäältä osoittanut, että yksilön kestäväen elämäntavan keskeisenä lähtökohdaksi on yksilön syvälinen pohdinta siitä, mikä hänelle itselleen on tärkeää ja tarpeellista. Toisaalta tutkielma on tuonut selvästi esiin ne kestäväen tavalla elävien ihmisten kohtaamat sosiaaliset ja kulttuuriset odotukset ja normit, joita kestävä elämäntapa rikkoo. Tutkielman tulosten perusteella ajattelenkin, että ekososiaalisen siirtymän kannalta tärkeää

olisi laajempi yhteiskunnallinen ja kulttuurinen keskustelu tarpeista. Kestävään yhteiskuntaan siirtyminen vaatisi luopumista monista keskeisistä yhteiskuntaa, taloutta ja kulttuuria ohjaavista doktriineista ja toisaalta rohkeaa toisenlaisen yhteiskunnan ja siihen liittyvien mahdollisuuksien kuvittelemista. Kulttuurinen keskustelu uudenlaisesta hyvinvointikäsitteestä voisi luoda houkuttelevan vaihtoehdon nykyiselle järjestelmälle ja normalisoida kestävä elämäntapaa yhteiskunnassa.

Tutkimusasetelman kriittistä arviointia

Tämän tutkielman tutkimusasetelma on nojannut pitkälti kriittisen realismin ja erityisesti Margaret Archerin teoreettisiin käsitteisiin, mikä on näkynyt sekä tutkittavan ilmiön hahmottamisessa että tutkimusmenetelmien valinnassa. Tutkielmassa ei ollut kyse Archerin teorian testaamisesta, vaan Archerin teoria on ainoastaan tarjonnut puitteet kestävä elämäntavan tutkimiselle, niin kuin se voi antaa puitteet minkä tahansa yksilölle tärkeän projektin tutkimiseen. Archerin teorian etuna voi pitää sitä, että se mahdollistaa kestävä elämäntavan tutkimisen tavalla, joka tuo esiin ilmiön monitahoisuuden ja monikerroksisuuden. Tähän liittyy kuitenkin myös yksi tutkielman merkittävimmistä rajoitteista, sillä tällä tavoin tarkasteltuna esiin nousee hyvin suuri määrä erilaisia ulottuvuuksia ja yksityiskohtia, joita on mahdotonta tarkastella syvällisesti yhden tutkielman puitteissa. Näin ollen haastateltavien sitoumusten ja sisäisten keskustelujen tarkastelu suhteessa luonnollisen, käytännöllisen ja sosiaalisen todellisuuden aloihin jäi ohuemmaksi, kuin mitä se olisi voinut olla, jos tutkielmassa olisi keskitytty esimerkiksi vain yhteen todellisuuden alaan. Jokaiseen todellisuuden alaan liittyvästä tarkastelusta olisi voinut tehdä omat tutkimuksensa, mikä olisi mahdollistanut niihin liittyvän syvemmän ja monipuolisemman tutkimisen.

Tutkimustulokset kestävä elämäntapaa estävistä ja mahdollistavia tekijöistä ovat subjektiivisia ja relativisia, koska haastateltavien esiin tuomia asioita ei ole arvioitu suhteessa olemassa olevaan todellisuuteen (vrt. Tapola-Haapala 2011, 166). Näin on erityisesti abstraktimpien rakenteiden, kuten esimerkiksi työ- ja kulutusyhteiskunnan rakenteiden tai talouskasvupakon kohdalla, joiden kestävä elämäntapaan kohdistuvien vaikutusten todentaminen vaatisi toisenlaisia tutkimusmentelmiä. Toisaalta kriittisessä realismissa tunnustetaan toimijoiden mahdollinen erehtyväisyys (Archer 2003, 15). Ajattelen, että Archerin teoria sopii hyvin erilaisten sosiaalisten ja kulttuuristen odotuksien

ja normien havaitsemiseen, sillä juuri ne nousivat selvästi esiin tällä tutkimusasetelmalla. Kriittiseen realismiin vahvasti perustuva, ilmiöiden selittämiseen pyrkivä tutkimus on hyvin monivaiheinen ja kattava prosessi ja siihen verrattuna tämän tutkielman voidaan ajatella onnistuneen siinä vain alustavasti ja kuvailevalla tavalla (ks. Danermark ym. 2002, 108–112). Jatkotutkimuksen kannalta hedelmällistä voisi olla esimerkiksi johonkin todellisuuden alaan ja siihen liittyviin tekijöihin syventyminen ja niiden perusteellinen tarkastelu.

Tutkimusmenetelmien osalta ajattelen, että teemahaastattelu sopii hyvin sisäisten keskustelujen tutkimiseen, sillä se antaa tilaa haastateltavien refleksiiviselle pohdinnalle, josta tutkielman aineisto koostui. Riippuen tutkittavasta aiheesta ja tutkittavien henkilöiden valmiuksista myös muunlaiset menetelmät voisivat sopia sisäisten keskustelujen tutkimiseen. Tämän tutkielman haastateltavilta olisi mahdollisesti voinut pyytää myös päiväkirjatyypisiä reflektioivia kirjoituksia, joita analysoimalla sisäisiin keskusteluihin olisi myös ollut mahdollista päästä käsiksi. Yksi asia, joka on otettava huomioon tuloksia lukiessa, on se, että usein toistuvien ja yhtenevien tekijöiden perusteella muodostettu esitys kestävästä elämäntavasta hävittää yksilöllisiin projekteihin liittyvää tietoa. Tällä tavoin analysoituna jokaisen tutkittavan henkilökohtainen toimijan projekti yksilöllisine piirteineen redusoituu yhdeksi yleistetyksi esitykseksi kestävästä elämäntavasta. Yksi keino, jolla tämä voitaisiin jatkotutkimuksessa välttää, olisi tapaustutkimuksellinen ote, jossa keskityttäisiin vain harvoihin tutkittaviin, mutta tutkittaisiin heidän kestävästä elämäntapaansa kattavasti ja monipuolisia menetelmiä käyttäen (Hammersley, Gomm 2009, 2–3). Tällainen tutkimustapa saattaisi mahdollistaa myös kestävästä elämäntapaan vaikuttavien mekanismien tutkimisen, sillä kriittisen realismin mukaisessa selittävässä tutkimuksessa tutkittavien tapausten määrä ei ole oleellinen asia vaikuttavien mekanismien tutkimisen kannalta (Sayer 2000, 13–14).

Tutkielman tuloksia arvioitaessa on otettava huomioon, että tutkielman aineisto koostuu varsin rajallisesta joukosta haastateltavia, joiden näkemysten perusteella muodostuu yhdenlainen kuva kestävästä elämäntavasta. Tällöin on mahdollista, että toisia ihmisiä haastatteleamalla kestävästä elämäntavasta olisi saattanut muodostua toisenlainen kuva. Laadullisessa tutkimuksessa tulosten yleistettävyys tai siirrettävyys koskee tutkittavaan ilmiöön liittyviä yleisiä rakenteita, ei yksittäisiä sosiaalisia käytäntöjä, jotka ovat esimerkki tästä rakenteesta. Kyse on ilmiöön liittyvistä keskeisistä rakenteellisista piirteistä, jotka voidaan huomata myös muissa samantyyppisissä tapauksissa ja tilanteissa (Gobo 2007, 423.) Näin ollen se, että tutkielman tulokset vastaavat pääpiirteissään aikaisempia tutkimuksia

kestävästä elämäntavasta kertoo osaltaan siitä, ettei haastateltavien käsitys kestävästä elämäntavasta ole ainutlaatuinen ja siksi on mahdollista, että samoja piirteitä voisi tulla esiin myös muiden kestäväällä tavalla elävien sisäisissä keskusteluissa. Tutkielmassa ei oteta kantaa siihen, tulisiko tällainen elämäntapa asettaa yhteiskunnassa laajemmaksi ihanteeksi, mutta tutkielman tulokset herättävät merkittäviä kysymyksiä kestävästä yhteiskunnan kehittämisen kannalta.

Kestävästä elämäntavan tarkasteleminen toimijan projektina mahdollistaa kestävästä elämäntavan tutkimisen tavalla, joka ottaa huomioon projektin toteuttamiseen liittyvät yksilölliset ja rakenteelliset tekijät. Rakenteellisten tekijöiden todentaminen vaatisi kuitenkin tähän tutkielmaan verrattuna tarkemmin rajattuja tutkimuskysymyksiä ja niiden todentamiseen sopivampia menetelmiä. Tällä tavalla tutkittuna kestävästä elämäntavan toteuttamiseen liittyvät ristiriidat tulivat selvästi esiin. Kuten aikaisemman tutkimuksen perusteella oli perusteltua olettaa, kestävästä elämäntavasta on hyödyllistä tarkastella alati muuttuvana, refleksiivisenä projektina, joka vaatii jatkuvaa neuvottelua suhteessa yksilön olosuhteisiin. Archerin teoria tarjoaa tällaiselle tarkastelulle sopivan pohjan. Mikäli Archerin teoriaa sovelletaan jatkossa kestävästä elämäntavan tutkimisessa, niin ajattelen, että teoreettista tarkastelua olisi hyödyllistä laajentaa enemmän tarve- ja hyvinvointiteorioiden suuntaan. Ne voisivat täydentää Archerin määrittelemiä eri todellisuuden aloihin liittyviä välttämättömiä sitoumuksia. Esimerkiksi kestävästä hyvinvoinnin ulottuvuudet voisi olla sellainen suunta, joka voisi tarjota pohjaa kestävästä elämäntavan mahdollistavan yhteiskuntapolitiikan kehittämiseksi. Tutkielma vahvistaa omalta osaltaan jo olemassa olevaa näkökulmaa (esim. Gough 2017) tarpeiden keskeisyydestä ilmastonmuutoksen ja muiden ympäristöongelmien sosiaalitieteellisen tarkastelun kulmakivenä.

KIRJALLISUUS

Abrahamse, Wojke - Steg, Linda (2009): How do socio-demographic and psychological factors relate to households' direct and indirect energy use and savings? *Journal of Economic Psychology* 30: 5, 711–720.

Ahonen Sanna (2006): Vihreän kuluttajan monet kasvot. Teoksessa Massa, Ilmo - Ahonen, Sanna (toim.): *Arkielämän ympäristöpolitiikka*. Gaudeamus: Helsinki, 72–86.

Allardt, Erik (1976): *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Porvoo: Söderström.

Archer, Margaret S. (2010): Morphogenesis versus structuration: on combining structure and action. *The British journal of sociology* 61: 1, 225–252.

Archer, Margaret S. (2003): *Structure, agency and the internal conversation*. Cambridge: Cambridge University Press.

Archer, Margaret S. (2000): *Being human: the problem of agency*. Cambridge: Cambridge University Press.

Archer, Margaret S. (1995): *Realist social theory: the morphogenetic approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bardi, Ugo (2011): *The limits to growth revisited*. New York: Springer Verlag.

Berg, Annukka (2012): Paperitiikereistä kokeiluyhteiskuntaan. Teoksessa Helne, Tuula - Silvasti, Tiina (toim.): *Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 158–166.

Bhaskar, Roy (2012): Critical realism in resonance with Nordic ecophilosophy. Teoksessa Bhaskar, Roy - Høyer, Karl Georg - Næss, Petter (toim.): *Critical realism and the Nordic contributions*. Lontoo, New York: Routledge, 9–24.

Bhaskar, Roy (1986): *Scientific realism and human emancipation*. Lontoo: Verso.

Bhaskar, Roy (1979): *The possibility of naturalism: a philosophical critique of the contemporary human sciences*. Brighton: Harvester.

Bhaskar, Roy (1975): *A realist theory of science*. Hassocks: Harvester Press.

Boetto, Heather - Bowles, Wendy (2017): *Ecosocial Transitions – Exploring the Wisdom of Our Elders*. Teoksessa Matthies, Aila-Leena, Närhi, Kati (toim.): *The ecosocial transition of societies: the contribution of social work and social policy*. Lontoo: Routledge, 190–205.

Bourdieu, Pierre (1977): *Outline of a theory of practice*. Cambridge: Cambridge studies in social anthropology, 16.

Crocker, Jennifer - Major, Brenda (1989): *Social Stigma and Self-Esteem: The Self-Protective Properties of Stigma*. *Psychological Review*, 96: 4, 608–630.

Danermark, Berth - Ekström, Mats - Jakobsen, Liselotte - Karlsson, Jan Ch. (2002): *Explaining Society. Critical Realism in Social Science*. Lontoo: Routledge

Davidson, Debra (2012): *Analysing responses to climate change through the lens of reflexivity*. *The British Journal of Sociology*, 63:4, 616–640.

Deakin, Hannah - Wakefield, Kelly (2014): *Skype interviewing: reflections of two PhD researchers*. *Qualitative Research* 14:5, 603–616.

Doyal, Len - Gough Ian (1991): *A theory of human need*. Basingstoke: Macmillan.

Eräranta, Kirsi - Moisander, Johanna (2006): *Miten kuluttajaa hallitaan markkinoilla ympäristöpoliittisena toimijana?* Teoksessa Massa, Ilmo - Ahonen, Sanna (toim.): *Arkielämän ympäristöpolitiikka*. Gaudeamus: Helsinki, 17–32.

Eskola, Jari - Suoranta, Juha (1998): *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Evans, David - Abrahamse, Wojke (2009): Beyond rhetoric: the possibilities of and for 'sustainable lifestyles'. *Environmental Politics*. 18:4, 486–502.

Festinger, Leon (1957): *A theory of cognitive dissonance*. Oxford: Row, Peterson.

Folke, Carl - Biggs, Reinette - Norström, Albert V. - Reyers, Belinda - Rockström, Johan (2016): Social-ecological resilience and biosphere-based sustainability science. *Ecology and society* 21:3, 41.

Giddens, Anthony (1979): *Central problems in social theory: action, structure and contradiction in social analysis*. Lontoo: Macmillan.

Gobo, Giampietro (2007): Sampling, representativeness and generalizability. Teoksessa Seale, Clive - Gobo, Giampietro - Jaber, F. Gubrium - Silverman, David (toim.): *Qualitative Research Practice*. Lontoo: Sage, 405–426.

Goffman, Erving (1963): *Stigma: notes on the management of spoiled identity*. Lontoo: Penguin.

Gough, Ian (2017): *Heat, greed and human need: climate change, capitalism and sustainable wellbeing*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.

Hammersley, Martyn - Gomme, Roger (2009): Introduction. Teoksessa Gomm, Roger - Hammersley, Martyn - Foster Peter (toim.): *Case Study Method*. Lontoo: SAGE.

Hanna, Paul: Using internet technologies (such as Skype) as a research medium: a research note. *Qualitative Research* 12:2, 239–242.

Heiskanen, Eva - Johnson, Mikael - Saastamoinen, Mika - Robinson, Simon - Vadovics, Elina (2009): Yhteistoiminta kestävässä kulutuksessa: esimerkkinä hiilipäästöjen vähentäminen. *Janus* 17:3, 200–218.

Helne, Tuula - Hirvilammi, Tuuli - Laatu, Markku (2012): Sosiaalipolitiikkaa rajallisella maapallolla. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Hirsjärvi, Sirkka - Hurme, Helena (2009): Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun käytäntö ja teoria. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirvilammi, Tuuli (2015): Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 136, 2015.

Hirvilammi, Tuuli - Laakso, Senja - Lettenmeier, Michael (2014): Kohtuuden rajat? Yksin asuvien perusturvan saajien elintasoja materiaalijalanjälki. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 132. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Hänninen, Vilma (2008): Narratiivisen tutkimuksen eettiset haasteet. Teoksessa Pietilä, Anna-Maija - Länsimies-Antikainen, Helena (toim.): Etiikkaa monitieteisesti. Pohdintaa ja kysymyksiä. Kuopio: Kuopion yliopisto, 121–137.

Imran, Spohia - Alam, Khorshed - Beaumont, Narelle (2014): Reinterpreting the definition of sustainable development for a more ecocentric reorientation. *Sustainable development* 22, 134–144.

IPCC (2014): Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Core Writing Team, R.K. Pachauri and L.A. Meyer (toim.) Geneve: IPCC. Saatavilla <https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/syr/SYR_AR5_FINAL_full_wcover.pdf> Luettu 23.2.2017

Johnston, Paul - Everard, Mark - Santillo, David - Robèrt, Karl-Henrik (2007): Reclaiming the Definition of Sustainability. *Environmental Science and Pollution Research - International*. 14: 1, 60–66.

Joutsenvirta, Maria (2016): A practice approach to the institutionalization of economic degrowth. *Ecological economics* 128, 23–32.

Joutsenvirta, Maria - Hirvilammi, Tuuli - Ulvila, Marko - Wilén Kristoffer (2016): Talous kasvun jälkeen. Gaudeamus: Helsinki.

Kenis, Anneleen - Mathijs, Erik (2012): Beyond individual behaviour change: the role of power, knowledge and strategy in tackling climate change. *Environmental Education Research* 18:1, 45–65.

King, Anthony (2010): The odd couple: Margaret Archer, Anthony Giddens and British social theory. *The British journal of sociology* 61: 1, 253–260.

Kuula, Arja (2011): Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino: Tampere.

Kuusela, Pekka (2006): Rakenne, toimijuus ja realistinen yhteiskuntateoria. Teoksessa Kuusela, Pekka - Niiranen, Vuokko. (toim.): Realismin haaste sosiaalitieteissä. Kuopio: UNIPress, 77–108.

Kvale, Steinar (2007): *Doing Interviews*. Los Angeles, Lontoo: Sage.

Layder, Derek (1998): *Sociological practice: linking theory and social research*. Lontoo: SAGE.

Lehtonen, Johannes - Välimäki, Jukka (2013): Diskussio Sally Weintroben artikkelista ”The difficult problem of anxiety in thinking about climate change”. *The Environmental Neurosis Of Modern Man: The Illusion Of Autonomy And The Real Dependence Denied*. Teoksessa Weintrobe, Sally (toim): *Engaging with climate change: psychoanalytic and interdisciplinary perspectives*. Hove New York, NY: Routledge, 48–51

Lyytimäki, Jari - Berg, Annukka (2011): Kansalaisten monet ympäristösuhteet. Teoksessa Niemelä, Jari - Furman, Eeva - Halkka, Antti - Hallanaro, Eeva-Liisa - Sorvari, Sanna (toim.): *Ihminen ja ympäristö*. Helsinki: Gaudeamus, 347–353.

Malthus, Thomas (1798): An Essay on the Principle of Population. Saatavilla <<http://www.esp.org/books/malthus/population/malthus.pdf>> Luettu 28.2.2017

Marcuse, Herbert (1969): Yksiulotteinen ihminen. Teollisen yhteiskunnan tarkastelua. Helsinki: Weilin + Göös.

Maslow, Abraham H. (1943): A theory of human motivation. Psychological Review 50, 370–396. Saatavilla <<http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>> Luettu 20.2.2018.

Massa, Ilmo - Ahonen, Sanna (2006): Mitä on arkielämän ympäristöpolitiikka? Teoksessa Massa, Ilmo - Ahonen, Sanna (toim.): Arkielämän ympäristöpolitiikka. Helsinki: Gaudeamus, 9–16.

Matthies, Aila-Leena - Närhi, Kati (toim.) (2017): The ecosocial transition of societies: the contribution of social work and social policy. Lontoo: Routledge.

Meadows, Donella H.- Meadows, Dennis L. - Randers, Jørgen - Behrens III, William W. (1972): Limits to Growth. A report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind. New York: Universe Books.

Mendelsohn, Robert - Dinar, Ariel - Williams, Larry (2006): The distributional impact of climate change on rich and poor countries. Environment and Development Economics 11:2, 159–178.

Moser, Stephanie - Kleinhüchelkotten, Silke (2017): Good Intentions, but Low Impacts: Diverging Importance of Motivational and Socioeconomic Determinants Explaining Pro-Environmental Behavior, Energy Use, and Carbon Footprint. Environment and behavior, 1–31.

Naess, Arne (1989): Ecology, community and lifestyle. Cambridge: Cambridge University Press.

Newheiser, Anna-Kaisa - Barreto, Manuela (2014): Hidden costs of hiding stigma: Ironic interpersonal consequences of concealing a stigmatized identity in social interactions. *Journal of Experimental Social Psychology* 52 (Toukokuu 2014), 58–70.

Norgaard, Kari Marie (2011): *Living in denial: climate change, emotions, and everyday life*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.

Oxfam (2015): *Extreme carbon inequality*. Oxfam media briefing 2.11.2015. Saatavilla: https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/file_attachments/mb-extreme-carbon-inequality-021215-en.pdf?cid=aff_affwd_donate_id78888&awc=5991_1512486895_452a33abae900e2e8d7784ad406cc38f. Luettu 7.3.2018.

Pecl, Gretta T. - Araújo, Miguel B. - Bell, Johann D. - Blanchard, Julia - Bonebrake, Timothy C. - Chen, I-Ching - Clark, Timothy D. - Colwell, Robert K. - Danielsen, Finn - Evengård, Birgitta - Falconi, Lorena - Ferrier, Simon - Frusher, Stewart - Garcia, Roger B. - Griffis, Raquel A. - Hobday, Alistair J. - Janion-Scheepers, Charlene - Jarzyna, Marta A. - Jennings, Sarah - Lenoir, Jonathan - Linnetved, Hlif I. - Martin, Victoria Y. - McCormack, Phillipa C. - McDonald, Jan - Mitchell, Nicola J. - Mustonen, Tero - Pandolfi, John M. - Pettorelli, Nathalie - Popova, Ekaterina - Robinson, Sharon A. - Scheffers, Brett R. - Shaw, Justine D. - Sorte, Cascade J. B. - Strugnell, Jan M. - Sunday, Jennifer M. - Tuanmu, Mao-Ning - Vergés, Adriana - Villanueva, Cecilia - Wernberg, Thomas - Wapstra, Erik - Williams, Stephen E. (2017): Biodiversity redistribution under climate change: Impacts on ecosystems and human well-being. *Science* 355: 6332, 1–9.

Pekkarinen, Elina - Tapola-Haapala, Maria (2009): *Kriittinen realismi sosiaalityössä - tiedontuotannosta emansipaatioon*. Teoksessa Mäntysaari, Mikko - Pohjola, Anneli - Pösö, Tarja (toim.): *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus s. 183–205.

Pihkala, Panu (2017): Miksi ilmastonmuutoksesta on niin vaikea puhua? *Monitieteellisiä näkökulmia*. *Tieteessä tapahtuu* 35: 1, 23–29.

Robinson, John (2004): Squaring the circle? Some thoughts on the idea of sustainable development. *Ecological Economics* 48: 4, 369–384.

Roos, J. P. (1978): Piirteitä elämäntavan tutkimisesta. Teoksessa Rahkonen, Keijo. (toim.): J. P. Roos. Elämäntapaa etsimässä. Tutkijaliiton julkaisusarja 34, Helsinki, 5–13.

Sayer, Andrew (2000): *Realism and Social Science*. Lontoo: SAGE.

Seyfang, Gill - Smith, Adrian (2007): Grassroots innovations for sustainable development: Towards a new research and policy agenda. *Environmental Politics*, 16: 4, 584–603.

Shilling, Chris (1999): Towards an embodied understanding of the structure/agency relationship. *The British journal of sociology* 50:4, 543–562.

Silvasti, Tiina (2014): Sisällönanalyysi. Teoksessa Massa, Ilmo (toim.): Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus, 33–48.

Soini, Katriina (2017): Kestävyystiede – Kestävyystudkimuksen uusi paradigma? *Tieteessä tapahtuu* 2017: 1, 37– 42.

Steffen, Will - Richardson, Katherine - Rockström, Johan - Cornell, Sarah E. - Fetzer, Ingo - Bennett, Elena M. - Biggs, Reinette - Carpenter, Stephen R. - de Vries, Wim - de Wit, Cynthia A. - Folke, Carl - Gerten, Dieter - Heinke, Jens - Mace, Georgina M. - Persson, Linn M. - Ramanathan, Veerabhadran - Reyers, Belinda - Sörlin, Sverker (2015): Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet. *Science* 347: 6223, 736–748.

Steffen, Will - Grinevald, Jacques - Crutzen, Paul J. - McNeill, John R. (2011): The Anthropocene: conceptual and historical perspectives. *The Philosophical Transactions of the Royal Society A*. 369, 842–867.

Tapola-Haapala, Maria (2011): Sosiaalityön ammattilaiset refleksiivisinä toimijoina. Tutkimus erikoistumiskoulutuksesta Margaret Archerin teorian valossa. Helsinki: Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2011:4.

Toikka, Arho (2009): Monimutkaiset sopeutuvat järjestelmät ja ympäristöongelmien synty. Teoksessa Massa, Ilmo (toim.): Vihreä teoria. Ympäristö yhteiskuntateorioissa. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 315–337.

Tuomi, Jouni - Sarajärvi, Anneli (2009): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012): Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Saatavilla: < http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf>. Luettu 21.2.2018.

Valkonen, Jarmo - Saaristo, Kimmo (2016): Luonto ja yhteiskunta – ympäristösosiologian lähtökohdat. Teoksessa Valkonen, Jarmo (toim.): Ympäristösosiologia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Väyrynen, Kari (2009): Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tieteenteoreettisia ongelmia ja rajanylityksiä. Teoksessa Massa, Ilmo (toim.): Vihreä teoria. Ympäristö yhteiskuntateorioissa. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 47–77.

Weintrobe, Sally (2013): Engaging with climate change: psychoanalytic and interdisciplinary perspectives. Hove New York, NY: Routledge.

Wolf, Johanna - Brown, Katrina - Conway, Declan (2009): Ecological citizenship and climate change: perceptions and practice. *Environmental Politics* 18:4, 503–521.

World Commission on Environment and Development (1987): Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. United Nations. Saatavilla <<http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>> Luettu 28.2.2017.

WWF (2016a): Living Planet-raportti 2016. Suomenkielinen tiivistelmä. WWF Suomi. Saatavilla <<https://wwf.fi/mediabank/8969.pdf>> Luettu 23.1.2018

WWF (2016b): Living Planet Report 2016. Risk and resilience in a new era. Gland: WWF International. Saatavilla

<http://awsassets.panda.org/downloads/lpr_living_planet_report_2016.pdf>

Luettu

23.2.2017

LIITTEET

Liite 1. Haastattelurunko

Perustiedot

- Nimi (etunimi, sukunimi)
- Ikä
- Sukupuoli
- Asuinpaikka
- Koulutus ja ammatti
- Elämäntilanne: työelämä/ opiskelu/ työtön/ eläke/ muu
- Mistä toimeentulosi koostuu: palkkatulo, yrittäjätulo, etuudet, eläke yms
- Kotitaloudessa asuvat muut ihmiset

Käytännön valinnat

- Kuten tiedät, tässä tutkielmassa tutkitaan kestäväää elämäntapaa ja siihen sisältyviä toimintatapoja ja olet ollut halukas osallistumaan tutkielmaan. Kertoisitko aluksi omasta elämäntavastasi? Miten pyrkimys kestävyYTEEN näkyy elämässäsi? (Voit kertoa konkreettisista asioista, joita teet kestävyYDEN vuoksi)
- Jos puhutaan erilaisista arjen päätöksistä ja valinnoista, esimerkiksi kulutus päätöksistä, asumismuodosta, liikkumistavoista tai vapaa-ajan aktiviteeteista, niin millaiset asiat vaikuttavat arjen päätöksiisi? Vaikuttaako pyrkimys kestävyYTEEN niihin ja millä tavalla? (Voit mainita myös muita mieleesi tulevia arkisia valintoja ja päätöksiä.)
- Liittyykö edellä mainitsemiisi arjen päätöksiin ja valintoihin ristiriitoja tai ongelmia?
- Pystytkö aina toimimaan juuri niin kuin haluaisit? Millaisia ristiriidat ovat? Miten suhtaudut niihin, miten ratkaiset ristiriidat?
- Oletko tehnyt vielä jotain muuta kestävämmän maailman eteen?
- Oletko muuttanut toimintatapojasi kestävyYDEN nimissä? Oletko tehnyt elämäntapaasi koskevia muutoksia? Ja jos olet, niin millaisia muutoksia olet tehnyt toimintavoissasi?
- Miksi olet ryhtynyt tekemään muutoksia? Miksi toimit siten kuin toimit?
- Mistä muutos alkoi, millaisista asioista? Milloin se alkoi? Miten muutos eteni?

Sosiaaliset olosuhteet (estävät ja mahdollistavat tekijät)

- Jos ajatellaan kestäviä toimintatapoja, millaiset asiat ovat edesauttaneet/helpottaneet elämäntavan muutosta? Mikä on ollut helppoa? Miksi näin on?
- Jos ajatellaan kestäviä toimintatapoja, millaiset asiat ovat osoittautuneet vaikeiksi? Miksi ne ovat olleet vaikeita? Oletko, esimerkiksi yrittänyt muuttaa jotakin toimintatapaa, mutta muutos ei ole jäänyt pysyväksi?
- Koetko, että yhteiskunnassa tai kulttuurissa on asioista, jotka estävät tai edesauttavat kestävä elämäntavan toteuttamista? Mitä ne ovat?
- Mikä on ollut itsellesi vaikeaa tai helppoa?
- Miten koet muiden ihmisten suhtautuvan elämäntapaasi?
- Koetko, että elämäntavassasi on kyse enemmän käytännön pakosta (esimerkiksi taloudellisen tilanteen sanelemasta pakosta) vai omasta valinnastasi?
- Jos käytettävissäsi olisi enemmän rahaa, toimitko jollain toisella tavalla?
- Koetko, että olet joutunut uhraamaan joitakin asioita tai luopumaan jostakin kestävyiden nimissä? Mitä ajattelet siitä?
- Oletko kokenut jonkin elämäntapaasi liittyvän asian palkitsevana tai tyydytystä tuottavana?

Sitoumukset ja hyvinvointi

- Millainen on mielestäsi ihanteellinen elämäntapa? Tavoitteletko sitä ja miten mahdollisena pidät sen saavuttamista?
- Millaista on mielestäsi hyvä elämä? Millaisista asioista se koostuu tai mitä hyvä elämä pitää sisällään?
- Mitkä asiat elämässä ovat sinulle tärkeitä?
- Mitkä arvot ovat sinulle tärkeitä?
- Millä tavoin mainitsemasi elämän tärkeät asiat sopivat yhteen kestävä elämäntavan kanssa?
- Miten hyvin koet voivasi toteuttaa elämässäsi itsellesi tärkeitä arvoja?
- Millaisena koet elämänlaatusi ja hyvinvointisi? Oletko siihen tyytyväinen, miksi näin on tai ei ole?
- Mikä merkitys kestävällä elämäntavalla (tai kestäville toimintavoilla) on elämänlaatusi ja hyvinvointisi kannalta vai onko sillä merkitystä hyvinvoinnin kannalta?
- Haluaisitko vielä lisätä jotakin tai tuoda esiin jotakin aiheeseen liittyvää?

Liite 2. Tiedote haastateltaville

Tutkielman tarkoitus ja haastattelun sisältö

Haastatteluaineisto kerätään Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella sosiaalityön oppiaineessa tehtävää Pro Gradu-tutkielmaa varten. Tutkielmassa tutkitaan elämäntavan muutosta kohti kestävästä elämäntapaa sekä kestävästä elämäntavan harjoittamista. Kestävä elämäntapa tarkoittaa tutkielmassa yksilön pyrkimystä ottaa huomioon omissa arjen käytännön valinnoissaan ja toimintavoissaan maapallon kantokyvyn rajat siten, että elämäntapa kuormittaa ympäristö mahdollisimman vähän. Tutkielmassa ei mitata elämäntavan kestävyttä, vaan tarkastelun kohteena ovat kestävästä elämäntapaan pyrkivien ihmisten käytännön toimintatavat ja niihin liittyvät kokemukset ja ajatukset.

Haastattelu sisältää kysymyksiä muun muassa siitä, millaisia muutoksia haastateltava on toimintatavoissaan tehnyt sekä miten ja miksi näihin toimintatapoihin on päädytty. Lisäksi haastattelussa kysytään millaiset asiat vaikuttavat arkisiin käytännön valintoihin ja mahdollisesti niihin liittyviä ristiriitoja. Haastattelussa kysytään myös mitkä asiat edesauttavat tai hankaloittavat kestävästä elämäntavan toteuttamista. Haastattelussa kartoitetaan myös haastateltavan arvoja, näkemyksiä hyvästä elämästä ja ihanteellisesta elämäntavasta. Haastateltavat voivat jo ennen haastattelua herätellä ajatuksiaan näihin kysymyksiin liittyen.

Haastattelujen toteuttaminen

Jokaista haastateltavaa haastatellaan tutkielmaa varten yhden kerran. Haastattelu kestää noin tunnin verran. Haastattelupaikkana on ensisijaisesti haastateltavan koti, jos se haastateltavalle itselleen sopii ja haastattelu on siellä rauhassa mahdollista toteuttaa. Muussa tapauksessa paikasta täytyy sopia erikseen. Haastatteluajankohdasta sovitaan haastattelijan kanssa erikseen.

Haastattelut nauhoitetaan nauhurilla, jonka jälkeen äänite siirretään tietokoneelle haastatteluaineiston litterointia varten. Äänitteeseen ja litteroituun aineistoon on pääsy vain tutkielman tekijällä. Haastatteluaineistoa hyödynnetään vain tässä tutkielmassa sekä mahdollisesti tutkielmaan liittyvissä muissa teksteissä esimerkiksi tieteellisessä artikkelissa. Tutkielma valmistuu 2017 alkuvuodesta.

Haastateltavan suojaaminen ja haastateltavan oikeudet

Tutkielmaan osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja siitä voi kieltäytyä missä vaiheessa tahansa ilman mitään seuraamuksia. Tutkimuksen tulokset esitetään nimettömänä ja haastateltavien henkilöllisyyttä suojellen, siten etteivät haastateltavat ole tunnistettavissa. Tutkielmassa saatetaan esittää osana tutkimustuloksia suoria katkelmia haastatteluista, mutta siten, etteivät haastateltavat ole katkelmista tunnistettavissa.

Tutkielma julkaistaan hyväksymisen jälkeen JYX - Jyväskylän yliopiston julkaisuarkistossa, josta se on ladattavissa avoimesti. Haastateltavan halutessa valmis tutkielma voidaan lähettää haastateltavalle sähköpostitse.

Liite 3. Tiedote Skype-haastatteluista varten

Tutkielman tarkoitus ja haastattelun sisältö

Haastatteluaineisto kerätään Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella sosiaalityön oppiaineessa tehtävää Pro Gradu-tutkielmaa varten. Tutkielmassa tutkitaan elämäntavan muutosta kohti kestävästä elämäntapaa sekä kestävästä elämäntavan harjoittamista. Kestävä elämäntapa tarkoittaa tutkielmassa yksilön pyrkimystä ottaa huomioon omissa arjen käytännön valinnoissaan ja toimintavoissaan maapallon kantokyvyn rajat siten, että elämäntapa kuormittaa ympäristö mahdollisimman vähän. Tutkielmassa ei mitata elämäntavan kestävyyttä, vaan tarkastelun kohteena ovat kestävästä elämäntapaan pyrkivien ihmisten käytännön toimintatavat ja niihin liittyvät kokemukset ja ajatukset.

Haastattelu sisältää kysymyksiä muun muassa siitä, millaisia muutoksia haastateltava on toimintatavoissaan tehnyt sekä miten ja miksi näihin toimintatapoihin on päädytty. Lisäksi haastattelussa kysytään millaiset asiat vaikuttavat arkisiin käytännön valintoihin ja mahdollisesti niihin liittyviä ristiriitoja. Haastattelussa kysytään myös mitkä asiat edesauttavat tai hankaloittavat kestävästä elämäntavan toteuttamista. Haastattelussa kartoitetaan myös haastateltavan arvoja, näkemyksiä hyvästä elämästä ja ihanteellisesta elämäntavasta. Haastateltavat voivat jo ennen haastattelua herätellä ajatuksiaan näihin kysymyksiin liittyen.

Haastattelujen toteuttaminen

Osa tutkielman haastatteluista tehdään Skype-haastatteluina. Skype on ohjelma, jonka avulla on mahdollista soittaa ilmaisia videopuheluita. Haastattelua varten tarvitsette tietokoneeseenne Skype-ohjelman, joka on ladattavissa ilmaiseksi osoitteesta: <https://www.skype.com/fi/>. Lisäksi tietokoneessanne on oltava toimiva Internet-yhteys, mikrofoni, kaiutin ja web-kamera (monissa tietokoneissa ne ovat sisäänrakennettuina, joissakin tietokoneissa ne on oltava erillisinä laitteina). Voitte testata mikrofonin ja kaiuttimen toimivuutta soittamalla Skype-puhelun yhteystiedoistanne automaattisesti löytyvään Echo / Sound Service Test-palveluun. Jos Skype ei ole teille tuttu ohjelma, suosittelen tutustumaan ohjelmaan ennen haastattelun tekemistä.

Haastattelijan löydätte Skypen yhteystiedoista. Kirjoittakaa Skypen aloitusnäytöltä löytyvään kohtaan Hae: Marianne Väyrynen. Tunnistatte minut profiilikuvastani, joka on Jyväskylän yliopiston soihtu-logo. Löydettyänne profiilini lisätäkää minut kontaktiluetteloonne. Voitte lisätä minut kontaktiluetteloonne muutamaa päivää ennen haastattelua, niin varmistun siitä, että olette löytäneet minut.

Jokaista haastateltavaa haastatellaan tutkielmaa varten yhden kerran. Haastattelu kestää noin tunnin verran. Haastatteluajankohta sovitaan haastattelijan kanssa erikseen sähköpostitse. Haastattelua varten kirjaudutte Skypeen sovittuna ajankohtana, jonka jälkeen haastattelija soittaa teille. Haastattelun aluksi tarkistetaan vielä yhdessä, että ääni ja kuvayhteys toimivat. Voitte itse valita, missä haluatte olla haastattelun aikana, mutta toiveenani on, että paikka olisi sellainen, jossa pystytte rauhassa keskustelemaan ja jossa on mahdollisimman vähän taustahälyä.

Haastattelu tehdään videopuheluna. Videopuhelusta tallennetaan myöhempää käyttöä varten vain ääni, ei kuvaa. Haastattelussa käytetään videoyhteyttä, sillä se mahdollistaa paremmin vuorovaikutuksen luontevuuden. Haastattelut nauhoitetaan erillisellä nauhurilla, jonka jälkeen äänite siirretään tietokoneelle haastatteluaineiston litterointia varten. Äänitteeseen ja litteroituun aineistoon on pääsy vain tutkielman tekijällä. Haastatteluaineistoa hyödynnetään vain tässä tutkielmassa sekä mahdollisesti tutkielmaan liittyvissä muissa teksteissä esimerkiksi tieteellisessä artikkelissa.

Haastateltavan suojaaminen ja haastateltavan oikeudet

Tutkielmaan osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja siitä voi kieltäytyä missä vaiheessa tahansa ilman mitään seuraamuksia. Tutkimuksen tulokset esitetään nimettömänä ja haastateltavien henkilöllisyyttä suojellen, siten etteivät haastateltavat ole tunnistettavissa. Tutkielmassa saatetaan esittää osana tutkimustuloksia suoria katkelmia haastatteluista, mutta siten, etteivät haastateltavat ole katkelmista tunnistettavissa.

Tutkielma julkaistaan hyväksymisen jälkeen JYX - Jyväskylän yliopiston julkaisuarkistossa, josta se on ladattavissa avoimesti. Haastateltavan halutessa valmis tutkielma voidaan lähettää haastateltavalle sähköpostitse. Tutkielma valmistunee 2017 alkuvuodesta.

Liite 4. Litteroinnissa käytetyt merkit

H	Merkitsee haastattelijaa
//	Tekstikatkelma alkaa tai päättyy keskeltä puheenvuoroa
//... //	Puheenvuorosta on poistettu osa sen lyhentämiseksi tai tunnistettavuuden välttämiseksi
..	Noin 1-2 sekunnin tauko puheessa
(...)	Naurahdukset ja muut tunneilmaisut on merkitty sulkumerkkien sisälle